

Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset

Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa

Johanna Mykkänen & Ilana Aalto

Nuorisotutkimusverkosto
Verkojulkaisusarja

ISYYDEN IHANTEET, ARKI JA KOKEMUKSET

ISYYDEN IHANTEET, ARKI JA KOKEMUKSET

RAPORTTI ISYYDEN TUTKIMUKSESTA SUOMESSA

Johanna Mykkänen & Ilana Aalto

Nuorisotutkimusverkosto | Nuorisotutkimusseura
Verkkajulkaisu 34, 2010.

nuorisotutkimusseura ry.
nuorisotutkimusverkosto

© Nuorisotutkimusverkosto | Nuorisotutkimusseura & tekijät, 2010.

Nuorisotutkimusverkosto | Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 34.
ISBN: 978-952-5464-79-5

Taitto: Antti Kuparinen

Nuorisotutkimusverkosto
Asemapäällikönkatu 1
00520 Helsinki
www.nuorisotutkimusseura.fi

Julkaisutilaukset: tilaukset@nuorisotutkimus.fi

SISÄLLYS

Tuomas Kurttila: Esipuhe 7

Ilana Aalto & Johanna Mykkänen: Saatteeksi 9

Ilana Aalto: I Katsaus isyyden historiaan sääty-yhteiskunnasta nykyaikaan 15

Johanna Mykkänen: II Isyyden tutkimus Suomessa 1990–2010 39

Johanna Mykkänen & Ilana Aalto: Uusia avauksia 77

Liitteet 81

Lähteet ja kirjallisuus 84

ESIPUHE

Mitä kuuluu isä? Hur är läget pappa? Tähän kysymykseen vastasin valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan pääsihteerinä vuoden 2009 maaliskuussa pidetyssä valtakunnallisessa perhekeskuseminaarissa. Puheenvuorossani toin esille tarpeen syventää ymmärrystämme suomalaisen isyyden historiasta, nykypäivästä ja tulevaisuudesta. Erityisesti pitäisi vahvistaa ymmärrystä pienten poikien isäkuvista ja niiden monistumisesta myöhemmin isinä ja kasvattajina.

Seminaarin jälkeen valtion nuorisoasiain neuvottelukunta ja sen puheenjohtaja, kansanedustaja Outi Mäkelä syventyi teemaan. Päätimme tilata Nuorisotutkimusverkostolta tutkimusinventaarin suomalaisesta isyyden tutkimuksesta ja kartoituksen isyyden tutkimuksen tietovajeista. Lahjakkaat tutkijat KT Johanna Mykkänen ja FM Ilana Aalto tekivät yhdessä ja erikseen huikkealla tutkimusteholla nyt käsissämme olevan raportin, joka sisältää esityksiä myös jatkotutkimustarpeista. Suuret kiitokset heille. Samoin kiitoksen ansaitsee työtä tukenut ohjausryhmä, jossa mukana olivat lisäksi kehittämisspällikkö Riitta Viitala sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksesta, vs. tutkimusjohtaja Päivi Honkatukia ja vs. erikoissuunnittelija Tarja Tolonen Nuorisotutkimusverkostosta, johtava asiantuntija Esa Iivonen ja päällikkö Seppo Soine-Rajanummi Mannerheimin Lastensuojeluliitosta sekä valtion nuorisoasiain neuvottelukunnasta suunnittelija Eva Roos ja seuraajani, pääsihteerini Liisa Sahi.

Isyys on samaan aikaan jatkumoa ja muutosta. Pienet poikamme, tulevat isät, heijastavat omien isiensä ja isoisiensä elämää, mutta samalla peilaavat oman aikansa ja sukupolvensä todellisuutta. Suomalaisen yhteiskunnan kehityksen kannalta, naisasialiikkeen teesit allekirjoittaen, tarvitsemme vahvistuvaa isyyden tutkimusta. Isyyden tutkijoiden verkostoitumiselle ja tutkimusyhteistyön tiivistymiselle raporttimme luo perustaa. Tavoite kirkkaana; isyyden syvällisempi ymmärtäminen ja tukeminen tässä ajassa.

Helsingissä 27.8.2010

Tuomas Kurttila

Toiminnanjohtaja

Suomen Vanhempainliitto

SAATTEEKSI

Ilana Aalto & Johanna Mykkänen

Tämä tutkimusinventaaari kartoittaa viimeisten parin vuosikymmenen aikana Suomessa eri aloilla tehtyä isyyttä käsittelevää tutkimusta. Inventaaari syntyi halusta selvittää suomalaisen isyystutkimuksen nykytilaa ja tutkimustarpeita sekä tuoda esille lapsi- ja nuorisolähtöisen tutkimuksen asemaa tutkimuskentällä. Raporttia varten on käyty läpi runsaasti suomalaisia ja jonkin verran ulkomaisia isyyteen, perheisiin, lapsuuteen, vanhemmuuteen ja perhehistoriaan liittyviä tutkimuksia. Niiden pohjalta inventaarissa hahmotellaan tutkimuksen suuntauksia ja rakennetaan isyydelle historiallista taustaa. Kyseessä ei kuitenkaan ole kaiken kattava katsaus vaan pikemminkin kartta, jolla suunnistaa eteenpäin.

Raportissamme on kaksi laajempaa teemaa ja vastaavasti kaksi osaa. Ensimmäinen osa keskittyy isyyden historiallisten kehityskulkujen selvittämiseen ja rakentaa näin pohjaa tämänhetkisen tilanteen ymmärtämiselle. Toisessa osassa käsitellään isyystutkimuksen suuntauksia ja sisältöjä kahdenkymmenen viime vuoden ajalta. Raportin päättävässä luvussa vedetään tuloksia yhteen ja ehdotetaan uusia avauksia isyystutkimuksen kentälle.

Raportin ensimmäinen osa vastaa kysymykseen, miten isyys nykytutkimuksen valossa on historiallisesti rakentunut ja muuttunut sääty-yhteiskunnan ajalta nykyaikaan. Vastaus on koottu pieniä tiedonsirpaleita yhdistellen. Suomalainen isyystutkimus on nimittäin pitkään ponnistanut siitä lähtökohdasta, että isyys on viime vuosikymmeninä muuttunut ja että tämän asiantilan seurauksia tulisi selvittää. Näin on myös kiitettävässä määrin tehty. Vähemmän on kuitenkin kiinnitetty huomiota siihen, millä tavoin erilaiset isyyden ehdot, mallit ja arki ovat muovautuneet historiassa ja mikä niiden perintö nykyajassa on. Katsauksemme osoittaa, että tutkimustietoa suomalaisen isyyden historiasta on vähän ja että isyystutkimus on pohjannut tutkimuksen sijaan varsin usein menneisyyttä koskeville olettamille. Nyky-isyyttä selittävät teoriat eivät kuitenkaan ole riittävän perusteltuja, jos niiltä puuttuu historiallinen pohjustus. Raporttimme on keskustelunavaus, joka tarjoaa lähtökohtia entistä historiatietoisemmalle lähestymistavalle isyystutkimuksessa.

Näyttää siltä, että isyyden menneisyys on luultua moninaisempaa. Isyyden historia ei järjesty siistiksi tarinaksi, jossa ”perinteisen isyyden” valtakaudesta siirrytään kohti isyyden muotojen moninaistumista. Esimerkkejä tästä löytyy paljon: Kaikki menneisyyden isät eivät olleet patriarkaalisia yksinvaltiaita, vaan isän auktoriteetti on ollut kiistojen kohde, josta ihmiset arjessaan neuvottelivat. Isän auktoriteettiasema julistettiin menetetyksi ensimmäisen kerran jo 1800-luvun puolivälissä. Suomalaiset miehet ovat olleet heikkoja elättäjiä eikä heillä useinkaan ole ollut mahdollisuutta toimia perheidensä yksinomaisina leiväntuojina. Viitteitä ”uuden isyyden” ideologiasta on löydettävissä jo varhain, esimerkiksi 1900-luvun alkuvuosikymmenten sosialistisista ohjelmista.

Menneisyyden miesten arkipäivästä isinä ei tiedetä paljon. Isyyttä ja perheitä koskevat ihanteet ja niistä käydyt kamppailut on sen sijaan kartoitettu historiantutkimuksessa melko hyvin. Nämä ihanteet ovat liittyneet kunkin aikakauden vallitseviin ideologioihin. Perheiden kautta on ylläpidetty yhteiskuntajärjestystä ja pyritty säätelemään ihmisten elämää. Isyyden ideaaleilla on näissä aikomuksissa ollut aina oma osansa: patriarkaalisen isyyden uskottiin toimivan esivallan tukipilarina, leiväntuoja-isyydellä haluttiin taata äideille mahdollisuus kes-

kittyä kansakunnan voimavaran eli lasten kasvattamiseen, ja osallistuvalla isyydellä tavoiteltiin kahden elättäjän perheitä, joiden työpanoksen varaan hyvinvointivaltio rakentuisi. Käsitteet isyydestä kiinnittyvät yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin, eikä isyyttä tulisi tarkastella pelkästään perheen sisäisenä ilmiönä. Isyyden historiassa on kuitenkin edelleen monia tutkimustarpeita: Millaisia olivat lasten ja isien suhteet? Miten isyys määrittä miesten elämää? Millaisia isyyksiä yhteiskunnallisilla toimenpiteillä – esimerkiksi perhepolitiikalla eri aikoina – on tuotettu? Millä tavalla eri aikojen isyyshanteet ovat läsnä nykypäivän isyyksissä ja isyyssäilyksissä? Millainen tulevaisuus menneisyyden pohjalta on mahdollista rakentaa?

Raportin toinen osa selvittää isyystutkimuksen nykytilaa. Se vastaa kysymyksiin, millaisin perustein isyyttä on tutkittu, mitä teemoja isyyteen liittyen on tutkittu, millaisia aineistoja ja tutkimusmenetelmiä tutkimuksessa on käytetty sekä mitkä teemat ovat jääneet tutkimuksessa katveeseen. Selvitys osoittaa, että isyyttä on Suomessa tutkittu kymmenen viime vuoden aikana melko paljon ja monipuolisesti. Isyystutkimuksen kasvu on ollut yhteydessä julkisen isyyskeskustelun ja suomalaisen isyyspolitiikan laajenemiseen 1990-luvulta lähtien. Isyystutkimusta on tehty lähes kaikissa ihmis- ja yhteiskuntatieteissä, mutta eniten aihe on kiinnostanut sosiologian, kasvatustieteen, psykologian ja sosiaalityön aloilla. Isyyttä on tutkittu sekä omana tutkimusaiheenaan että osana laajempaa, perhettä koskevaa tutkimusta. Isyystutkimuksen suosioista huolimatta tutkimukselle ei juuri ole kertynyt omaa tutkimusperinnettä. Eri tutkimusten välille pitäisikin saada enemmän keskustelua.

Tutkimuksesta voi erottaa kaksi juonetta, jotka ovat isien kokemusten tarkastelu ja isyyteen liittyvien yhteiskunnallisten ja kulttuuristen käsitysten analysointi. Isien kokemusten tutkiminen on 2000-luvulla muodostanut isyystutkimuksen valtavirran. Menetelmällisesti tämä tutkimus on useimmiten pohjannut miesten kokemuskerronnan, useimmiten haastatteluiden, analyysiin. Toinen isyystutkimuksen suuntaus, isyyttä koskevien käsitysten yhteiskuntakriittinen tarkastelu, on pitkälti ollut perhettä koskevien asiantuntijatekstien – osin myös aiemman isyystutkimuksen – diskurssianalyttistä luentaa. Näiden kahden suuntauksen välillä on ollut melko vähän vuoropuhelua, joskin muutamien tutkimusten lähtökohtiin on nivoutunut aineksia molemmista suuntauksista. Näiden suuntausten ohella tulisi vahvistaa isyyden tutkimusta muiden myös aineistojen valossa. Esimerkiksi median, mainonnan, taiteen, politiikan, kasvatustieteiden, nettipalstojen tai yritysmaailman kuvia isyydestä pitäisi analysoida erilaisin tutkimusmetodein.

Tutkimuksissa isyyden tutkimisen tärkeyttä on perusteltu eri tavoilla, jotka voi jakaa karkeasti neljään ryhmään. Ensimmäinen on haluttu selvittää, mikä isyyden merkitys on lapsen, parisuhteen ja koko perheen hyvinvoinnille. Toiseksi on tutkittu, mikä on isyyden vaikutus miesten identiteettiin ja henkilökohtaiseen hyvinvointiin. Kolmanneksi on haluttu tietää, miten isyys on muuttunut, ja siihen liittyen selvittää, miten naisten ja miesten välinen tasa-arvo toteutuu perheissä. Neljänneksi on haluttu selvittää, millaisia kokemuksia miehillä itsellään on isinä. Laajasti ottaen voi sanoa, että isyystutkimusten tiedonintressit ovat kiinnittyneet yhteiskunnassa samanaikaisesti käytyyn isyyskeskusteluun, jossa on pohdittu isien merkitystä perheissä ja lapsen kehityksessä, kannustettu isiä osallistumaan lastenhoitoon ja aktivoitumaan oman isä-identiteettinsä työstämisessä.

Teemallisesti isyystutkimus on ollut monipuolista. Isyyttä on tutkittu isäksi tuleminen, isänä toimimisen eri tapojen, isien tuntemusten, isän ansiotyön tai sen puutteen näkökulmista. Lisäksi on tarkasteltu isyyttä lapsuuden instituutioissa ja asiantuntijapuheessa. Isyyden ja sukupuolen kytköksiä on myös tutkittu eri teoriaperinteistä käsin. Sukupuolinäkökulmaiseen isyystutkimukseen on liittynyt läheisesti keskustelu vanhemmuuden tasa-arvosta, esimerkiksi kysymykset perhevapaista ja avioeron jälkeisestä isyydestä. Isyyttä koskevissa tutkimuksissa on

käsitelty myös isyyteen liittyviä haasteita, kuten alkoholin ongelmakäyttöä sekä isien väkivaltaista käytöstä ja sen seurauksia perheille.

Raporttimme osoittaa kuitenkin, että isyystutkimuksessa on myös monia katvealueita. Isyystutkimus on ollut aikuiskeskusteista; isyyttä on tutkittu pääasiassa isien, mutta myös muiden aikuistoimijoiden kuten perheasiantuntijoiden tai sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta, tai vanhempien välisen tasa-arvon kontekstissa. Nämä kaikki ovat tärkeitä tutkimusaiheita ja isien kokemusten tutkiminen osoittaa, että isien omaa ääntä on haluttu kuunnella ja tehdä kuulluksi. Lasten ja nuorten näkökulmasta isyyttä tarkastelevaa tutkimusta on tehty jonkin verran, mutta valtaosin heidän kokemuksensa ja näkemyksensä isyydestä ovat vielä tutkimatta. Tässä näkyy, miten kysymykset isien identiteetin rakentamisesta ja sukupuolten tasa-arvosta ovat johdattaneet isyystutkimusta, vaikka suhde lapseen on myös tärkeä isyyden ulottuvuus. Ehdotamme, että jatkossa tulisi tutkia tarkemmin lasten ja nuorten isyyteen liittyviä näkemyksiä ja kokemuksia. Lisäksi tärkeä tutkimuskohde on kysymys siitä, millaiseen isyyteen nykypölköitä ja -tyttöjä kasvatetaan eri ympäristöissä: kotona, päiväkodissa, koulussa, harrastuksissa tai esimerkiksi oppikirjoissa ja erilaisissa lasten ja nuorten kulttuurituotteissa, kuten elokuvissa, lehdissä tai tv-sarjoissa.

Isyystutkimuksessa kehitellyt teoreettiset näkökulmat ja mallit ovat muodostuneet erilaisten isätyyppien ja isyyden kehityssuuntien hahmotteluista. Isyyden määrittelemisen isyysluokitteluiden avulla on ollut runsasta. Niiden avulla on pyritty jäsentämään nyky-isyyden suuntauksia, jotka moninaisuudessaan tuntuvat kuitenkin pakenevan erilaisia määrittelyyrityksiä. Isyyttään elävät miehet harvoin asettuvat puhtaasti minkään kategorian edustajaksi tai saattavat tilanteesta toiseen vaihtaa ”isyys-tyyppiä”. Kysymyksiin isyyden moninaisuudesta ei ole tutkimuksessa tartuttu yhtä hanakasti. On mahdollista, että juuri isyyden voimakas kategorisoiminen on peittänyt moninaisuutta alleen. Kysymykset erilaisten isyyksien suhteista esimerkiksi yhteiskuntaluokkaan, asuinpaikkaan tai etniseen taustaan ovat pitkälti tutkimatta. Osa isyystutkimuksesta on ankkuroitunut sukupuolentutkimuksen lähtökohtiin. Vanhemmuuteen liittyvää sukupuolittuneisuutta pystyttäisiin kuitenkin analysoimaan tarkemmin, mikäli katse suunnattaisiin siihen, miten edellä mainitut moninaiset erot ovat vuorovaikutuksessa kulttuuristen isyyskäsitteiden ja miesten toteuttamien isyyksien kanssa. Käsitteellisellä tasolla tulisi pohtia myös kysymystä äitiyden ja isyyden välisestä (yhteiskunnallisesta tai esimerkiksi perhepoliittisesta) suhteesta ja kysyä, millaisia äitiyksiä erilaiset isyydet mahdollistavat tai millaisia isyyksiä äitiyskäsitteemme edellyttävät.

Isyyttä yhteiskuntakriittisesti tarkastelleessa tutkimuksessa on purettu oletuksia biologisen isyyden tai ydinperheen itsestäänselvydestä. Kuitenkin valtaosa isyystutkimuksesta on ottanut lähtökohdakseen biologisen isyyden tutkimisen perinteisesti mielletyn ydinperheen kontekstissa. Raportti peräänkuuluttaa isyystutkimukselta jatkossa myös sellaisten isyyksien tutkimista, jotka sijoittuvat sosiaalisen isyyden alueelle tai ydinperheen ulkopuolelle. Käsitteellisesti on viime vuosina ollut muutoksessa. Isyystutkimuksen olisi hyvä vastata tähän muutokseen tutkimalla lisää esimerkiksi adoptio-, sateenkaari-, sijais-, uus- tai yksinhuoltajaperheiden isyyksiä – ja näiden perheiden lasten käsityksiä isyydestä. Myös erilaiset ohenevan isyyden muodot, kuten eron jälkeinen isyys tai isyyteen sitoutumattomuus kaipaivat lisätutkimusta. Myös miesten tahallinen tai tahaton lapsettomuus olisi isyystutkimuksessa relevantti aihe. Ehdottamamme tutkimustarpeet löytyvät kootusti luvusta ”Uusia avauksia”.

Toivomme, että raportti tarjoaa lukijalle johdatuksen Suomessa tehtyyn isyyttä koskevaan tutkimukseen ja inspiroi tutustumaan siihen tarkemmin. Raportti on avaus keskusteluun isyystutkimuksen suunnista, ja toivomme keskustelun jatkuvan niin lukijoiden välisissä kohtaamisissa kuin tulevaisuuden isyystutkimuksissa.

I

KATSAUS
ISYYDEN
HISTORIAAN

I KATSAUS ISYYDEN HISTORIAAN SÄÄTY-YHTEISKUNNASTA NYKYAIKAAN

Ilana Aalto

Niillä kulmilla tätä armasta isänmaatamme joilla minä satuin syntymään oli tapa, että isä söi iltasensa ennen muuta perhettä yksinään, äiti laittoi hänelle ruoat pöydälle ja katsoi että isä sai kaikkea mitä oli tarjottavana, mutta ei istunut samaan pöytään isän kanssa. Hän seiso siinä lähellä tai askarteli jotain pientä jotta oli aina näkemässä jos isältä puuttui jotakin. Kun isä oli syönyt, äiti ja me lapset söimme yhdessä. Järjestely ei ollut meidän kannaltamme ollenkaan huono, saimme syödä vapaammin, äiti oli läheisempi ja häntä ei tarvinnut pelätä sillä tavalla kuin isää. Kyllä äitikin Koivuniemen herran, se on yhrä kuin vitsa, hyvin hallitsi, mutta meidän parkkiintunet takapuolemme kestivät äidin kurituksen paljon helpommin, joten oloimme oli äidin kanssa vapaampaa. (1920-luvulla syntynyt mies, SKS KRA IE 4020–4024.1999.)

Ensimmäisiä muistikuvia lapsuudestani minulla on perheemme ruokailusta ruokapöydässä. Äitini istui pöydän päässä ja hoiteli ruoan jakelua pöytään. Minä ja minua kaksi vuotta vanhempi sisareni olimme pöydän pitkällä sivulla. Kumpainenkin meistä aterioi silloin polvillaan isoisämme meille tekemien matalien jakkaroiden päällä. Pöydän toisessa päässä istui isä sylissään perheemme nuorimmainen, minua kaksi vuotta nuorempi sisareni. Tätä nuorimmaista oli autettava ruokailupuuhissa. Hänelle oli kuorittava perunat ja autettava vielä silloin ruoan suuhun pistelemisessäkin. Kumpainenkin heistä, niin isä kuin tytärkin, vaikuttivat tyytyväisiltä ja iloisilta ruokailijoilta. (1920-luvulla syntynyt mies, SKS KRA IE 2344–2349.1999.)

Nämä kaksi vuonna 1999 kerrottua muistikuvaa avaavat ikkunan 1920-luvun suomalaisen maaseudun pirtteihin. Toisessa kodissa isä oli lapsilleen pelottava hahmo, jota perheen äiti palveli. Toisessa perhe aterioi yhdessä: äidin jakaessa ruokaa huolehti isä pienimmän lapsen syöttämisestä. Kumpaa kuvaa 1900-luvun alkupuolen isyydestä meidän tulisi uskoa? Olivatko isät tuolloin etäisiä kurinpitäjiä ja auktoriteetteja niin lapsilleen kuin vaimolleen vai hoitivatko he yhdessä puolisoidensa kanssa pieniäkin lapsia pidellen näitä hellästi sylissään?

Luultavasti molemmat muistikuvat ovat yhrä lailla tosia (ks. Aukia 2010, 96). Ne kertovat menneisyyden moninaisuudesta, joka ei aina asetu oman aikansa ihanteiden tai nykyajan menneisyyskäsitusten puitteisiin. Muistikuvia on vaikea todentaa, sillä suomalaisen isyyden historiasta on vain vähän tutkittua tietoa. Erityisen vähän tiedämme isien arkipäivän historiasta ja kokemuksista. Tietoa on kalasteltava äitiyyttä, perheitä tai kasvatusta koskevien teosten sivuhuomautuksista, ja siksi kuva jää väistämättä osittaiseksi.

Suomalaisen isyystutkimuksen lähtökohtana on ollut ajatus, jonka mukaan isyys on viime vuosikymmeninä muuttunut ja että tämän asiantilan seurauksia tulisi selvittää (Aalto 2004b).

Isyyden muutossuuntia onkin tutkimuksessa kartoitettu kiitettävästi (esim. Huttunen 2001). Vähemmän on kuitenkin kiinnitetty huomiota isyyden menneisyyden selvittämiseen. Käsitys nykyhetkestä ja tulevasta pohjautuu kuitenkin ymmärrykseen siitä, mitä on ollut aiemmin. Jos yhteiskunnassa – tai isyystutkimuksessa – vallitsevaa menneisyyskuvaa hallitsevat hyvin yksioikoiset, miltei pelkkiin mielikuviin pohjaavat käsitykset ”perinteisistä” isistä, tulkitaan myös nykyhetken isyyttä vinoon. Isyyden muutosta liioitellaan tai vähätellään tai luullaan uusiksi ilmiöitä, joilla onkin pitkät juuret historiassa. Esimerkiksi isyyspolitiikan toimilla, kuten vaikkapa isävapaiden lisäämisellä, tavoitellaan muutosta. Tavoitteiden takana ei ole vain toiveita paremmasta tulevaisuudesta vaan käsitys nykyhetken tilanteesta ja siitä, miten siihen on tultu. Historioitsija Ralph LaRossa on todennut, että nyky-isien osallistumista tai sen puutetta selittävät teoriat eivät ole riittävän perusteltuja, jos niiltä puuttuu kunnollinen historiallinen pohjustus (LaRossa 1997, 2). Näin ollen tietoisuus isyyden historiasta on tärkeää myös sellaiselle isyystutkimukselle, joka tarkastelee nykyaikaa.

Seuraavassa avaan joitakin näkökulmia isyyden ja perheiden historiaan Suomessa viimeisten kolmensadan vuoden aikana. Painopiste on 1900-luvun historiassa, sillä siitä on eniten tutkimusta ja tietoa. Kuvaan tämän päivän isyysnäkökymiin johtaneita kehityskulkuja ja pyrin tekemään näkyviksi myös vallitsevien historiakäsitysten varjoon jääneitä ilmiöitä. Perheiden historiaan viittaavissa nykykeskusteluissa menneisyyden ihanteet otetaan liian usein kuvauksena aikakauden todellisuudesta. Siksi kiinnitänkin erityistä huomiota ideaalien ja eletyn elämän välisiin murtumiin sekä isyydestä käytyihin kamppailuihin. Tavoitteena on luoda pohjaa historiatietoisemmalle lähestymistavalle isyystutkimuksessa.

ISÄNTÄVALTA ARJEN NEUVOTTELUISSA

Isyys muotoutuu aina osana suurempaa ihmissuhteiden kokonaisuutta, jota nykyisin kutsumme perheeksi. Kun katsomme 1600- ja 1700-lukujen Suomea, näemme kuitenkin, ettei perheen käsitettä sen nykymerkityksessä ollut. Talonpoikaisyhteiskunnassa talo, perhe- tai ruokakunta muodosti taloudellisen yksikön, jonka ylläpitämiseen sen kaikki jäsenet (talossa asuvat sukulaiset, isä, äiti, lapset ja palkolliset) osallistuivat. Kollektiivisesta sukuyhteisöstä ei kuitenkaan ollut kysymys. Vaikka aikalaiset eivät käyttäneet sanaa perhe, ymmärrettiin aviopari ja lapset kotitalouden keskeisimmiksi jäseniksi. (Eilola 2002, 100–101; Lahtinen 2007, 19–21.)

Kotitaloudet muodostivat yhteiskunnan perusrakenteen jo ennen kristinuskon tuloa Suomeen. Reformaation myötä 1500-luvulla kotitalouden merkitys oli vahvistunut entisestään, siitä tuli maallisen ja hengellisen esivallan vallankäytön väline. Isäntävaltaisuudesta muodostui keskeinen yhteiskunnallinen ideologia. Kotitalous käsitettiin pienoismonarkiaksi yhteiskunnan sisällä. Ideologian mukaan isännän vallan talossaan tuli olla yhtä rikkumatonta kuin maallisella esivallalla; perhekunnan tehtävänä oli toimia syntiä ja maallista epäjärjestyä vastaan. Tässä ideologiassa kotitalouden jäsenten suhteet järjestyivät hierarkkisesti: korkeinta määräysvaltaa käytti talon isäntä. Vaimon, lasten ja palvelijoiden tuli olla hänelle kuuliaisia. Lasten ja palvelusväen tuli totella myös talon emäntää. Lain mukaan naimaton nainen oli holhouksen alainen, naitu taas miehensä edusmiehisyyden alainen. Aikalaisten käsityksissä ylen jyrkkää isännän valtaa pidettiin kuitenkin kohtuuttomana ja epäoikeudenmukaisena. Valtaan liittyivät vastuun, huolenpidon ja suojelemisen elementit. (Häggman 1994, 135–137, Eilola 2002, 100–101; Karonen 2002, 14–16; Liliequist 2002, 74.)

On sanottu, että Suomessa 1700-luvulla käydyssä perhettä koskeneessa keskustelussa käsiteltiin miehen ihannetta ja tehtäviä vähän. Isän ihanne rajautui oikeamieliseen huonekunnan

johtajaan ja elättäjään. (Häggman 1994, 137–138.) Uskonnollisuuteen pohjannut kasvatustraditio kuitenkin tähdensi isän merkitystä lasten kasvattajana äitiä enemmän ja tämä painotus jatkui pitkälle 1800-luvulle asti (Tähtinen 1992, 103). Isäntävaltaisuuteen liittyikin isän ymmärtäminen vanhemmista merkittävämpänä, ikään kuin ”luonnollisempana” vanhempana. Uuden ajan alun Euroopassa, jossa isäntävaltaisuus myös oli keskeinen ideologia, isiä pidettiin hoitajina, kasvattajina ja kouluttajina äitiä ensisijaisempina. Heidän vastuulleen kuului isompien lasten moraalinen ja uskonnollinen kasvattaminen, valmentaminen aikuisuuteen ja ylimmissä yhteiskuntakerroksissa myös esimerkiksi imettäjien valvominen. Isien aseman taustalla vaikuttivat käsitykset miesten rationaalisuudesta ja kyvystä ylläpitää järjestystä ja hillitä tunteitaan naisia paremmin. (Lupton & Barclay 1997, 37.) Isän ensisijaisuus päti kuitenkin ennemmin juuri kasvatuksessa kuin lasten käytännön hoivaamisessa. Esimerkiksi 1730-luvulle Suomessa voimassa olleen lain mukaan äidin tuli huolehtia aviottomasta lapsesta kolmevuotiaaksi, sen jälkeen isän. Tästä voi päätellä, että pienen lapsen hoidon ajateltiin kuuluvan äidille. (Hanska & Lahtinen 2010, 18.)

Perhekeskustelussa suurempi huomio kohdistui naisen ihanteeseen, jonka katsottiin muodostuvan kolmesta osasta: vaimoudesta, emännyydestä ja äitiydestä. Naisen velvollisuudet vaimona ja emäntänä nähtiin äidin velvollisuuksia ensisijaisempina. Vaimous ja emännöyden olivat sääty-yhteiskunnassa tärkeitä, sillä ne muodostivat osan aikakaudelle keskeistä hierarkkista järjestystä. Tämä järjestys koski lasten ja vanhempien välistä suhdetta vanhemman sukupuolesta riippumatta. Lasten kasvattamisen periaatteita ohjasi ajatus perisyntisestä. Kasvatusihanteiden mukaan se oli juurittava lapsesta taivuttamalla tämän oma tahto. Vain näin kuuliaisuus ja kunnioitus vanhempia kohtaan tulisivat mahdollisiksi. Kasvatuksen tavoitteena oli jumalan pelko ja lasten sielun autuus. (Tähtinen 1992, 90–94; Häggman 1994, 138–139, 141–143; Toivanen 2002.) Tavoite valmistaa lapset tuonpuoleista varten on ymmärrettävä yhteydessä aikakauden suureen lapsikuolleisuuteen. Vaikka kasvatuksen ihanteet olivat ankarat, sen käytännön toteutus on voinut olla muuta. Monet tiedot kertovat vanhempien, myös isien, rakastavasta suhtautumisesta lapsiinsa sekä lasten ja lapsuuden erityislaadun ymmärtämisestä. Isät esimerkiksi surivat katkerasti pienten lastensa kuolemaa. (Ks. Krörtl 1991; Gaunt 1996, 108–112; Lagerstam 2007, 160–161.)

Isäntävaltaisuuden ideologian perustana oli kolmisäätyoppi, jonka mukaan jumala oli järjestänyt yhteiskunnan kolmiportaisesti hengelliseen, maalliseen ja huoneenhallitukseen. Yksittäisen ihmisen tuli totella jumalaa, maallista esivaltaa ja perheenpäättä. Isäntävallan rahvaalle tunnetuin muoto oli ilmaistu Lutherin Vähään Katekismukseen sisältyneessä huoneentaulussa. (Karonen 2002a, 14–15; Toivanen 2002, 130.) Huoneentaulun opetuksissa oli kyse ihanteista, joiden mukaan ihmisten toivottiin elävän ja jotka vaikuttivat heidän käsityksiinsä hyvästä ja haluttavasta elämästä. Vaikka ideologiat ja ideaalit näyttävät jälkikäteen katsottuina helposti kovin yhtenäisiltä, sisältyi niihin ristiriitaisuuksia ja ideologit – useimmiten kirkonmiehet – itsekin kiistelivät niistä (Katajala-Peltomaa & Toivo 2009, 39). Ihanteita ei siis tule tulkita menneisyyden todellisuudeksi. Kuitenkin oman aikamme mielikuvissa, jotka koskevat talonpoikaisyhteiskuntaa, isäntävaltaisuus on liiankin hallitsevassa asemassa. Historiantutkimuskin on ollut tätä kuvaa rakentamassa, sillä tutkimuksessa on paljon enemmän selvitetty menneisyyden ideaaleja kuin elettyjä käytäntöjä. (Karonen 2002a, 14–15.) Huomion kohdistaminen käytäntöihin murtaa käsitystä isännän yksinomaisesta vallasta.

Arjessaan esimodernin ajan ihmiset kyseenalaistivat, neuvottelivat ja uhmasivat huoneentaulun käskyjä. Tästä kertovat esimerkiksi monet oikeustapaukset, joissa setvittiin auktoriteetin puuttumiseen tai sen liiallisuuteen liittyviä ongelmia. Oikeudessa käsiteltiin esimerkiksi aviomiesten vääränlaista, väkivaltaan pohjaavaa vallankäyttöä, joka rikkoi ihannetta isännän oikeamielisyydestä. Käräjille tuotiin myös riitoja, joissa lapset asettuivat

vanhempiaan vastaan esimerkiksi kieltäytymällä iäkkäiden vanhempiansa elättämisestä. Aikakauden kirjallisuudessa ja näytelmissä miestään uhmaavan tai perheessä vallan kaappaavan väkivaltaisen tai juopon, ”äkäpussimaisen” vaimon teema oli yleinen. Käytännössä isännän valtaa ei kotitaloudessa läheskään aina käyttänyt mies vaan naisilla oli tietyissä tilanteissa mahdollisuus nousta perheen johtajaksi. Koska ikää ja kokemusta arvostettiin, saattoi esimerkiksi leskiemäntä hallita kotitaloutta. (Eilola 2002; Liliequist 2002; Toivanen 2002; Waris 1999, 50.)

Vaikka 1600- ja 1700-lukujen Suomeen viitataan usein luterilaisena yhtenäiskulttuurina, oli yksin 1700-luvun maalaisyhteiskunnassa monia erilaisia sosiaalisia kerrostumia kuten säätyläisiä, talollisia, torppareita, mäkitupalaisia, tilatonta väkeä, sotilaita, palkollisia, itsellisiä, käsityöläisiä sekä ruukkien ja sahojen työläisiä. Myöskään perherakenteet eivät Suomen alueella olleet täysin yhteneväisiä. Itäisessä Suomessa perhekoot olivat keskimäärin suurempia kuin läntisessä. Kuitenkin Itä-Suomessakin varsinaisia suurperheitä oli vain tilallisella väestöllä. (Sirén 1999, 36–39, 60.) Kulttuurisesti yhtenäisenä pidetty, samoja normeja noudattanut yhteisö purkautuu tarkemmassa katsannossa moninaisemmaksi kuvaksi menneisyyden perheistä.

Isännän valta on voinut saada erilaisia muotoja eri yhteiskuntaryhmissä. Arvellaan, että ylimpien säätyjen keskuudessa elämä järjestyi tiukemmin normatiivisten odotusten mukaisesti kuin muissa yhteiskuntaryhmissä (Karonen 2002b, 256). Ylimmät säädöt asettivat elämäntapansa usein esikuvaksi muille ryhmille. Toisaalta esimerkiksi aateliston piirissä oli mahdollista ottaa vapauksia, jotka muille olisivat olleet tavattomia. Uskoisin, etteivät myöskään lasten ja isien suhteet aina langenneet niille annettuihin normituksiin. Aikakautta koskevassa tutkimuksessa isän(nän) auktoriteettia tähdennetään, mutta toisenlaisiakin näkökulmia löytyy ainakin eurooppalaisesta yhteydestä. Helliä kuvauksia isistä syöttämässä vauvoja tai laulamassa näille näkyy esimerkiksi 1600-luvun hollantilaisessa taiteessa. Keskiaikaisissa piirroksissa taas esiintyy lapsia, jotka seuraavat isänsä työskentelyä. (Heywood 2001, 87.) Kaiken kaikkiaan patriarkaalisen isän kuvaa olisi tarkasteltava uudelleen. Huomion kohdentaminen eri yhteiskuntakerrosten elämän, lapsuuden ja vanhemmuuden arkisiin ehtoihin, erilaisten perhemuotojen tarkasteluun ja perhettä koskevista normeista käytyihin neuvotteluihin tuo monipuolisemman kuvan myös isäntävaltaisen aikakauden isyydestä.

PERHE JA KANSALLINEN PROJEKTI

Valtioiden kiinnostus väestöpolitiikkaa kohtaan kasvoi Euroopassa 1700–1800-luvuilla: väestöä piti kasvattaa ja sen laatua parantaa. 1800-luvulla eurooppalaisen väestöpolitiikan ytimeen nousi perhe. Se nähtiin välineenä kansallisvaltioiden rakentamisessa ja levottomien joukkojen sitomisessa yhteiskuntaan. Kyse ei kuitenkaan ollut pelkästään väestöpolitiikasta ja kansallisuusaatteesta; uusi perheajattelu kytkeytyi myös romantiikkaan, liberalismiin ja kapitalismiin. Ihanteeksi muodostui isän, äidin ja lasten muodostama ydinperhe. Ydinperheistymiseen on tavattu liittää sellaisia ilmiöitä kuin puolisoiden välisen rakkauden korostaminen avioliiton perusteena, lasten ja vanhempien välisen tunnesuhteen painottaminen, naisten ja miesten elämäntapojen jako sekä perheen tehtävän määrittely talouden sijasta kasvatuksen kautta. Samanaikaisesti teollistuminen ja työn ja kodin erkaantuminen toisistaan muokkasivat perheitä ydinperheideologian mukaiseen suuntaan, vaikka ihmiset itse viime kädessä määrittivät, miten perhe-elämäänsä elivät. Ydinperheistymistä ei tulekaan ymmärtää kertakaikkisena suurena murroksena, sillä monet siihen liitetyt ilmiöt olivat olleet olemassa jo aiemmin. (Häggman 1994, 18–20, 24; Häggman 1996, 62.) Ja toisaalta vanhat ihanteet kantoivat osin 1900-luvulle asti. Muutokset olivat vähittäisiä ja hitaita.

Myös Suomessa virisi uusi kiinnostus perheeseen 1800-luvun alkupuoliskolla. Ydinperheihanne oli täällä ennen kaikkea pienen, mutta vaikutusvaltaisen koulutetun eliitin projekti, jolla pyrittiin rakentamaan kansallisvaltiota. Uudella perheajattelulla ei ollut samanlaista yhteyttä teollistumiseen kuin joissakin muissa länsimaissa. Perhe asetettiin kansallisessa projektissa yhteiskunnan perussoluksi ja sen tehtäväksi yhteiskunnallisen hyvän edistäminen. Naisen tuli toimia perheessä ja miehen yhteiskunnassa. Isänmaa, äidinkieli, kansakunta ja perhe saivat kaikki samanlaisen ideologisen latauksen. (Häggman 1991, 145–147; Häggman 1994, 22, 220–221; Helén 1997, 139–142; Ojakangas 1997, 11–17.)

Kansallisessa projektissa äitiys siis nostettiin keskeiselle sijalle kansakunnan hyvinvoinnin luomisessa. Äitiys alettiin ymmärtää naisten pyhänä ja ikuisena kutsumuksena. Se ohitti merkittävyydessä naisten roolit vaimona ja emäntänä, vaikka kotitalouden hoitoa pidettiin edelleen merkittävänä taitona. Isän vastuulle kuuluneiksi katsottuja tehtäviä, kuten lasten uskonnollinen kasvatusta, siirtyi äideille. Huoneentauluista tuttu vaimon velvollisuus alistua miehensä johtajuuteen kuitenkin säilyi myös 1800-luvulla, vaikka sitä myös kyseenalaistettiin. (Häggman 1994, 184–186; Räisänen 1995, 100, 111; Tähtinen 1992.) Ydinperheideologian myötä myös naisten kansalaisuus kytkettiin äitiyteen, lasten synnyttämiseen ja kasvattamiseen, miesten kansalaisuus taas enemmän poliittiseen toimintaan ja palkkatyöhön. Elämänpiirien sukupuolitettu jako ohjasi naisten mahdollisuuksia osallistua julkiseen elämään. Koska naiseus tulkittiin äitiyden kautta, muodosti äitiys myös naisten julkisten roolien ytimen, esimerkiksi (naimattomille) naisille sopivina pidetyt ammatit liittyivät hoivaan ja kasvatukseen. (Sulkunen 1987.)

Perheihanne, joka oli lähtöisin ennen kaikkea sivistyneistön elämänpiiristä, heijastettiin myös muihin yhteiskuntakerroksiin. Voimaperäinen kansanvalistus kohdistui 1800-luvun jälkimmäiseltä puoliskolta 1900-luvun alkupuolelle niin työväestön kuin maaseudun perheisiin, eritoten naisiin, joiden sivistämisen nähtiin olevan avain kotien hyvinvointiin. Erilaiset kansanliikkeet, kuten naisasia-, raittius- ja työväenliikkeet, nuorisoseurat sekä uskonnolliset liikkeet, valjastettiin jakamaan valistusta. Eräs sivistyneistön pyrkimysten konkretisoituma oli kansakoulu-uudistus 1860-luvulla. (Häggman 1994, 151, 197; Ojakangas 1997, 13–15; Sulkunen 1987; Ollila 1993; Markkola 1994.) Sivistyneistön naisilla oli keskeinen rooli muiden yhteiskuntaluokkien naisten valistamisessa. Esimerkiksi työläiskotiohjelmalla kiinnitettiin 1800-luvun lopulla huomio kunnollisen työläisperheen rakentamiseen. Työväen miehille ja naisille luotiin omia, selkeitä elämänpiirejä: naisesta kodin vaalijaa, miehestä pelkkää palkantuoja. Työläismies nähtiin arvaamattomana hahmona, joka oli kesytettävä kodin ja perheen avulla. Äidin ja lasten suhdetta tähdennettiin, mutta isän ja lapsen suhteesta puhuttiin vain vähän. (Markkola 1994, 232.) Raittiusvalistajien uhkakuvana taas oli juoppo, omille teilleen lähtevä perheenisä. Perheen rikkoutuminen oli estettävissä sillä, että nainen täyttäisi vaimontehtävänsä ja loisi kotiin terveellisen ja viihtyisän ilmapiirin. (Sulkunen 1987.)

ISYYS YDINPERHEIDEOLOGIASSA

Mitä ydinperheideologian synty ja äidin nousu perheen keskiöön tarkoittivat isyyden näkökulmasta? Suomalaisen sivistyneistön perheihanteita tutkinut historioitsija Kai Häggman katsoo, että 1800-luvun ihmisille isyys ei ollut erityisen kiinnostava kysymys. Keskeiset ihanteet koskivat naista, lasta ja kasvatusta. Miehen sen sijaan ajateltiin edustavan perheen virallista yhteyttä yleiseen ja julkiseen. Isän tuli yhteiskunnassa puolustaa perheen oikeuksia ja edustaa perheessä yhteiskunnan oikeuksia. Miehen ihanteista ei siten puhuttu perheen yhteydessä vaan siellä, missä keskusteltiin yhteiskunnan ja valtion yleisistä päämääristä. Nainen määrittäytyi

sukupuolensa kautta, mutta mies oli enemmän yksilö, talonpoika, pappi, juristi, fennomaani. Miehen kutsumus löytyi toiminnasta julkisessa elämäpiirissä. (Häggman 1994, 193; ks. myös Markkola 1994, 232.)

Häggmanin mukaan isyys nähtiin 1800-luvulla abstraktisti; se määrittyi miehen elämää ohjaavaksi voimaksi, energian lähteeksi ja miehisen itsekkyyden suitsijaksi. Sen sijaan isän konkreettiset tehtävät jäivät erittelemättä. Sivistyneistölle suunnatuissa teksteissä oletettiin miehen olevan poissa, työssä tai harrastuksessa. (Häggman 1994, 194.) 1800-luvun jälkimmäisen puoliskon avioliitto-oppaissa hyvän aviomiehen tärkeimmät velvollisuudet olivat elättäminen ja rakastaminen. Rakastava mies kunnioitti kotiaan olemalla vaimon tukena ja apuna arkipäiväisissä askareissa sekä ohjaamalla vaimoa niissä ystävällisesti ja pitkämielisesti. Avioliitto-oppaissa näkyi kasvatustuun siirtyminen äideille, joskin myös isiltä odotettiin osallistumista: vähintään yksi arkipäivä viikossa ja sunnuntait oli pyhitettävä perhe-elämälle ja lapsille. (Räisänen 1995, 96–99.)

Isyyttä on tutkimuksessa katsottu elämänpiirien sukupuolitetun jaon näkökulmasta. Tämä on tarkoittanut, että julkinen elämänpiiri on määrittynyt miesten elämän ensisijaiseksi tyyssijaksi ja isyys on näyttäytynyt yksityiselämän ilmiönä, joka miehen elämässä on ollut vähemmän merkityksellinen. Sen sijaan äitiyttä on tarkasteltu myös suhteessa naisten toimintaan julkisessa, esimerkiksi ”äitkansalaisuutena” (esim. Sulkunen 1987). Myös isyyttä tulisi enemmän pohtia yksityisen ja julkisen elämäpiirin risteämien näkökulmasta. Kiinnostava esimerkki 1800-luvun Britanniasta kertoo, miten siellä nimenomaan isyyden käsite määritteli keskustelua miesten kansalaisuudesta ja äänioikeudesta. Hyvä isyys ja hyvä kansalaisuus kietoutuivat yhteen. Miesten äänioikeuden laajentamista perusteltiin sillä, että huolehtiva ja vastuullinen perheenisä toimisi mallikelpoisesti myös julkisessa elämäpiirissä. 1860-luvulla äänioikeus ulotettiin Britanniassa kaikkiin miespuolisiin talonmistajiin, toisin sanoen perheenpäihin. (McGormack 2007.) Uskaltava tulkinta tästä olisi, että isyys muotoili miesten julkista asemaa siinä missä äitiys naisten, joskin eri lähtökohdista ja eri tuloksin.

Ydinperheideologiaa on tutkimuksessa tulkittu siten, että isä jäi ulkoradalle, kun lapset ja äiti muodostivat perheen ytimen (Ollila 1993, 60; ks. myös Broughton & Rogers 2007, 7). Näkemykset, joiden mukaan ydinperheen isä vieraantui perheestään, saattavat kuitenkin olla osin liioiteltuja. Ainakin keskiluokkaisissa piireissä perhe oli oikeanlaisen mieheyden rakentamisessa kyllä riittämätön, mutta samanaikaisesti myös välttämätön. Vaikka miehen tärkein elämäpiiri oli julkisessa, tehtiin työ perheen takia ja sen tuella. (Häggman 1994, 193–195; Tosh 1999.) On myös mahdollista nähdä elättäjän vastuu hoivan ja huolenpidon muotona, ei pelkästään ulkopuolisuutena (Johansen 2001, 19).

1800-luvun ihmiset itse kokivat perheen olevan muutoksessa. Perhekeskusteluissa yhtäältä haikailtiin kadotetun isännän vallan ja (kuvitellun) suurperheen perään, toisaalta vanha isäntävalta koettiin tyrannimaiseksi ja siitä haluttiin tehdä eroa. (Häggman 1994, 17–18.) Keskustelulla isän auktoriteetin tilasta on siis pitkät juuret, sillä sitä käydään edelleen. Huoneentaulujen yhteiskunnassa perheenpään osa oli varattu miehille ja näin oli edelleen myös ydinperheajattelussa. Samalla kuitenkin versoi uusi isäihanne, johon kuului demokraattisuus itsestään selvän ylivallan sijaan. Auktoriteettiasema oli ansaittava omilla henkilökohtaisilla ominaisuuksilla. Tämä heijasti porvarillista miesihannetta, jossa mitään ei saanut ilmaiseksi vaan mies loi uransa ja elätti perheensä omalla työllään. (Häggman 1994, 194–195.) Isän auktoriteettiaseman muutos oli kuitenkin hidas prosessi. Huoneentaulun ihanteet, kristillisen kasvatuksen periaatteet ja vanhempien kunnioittamisen vaatimus sinnittelivät pitkälle 1900-luvulle. Isän asema lasten yksinomaisena holhoojana ja miehen rooli vaimonsa edusmiehenäkin purettiin vasta vuoden 1929 avioliittolaissa. (Tähtinen 1992; Ollila 1993, 60; Koski 2001, 52–55.)

YDINPERHEIDEOLOGIAN VASTAVIRTOJA

1800-luvulla muotoiltu ydinperheideologia on ollut vaikutusvaltainen perhe-elämän muokkaaja näihin päiviin asti. Minkään ideologian asema ei kuitenkaan ole horjumaton. Myös 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuoliskolla ydinperheihanteesta ja isän paikasta neuvoteltiin ja niitä haastettiin.

Ydinperheen muoto – isä, äiti, lapset – ei toteutunut likimainkaan kaikissa perheissä. 1800- ja 1900-lukujen vaihteen tienoilla esimerkiksi Tampereella tavallisin työläisperhe oli ydinperhe, mutta sen lisäksi oli leskien ja naimattomien äitien lapsiperheitä, aikuisten sisarusten tai heidän vanhempiansa yhteistalouksia ja naimattomien työläisnaisten yhteistalouksia. Agraariyhteiskuntaan liitetyt useamman sukupolven suurperheet olivat 1800-luvulla yleisempiä teollisuustyöväestön kuin maaseudun asukkaiden keskuudessa. Tätä selittivät asuntopula, äitien työssäkäynti ja erilaiset lastenhoitojärjestelyt. Myös uusperheet olivat tavallisia. Ne syntyivät leskeytymisen kautta. Avioton äitiyskään ei ollut harvinaista. Esimerkiksi Hämeen maaseudulla kolmasosa piioista ja Tampereella joka kuudes työläisnainen synnytti aviottoman lapsen 1800-luvulla. (Markkola 1994, 9, 61, 63, 126.) Yhdessäkin sosiaalisessa kerrostumassa oli monia erilaisia perhemuotoja.

Sukupolvien välinen suhde ei 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun vuosikymmeninä ollut niin hierarkkinen ja auktoriteetin sävyttämä kuin jälkikäteen on ajateltu. Kansatieteilijä Markku Aukian mukaan käsitys maaseutuyhteisön ehdottomista ja ankarista kasvatuskäytännöistä on osin myytti. Muistitietoaineistoihin pohjautuvan tutkimuksen mukaan kasvatuskäytännöt vaihtelivat suuresti eri kotien ja yhteiskuntakerrostumien välillä. Eniten jälkikäteiskuvaa vastaa rajoittava kasvatustyyli, jossa tavoitteena oli kuuliaisuuden, sovinnaisen tapojen ja työnteon oppiminen. Lapsen omapäisyys tuli murtaa. Kodeissa noudatettiin myös sallivaa kasvatusta, jossa lapset huomioitiin jossakin määrin yksilöinä. Lapset saivat esimerkiksi ruokapöydässä osallistua keskusteluun ja rangaistuksia käytettiin vähän tai ei lainkaan. Myös salliva kasvatustyyli perustui isävaltaiseen perhejärjestykseen, mutta kuten Aukia toteaa, isämalli tuli pikemminkin Uuden testamentin rakastavasta isähahmosta kuin Vanhan testamentin etäisestä, tuomitsevasta isästä. Sallivan kasvatuksen ideoita oli tuotu esille jo 1700-luvun teologiassa, joten se ei syntynyt tyhjästä 1800-luvun lopulla. Aukia tunnisti aineistostaan myös kasvatustyylin, jonka hän nimeää kasvattamattomuudeksi. Tällaisissa perheissä vanhemmat eivät joko halunneet tai pystyneet pitämään yllä säännöllistä järjestystä. (Aukia 2010, 228–332.)

Myöskään aikakauden perheihanteen mukainen sukupuolitettu työnjako ei monissa perheissä toteutunut. Köyhyys esti miesten yksinomaisen elättäjyyden. Yhden elättäjän työläisperhe oli haavoittuvainen; mitä vähemmän isä ansaitsi, sitä enemmän muiden perheenjäsenten piti tienata. Monet sellaisetkin vaimot, jotka eivät olleet töissä kodin ulkopuolella, tekivät satunnaistöitä tai ottivat ansiotyötä kotiin. Maaseudulla etenkin tilattoman väen naiset tekivät monenlaista työtä kotitalouden ulkopuolella. Naisten palkkatyö oli osa perhestrategiaa, jossa naisten perhevelvollisuuksiin kuului myös toimeentulon hankkiminen. Työläisperheissä myös lapset kävivät työssä kykyjensä mukaan. Maaseudulla erilaisia taitoja alettiin opettaa lapsille pienestä pitäen. (Markkola 1989; Markkola 1994, 101, 103, 117–123; vrt. Aukia 2010.) Koska kotiäitiys ei maaseudun naisille yleensä ollut mahdollista, pyrkivät kansanvalistajat muokkaamaan ydinperheideologiasta suomalaisen agraariyhteiskuntaan soveltuvan mallin, jossa naisten ja miesten elämänpiirien raja kulki pihapiirissä. Ihanteena oli, että naisten työ rajoittuisi taloon ja pihan rakennuksiin, miehet taas hoitaisivat työt pelloilla ja metsissä. (Ollila 1993, 62–65.) Naisten oli miehiä helpompi poiketa sukupuolittaisesta työnjaosta. Isien tiedetään kuitenkin huolehtineen pienistä lapsista syöttämällä, pukemalla tai pesemällä. Tätä tapahtui perheissä, joissa lapsia oli paljon ja naisväen tai isompien lasten kädet eivät työhön riittäneet. (Aukia 2010, 134.)

Perheideologiaa myös kyseenalaistettiin. Sivistyneistön naiset haastoivat ydinperheajattelua toimimalla erilaisilla julkisilla kentillä, esimerkiksi kansalaisjärjestöissä, politiikassa tai virkauralla. 1800-luvun lopulla syntynyt naisasialiike horjutti ydinperhettä vaatimalla naisille miesten kanssa yhtäläisiä oikeuksia esimerkiksi kodin ulkopuoliseen työhön. Naisten toiminta julkisessa rajautui usein alueille, jotka katsottiin sopiviksi naisten äidilliseen kutsumukseen; yhtä kaikki se kuitenkin kyseenalaisti ajatusta naisista pelkästään perheenäiteinä. (Ollila 1993, 61–62, 66–67; Räisänen 1995, 113–116; Sulkunen 1987.) 1900-luvun alkupuolella sosialistisessa liikkeessä esitettiin tulevaisuudenvisiona, joissa ydinperheellä ei, ainakaan sen 1800-lukuisessa muodossa, ollut sijaa. Kotitalouden katsottiin pian olevan historiaa: ruuanlaitto siirtyisi keskuskeittäöihin ja siivous ammattilaisille. Miehet ja naiset solmisivat kumppanuuteen ja vapaaseen seksuaalielämään perustuvia toveriavioliittoja. Niissä aviopuolisot olisivat taloudellisesti itsenäisiä, sukupuoleen perustuva työjako olisi purettu ja isät ja äidit hoitaisivat lapset yhdessä yhteiskunnan taloudellisen tuen avulla. (Ollila 1993, 68–70; Räisänen 1995, 130–135.)

Entä haastoivatko miehet heille tarjottua elättäjä-perheenpääisän mallia? Nykyisellä tutkimustiedolla kysymykseen ei voi antaa varmaa vastausta. Ainakin joskus isyyden malli joutui kuitenkin pohdinnan kohteeksi. Hartolalainen talollinen ja kahdeksan lapsen isä Juho Kaksola (1835–1913) piti päiväkirjaa, jossa hän kirjoitti perheestään sekä omista uskonnollisista tuntemuksistaan. 1880-luvulla Kaksolan poika lähti vastoin isänsä tahtoa Helsinkiin työmieheksi. Lähtö oli riitaisa, ja isä oli moittinut poikaansa jo aiemmin ”isän askeleiden noudattamattomuudesta ja vanhempien kunioittamattomuudesta”. Pojan lähdettyä kotoa isä kuitenkin käänsi katseen itseensä: ”Lieneekö (poika) hallintoani katsonut ylö Patriarkalliseksi tytyäkseenkään siihen?” Poika palasi kotiin, mutta uudisti vaelluksensa aina toisinaan. Viimein hän vakiintui ja perusti perheen. (Kaksola 2009, 76–85.) Juho Kaksolan päiväkirjamerkinnot viittaavat siihen, etteivät isänä oleminen ja isyydelle asetetut mallit aina olleet itsestäänselvyyksiä. Myös menneiden aikojen isät ovat pohtineet itseään isinä.

Suomalaisessa tutkimuksessa menneisyyden isyyden vaihtoehtoisia malleja ei kuitenkaan ole juuri pohdittu. Sen sijaan muualla on havaittu 1800-luvun loppuvuosikymmenten ja uuden vuosisadan alkupuolen isyydessä myös muita virtauksia. Esimerkiksi englantilainen kirjailija Anthony Trollope (1815–1882) kuvasi teoksissaan laajasti isiä, jotka työnsivät lastenvaunuja, vaihtoivat vaippoja, syöttivät vauvoja ja nukuttivat lapsia, vaikka viktoriaanisen ajan isää on pidetty etäisenä ja ankarana hahmona. On mahdollista, että tällaisella käytännön hoivaavalla isyydellä on ollut arveltua suurempi merkitys viktoriaanisissa isäkäsityksissä. (Markwick 2007, 85, 94.) Kaunokirjallisuuden isät ovat tietysti kuvitteellisia. Ne kuitenkin tuovat esille ajateltavissa olevien isyyksien kirjoja. Hoivaava isä ei ollut 1800-lukulaisten mielissä ainakaan sula mahdollisuus.

Yhdysvalloissa isiltä alettiin puolestaan vaatia 1800-luvun lopulla uudenlaista maskuliinisuutta, joka kutsui varsinkin keskiluokan miehet kotiin ja lastenhoitoon. Isyyden saama huomio liittyi laajempaan siirtymään, jossa modernin avioparin suhde alettiin nähdä kumppanuutena ja jossa puolisoiden välinen rakkaus, seksuaalinen täyttymys ja molemminpuolinen kunnioitus nostettiin keskeiselle sijalle. Miehiä patisteltiin viettämään enemmän aikaa lastensa kanssa. Huolena oli, että äitijohtoisissa perheissä pojat kasvaisivat liian feminiiniseksi. 1900-luvun alkuvuosikymmenten yhdysvaltalaiset perheasantuntijat – esimerkiksi sosiaalityöntekijät, sosiologit, psykologit, psykiatrit – alkoivat tukea käsitystä, jonka mukaan isyys oli miehille terapeutista; se oli täyttymyksen ja itseilmaisun lähde. Miehiltä ei siis suinkaan odotettu vain perheenelättäjänä toimimista vaan heidän piti panostaa lastensa psyykkiseen ja fyysiseen kehitykseen, huolehtia heidän itsenäistymisestään ja toimia ideaalittyyppisen maskuliinisuuden mallina pojille ja tytöille. Kaikessa korostui äitien ja isien erilaisuus vanhempina. (Griswold 1993.) 1920- ja 1930-luvuilla hoivaava ja osallistuva isyys sai

runsaasti huomiota yhdysvaltalaisissa kasvatusoppaissa ja perhelehdissä. Miehillä järjestettiin myös isyykursseja. (LaRossa 1997.) Ilmiöt olivat yhteydessä samanaikaiseen psykologian ja psykiatrian alojen vakiintumiseen ensisijaisina vanhemmuutta ohjaavina tiedonaloina. Isä alettiin nähdä merkittävänä hahmona lasten, varsinkin poikien, sukupuoli-identiteetin kehityksessä (ks. Pleck 1981).

Tutkimus, joka on sivunnut 1800- ja 1900-luvun alkupuolen isyyttä Suomessa, viittaa siihen, että isästä puhuttiin harvoin ja vähän ihanteellisia perheitä ja vanhemmuuksia määriteltäessä. Näin oli esimerkiksi sivistyneistön ydinperheprojektissa, työläisperheille suunnatussa valistuksessa tai pikkulasten kasvatusoppaissa. (Tähtinen 1992; Häggman 1994; Markkola 1994; vrt. Sulkunen 1987.) Yhdysvaltalaisen ja brittiläisen tutkimuksen esille tuomat varhaiset ”uuden” isyyden suuntaukset osoittavat kuitenkin, että isyydellä saattaa olla tuntematonta ja tutkimatonta historiaa myös Suomessa ja että sen lähteille voisi olla mahdollista päästä tarkastelemalla uudelleen isyyden saamia merkityksiä aikalaislähteissä.

VANHEMMUUDEN PSYKOLOGISOITUMINEN: ISÄSTÄ ”ROOLIMALLI”

Psykologia – ja siihen nojaava asiantuntemus – tuli 1800-luvun lopulta lähtien yhä merkittävämmäksi vanhemmuutta ja lapsen kehitystä koskevien käsitysten lähteeksi. Se ohitti tärkeydessä myös kristillisen elämäkatsomukseen ja huoneentaulujen periaatteisiin nojaavan kasvatusnäkemys. Suomessa tämä kehitys alkoi 1930-luvulla ja voimistui toisen maailmansodan jälkeen. (Tähtinen 1992; Lupton & Barclay 1997, 39.)

Vanhemmuuden psykologisoituminen ja sodan kokemukset leimasivat 1940- ja 1950-luvuilla käsityksiä isyydestä, perheistä ja lapsuudesta. Nämä kaksi tekijää yhdistyivät ”äidinriistoa” koskeneessa keskustelussa, joka nopeasti läpäisi teollistuneet maat 1950-luvulla. Keskustelun pontimena oli Maailman terveysjärjestön raportti, jossa selvitettiin, miten eurooppalaisten lasten kokemukset sotaorvoudesta ja sodan aiheuttamasta perheestä erottamisesta vaikuttivat heidän henkiseen hyvinvointiinsa. Raportin kirjoittaneen brittiläisen psykiatrin John Bowlbyn käsityksissä painottui lasten laitoshoidon sekä äidin ja pikkulapsen erottamisen haitallisuus. Kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana äidin ei tulisi jättää lasta muiden hoitoon kuin hyvin painavista syistä, sillä äidin ja lapsen suhde muodosti lapsen psyykkisen terveyden ja hyvän kehityksen perustan. Äidinriiston teoria – joka sittemmin sai nimen kiintymyssuhdeteoria – pohjautui psykoanalyttiseen ajatteluperinteeseen, evoluutioteoriaan sekä elinmaailmassa tehtyihin havaintoihin. Äitiys ja äidin antama varhaishoiva olivat Bowlbylle lajityypillisiä, biologisia ominaisuuksia samaan tapaan kuin synnytys tai imetys. (Lupton & Barclay 1997, 42–43; Vuori 2003; Yesilova 2008, 51–55; Holmes 1993; Bowlby 1957.)

Suomeen äidinriistoa koskeneen keskustelun toi Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Liiton toiminnassa painotus siirtyi lasten fyysisestä kehityksestä psyykkiseen hyvinvointiin. Perhe-elämässä huomio tuli kiinnittää siihen, mikä kodissa tuki tai häiritse lapsen luonnollista, normaalia persoonallisuuden kehitystä. Perheenjäsenten tunteet ja onnellisuus tulivat tärkeiksi myös yhteiskunnalle. Myös lastensuojeluliitossa äiti nähtiin olennaisena lapsen psyykkisessä kehityksessä. Keskustelua tutkineen sosiologin Katja Yesilovan tulkinnan mukaan äidille asetetut vaatimukset ylittivät jo lähtökohdiltaan niiden täyttymisen mahdollisuudet. Ei riittänyt, että äiti huolehti lapsen fyysisistä ja psyykkisistä perustarpeista. Aina oli mahdollista, ettei äiti ollut riittävästi läsnä vaan hänen mielensä harhaili muissa asioissa, hän oli väsynyt tai kyllästynyt. Äidin täytyi paitsi itse hoitaa lastaan, myös nauttia lapselle antautumisesta.

Äidin puuttumisesta tai äidin tunnekylmästä asenteesta ajateltiin seuraavan lapselle monia psyykkisen terveyden ongelmia: kykenemättömyyttä kiintyä, epäsosiaalisuutta, neuroottisuutta tai alkoholismia. (Yesilova 2008, 50, 59–61, 64–68.)

Äidinriistoa koskeneessa keskustelussa isälle kirjoitettiin tukijan ja sivustakatsojan roolit. Isän välitön vaikutus lapseen tämän varhaislapsuudessa ymmärrettiin vähäiseksi. Isä ei voinut korvata äitiä lapsen hoitajana. Sen sijaan äidin hoivan puutteen ehkäisijänä isä oli merkityksellinen. Vain ehjässä ydinperheessä oli edellytykset lapsen normaalille kehitykselle, sillä silloin isä pystyi huolehtimaan vaimostaan niin, että tämä puolestaan voi uhrautua lapselleen. (Yesilova 2008, 57–58, 64–68; Bowlby 1957.) 1950–1960-luvuilla pääosa kiintymistä käsittelevistä psykologian tutkimuksista suuntautui äidin ja vauvan suhteen kehittymisen selvittämiseen. Sen sijaan isän ja vauvan suhdetta tutkittiin harvoin. (Lupton & Barclay 1997, 43.) Eihän näillä kahdella edes oletettu olevan mitään erityissuhdetta.

Sodanjälkeisessä psykologiassa isät eivät kuitenkaan jääneet täysin perheen ulkolaidalle. Kiinnostus suuntautui myös suoraan isyyteen. Taustalla oli huoli sodan aiheuttaman isättömyyden jäljistä lapsissa. Tässä pääosin amerikkalaisessa tutkimuksessa tavoitteena oli selvittää, millainen vaikutus isän läsnäolon ja osallistumisen määrällä oli lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin. Kysymyksenasettelun taustalla vaikutti myös käsitys liiallisen äidillisyyden patologisoivasta vaikutuksesta vauvavaiheen ohittaneisiin lapsiin. (Lupton & Barclay 1997, 43; Huttunen 1994, 47.) Läsnäolotutkimuksiin on paikannettu myös isätutkimuksen synty (Huttunen 1994, 47), joskin on mahdollista nähdä viitteitä samankaltaisista kysymyksenasetteluista jo 1800-luvun lopulla sekä voimistuvasti 1920-luvulta lähtien (Griswold 1993; LaRossa 1997). Joka tapauksessa isän osallistuminen on ollut isyyttä koskevan tutkimuksen pitkäkestoinen suosikkiaihe. Sitä käsittelevät myös ensimmäiset suomalaiset tutkimukset 1950- ja 1960-luvuilla (Karila 1968).

Sekä kiintymyssuhdeteoria että isän läsnäoloa koskenut tutkimus pohjasivat psykoanalyttisen teorian käsityksiin lapsen kehityksen vaiheista. Sen mukaan äidin ja lapsen symbioosin rinnalla isä oli vauvavaiheessa toissijainen vanhempi. Isän läsnäololla oli kuitenkin ratkaiseva merkitys kolmen ikävuoden jälkeen ja uudelleen varhaisessa teini-ikässä. Isä nähtiin tärkeänä varsinkin poikalapsen sukupuoli-identiteetin sekä sosiaaliseen ja moraaliseen kehityksen kannalta. Isän tuli toimia roolimallina ja rajojen asettajana. (Schalin 1991, 51–80; Huttunen 1994, 47, 51–50; Etchegoyen 2002.) Isättömillä lapsilla ajateltiin olevan riski kehittyä epänormaalisti niin fyysisesti, älyllisesti, moraalisesti kuin sukupuoli-identiteetiltään. Heitä uhkasivat myös riippuvuus, passiivisuus, epäsosiaalisuus sekä nukkumis- ja syömishäiriöt. Eritoten poikien ”riskinä” oli positiivisen roolimallin puuttuessa kehittyä homoseksuaaleiksi tai pahantapaisiksi. (Lupton & Barclay 1997, 43–44; ks. myös Vuori 2001, 225–226, 229–234.)

Sodanjälkeisissä isyyssäilyksissä – kuten myös niiden jälkikäteisissä tulkinnoissa – näkyy ristivetoa. Lienee selvää, että isältä vaadittiin vähemmän kuin äidiltä. Hänen ei tarvinnut sitoutua varsinkaan pikkulapsen vanhemmuuteen äidin lailla; riitti, että hän mahdollisti äidin ja lapsen kiinteän suhteen tukemalla äitiä taloudellisesti ja henkisesti. (Yesilova 2008, 64–68.) Mutta tämä ei vielä tarkoita, että isät olisi syrjäytyneet tai että heidät olisi nähty merkityksettöminä. Päinvastoin perheissä, joissa lapset olivat isompia, pelkkä tienaaminen ei riittänyt isyyden sisällöksi. Isät olivat roolimalleina täysin välttämättömiä lasten sukupuoli-identiteetin kehitykselle ja yhteiskunnallisen vakauden ylläpitämiselle. Ajatus isästä ja äidistä erilaisina ja myös eriaikaisina vanhempina painottui.

Kiintymyssuhdeteorian (ja sen taustalla psykoanalyttisen kehityskäsityksen) vakiintuminen seuraavina vuosikymmeninä merkittävimmäksi lapsen kehitystä ohjaavaksi asiantuntijakäsitykseksi saneli tarkalleen ideaalisen äidin ja isän vanhemmuuden rajat. Teorian käsitykset vanhemmuudesta ja lapsen hyvinvoinnista ovat edelleen vaikutusvaltaisia, myös akateemisten piirien ulkopuolella. Niillä on ollut vaikutusta paitsi yleiseen tietoisuuteen myös

nykyaikaisten valtioiden perheeseen puuttuvissa toimenpiteissä. (Lupton & Barclay 1997, 41–42.)

ISYYS SODANJÄLKEISESSÄ YHTEISKUNTAPOLITIIKASSA

Perhettä tarkasteltiin 1900-luvulla myös kansakunnan hyvinvoinnin näkökulmasta. Ensimmäisten väestöennusteiden myötä 1930-luvulla Suomessa havahduttiin väkiluvun vähenemiseen. Keskeisenä väestöpolitiikan ajajana toimi 1940-luvun alussa perustettu Väestöliitto. Sodan jälkeen tavoitteena oli kansan yhtenäistäminen ja maan jälleenrakentaminen. Väestöpolitiikan keinoina olivat perheisiin kohdistuneet avustukset ja tukipolitiikka, kuten lapsilisäjärjestelmä (1948) ja lapsiperheet huomioinut maanhankintalaki (1945). Myös äitiys- ja lastenneuvola järjestelmät perustettiin 1940-luvulla. Sodanjälkeisinä vuosina syntyneet suuret ikäluokat olivatkin väestöpolitiikan menestystarina. (Nätkin 1997, 62–80.)

Myös sodanjälkeisessä väestöpolitiikassa perhe asetettiin yhteiskunnan perustaksi ja äiti perheen keskuksiksi. Päämäärä oli valjastaa naiset ”äitireserviläisiksi”, joiden tuli sotilaiden tapaan antaa ruumiinsa kansakunnan käyttöön kansallisen itsetunnon nostamiseksi ja hävityn sodan paikkaamiseksi. Väestöpolitiikan näkökulmasta synnyttäminen ja äitiys olivat naisten kansalaisvelvollisuuksia. Keskusteluissa äitiydestä oli ihannoiva sävy, ja esimerkiksi Väestöliitto alkoi taas nostaa esiin äitienpäivän viettoa. (Nätkin 1997, 62–80.)

Väestöpolitiikassa miehille varattiin perheen elättäjän paikka. Tämä tarkoitti, että naiset ja äidit olivat kiinnostuksen keskiössä, mutta miehet vapautettiin muusta kuin elättäjän vastuusta. Isiin kohdistettiin huomiota vain silloin kun nämä epäonnistuivat tehtävässään: 1940–1950-lukujen huono isä oli ”perhepinnari”. Sosiaalipolitiikan tutkija Ritva Nätkinin tutkimissa väestöpoliittisissa keskusteluissa miehet tulivat esiin ongelmanäkökulmasta, kun heidän toimintansa uhkasi tavoitetta kasvattaa perheiden lapsilukua. ”Vaikea mies” – alkoholisti, väkivaltainen tai perhepinnari – saattoi ajaa naisia raskaudenkeskeytykseen tai kasvattaa kaltaisiaan lapsia. Hyvä mies taas kohteli naista ymmärtäen ja rohkaisevasti, jotta nainen voi omistautua lasten hoitamiseen. 1950-luvulla jopa ehdotettiin, että vaikeiden miesten kysymys ratkaistaisiin avioliittotodistuksella sekä terveystarkastuksella. Niiden avulla todettaisiin, ettei tulevalle puolisolalla ole sukupuolitautia tai perinnöllistä sairautta. Toinen ratkaisu olisi ollut vaikeiden miesten sterilisoiminen tai kastroiminen. Lain mukaan tämä olisi ollut mahdollista. Sterilisaatiot tehtiin kuitenkin yleensä vaikeiden miesten vaimoille. (Nätkin 1997, 161–163.)

1950-luvulla esitettiin myös ajatuksia miesten opastamisesta ja kouluttamisesta parempaan isyyteen ja aviomiehyteen. Esimerkiksi kättilöt toivat esiin isien kasvattamisen välttämättömyyttä ja halua vetää heidät mukaan. Miestä lähestyttiin naisen kautta; hänet haluttiin opettaa ymmärtämään naista. Opastus oli äitiyssuojelullista, isän ja lapsen suhteesta ei puhuttu. Miesten tuli ”isäkursseilla” esimerkiksi oppia ymmärtämään raskaana olevan naisen mielialan vaihteluja. Toisaalta tarkoitus ei ollut tehdä miehistä ”kotiapulaisia”. Kurssuja järjestettiin muun muassa asevelvollisille. (Nätkin 1997, 163–164.)

YDINPERHEEN JA ”PERINTEISEN ISYYDEN” KULTA-AIKA?

Oliko 1950-luku ”roolijaon” tai ydinperheen kulta-aikaa, kuten on sanottu (Huttunen 2001, 44, 72)? Näkemykset ihanteellisesta perheestä kiertyivät sotien jälkeen kyllä monin tavoin kotiäidin,

elättäjämiehen ja heidän lastensa muodostaman perheen ympärille: perheasiantuntijoiden virittämä keskustelu äidinriistosta korosti oman äidin antamaa hoivaa (Yesilova 2009), yhteiskuntapolitiikan päämääränä oli lisätä perheiden lapsilukua tukemalla kotiäitiyttä (Nätkin 1997), ja isät nähtiin ennen kaikkea perheiden leiväntuojina. Myös populaarikulttuurin keinoin hyvinkin tarkoituksellisesti valistettiin suomalaisia ”oikeanlaisesta” perhemallista, jonka kansalliseksi esikuvaksi nousi Suomisen radio- ja elokuvaperhe (Koivunen 1995; Oinonen 2004). Vastaavasti ”naisten töihin” ryhtyvät miehet esitettiin naurettavina esimerkiksi elokuvassa Pekka ja Pätkä puistotäteinä (1955). Aikakauden jälkikäteisessä muistelussakin on korostunut nostalgisoitu kuva perheistä, joissa naisten ja miesten työt oli vielä eroteltu ”selvästi” (Aalto 2004b).

Samanaikaisesti on kuitenkin nähtävissä myös ydinperhettä kyseenalaistaneita suuntauksia. Käytännössä ydinperhe ei suinkaan ollut aikakauden ainoa perhemalli. Esimerkiksi yksinhuoltajaäitien perheet olivat verraten yleisiä. Sotaorvoiksi oli jäänyt noin 50 000 lasta. Sodan jälkeen myös eronneisuus kohosi, kun sodan aikana solmittuja ”pika-avioliittoja” purettiin. (Puosi 1999; Kujala 2009, 140.) Väestöpoliittisissa keskusteluissa tuli esille myös uhkia. Esimerkiksi ”vaikeat miehet”, perhepinnari-isät ja laittomien aborttien korkea määrä sodan jälkeen (Nätkin 1997, 72–73) lyövät särön kiiltokuvamaiseen ydinperheeseen, joka kenties oli pikemminkin ideologinen kuin arjessa eletty.

Kotiäiti-instituutiostakaan ei Suomessa koskaan tullut kovin vahvaa. Naisten työssäkäynnillä oli pitkä perinne ja monissa perheissä varattomuus teki äitien työpanoksesta välttämättömän. (Rantalaiho 1994, 16–21.) Vähävaraisten perheiden äitien ansiotyötä myös pidettiin hyväksyttävänä (Välimäki & Rauhala 2000, 392–394). Kääntäen tämä tarkoittaa, ettei aviomiesten elättäjäyys voinut olla käytäntönä erityisen tukevalla pohjalla. Kahden ansaitsevan vanhemman perheiden arjesta 1940- ja 1950-luvuilla on kuitenkin niukasti tietoa. Keskiluokkaisissa perheissä oletettavasti turvauduttiin kotiapulaisiin arjen järjestämisessä. Maaseudulla pientilojen naisilla ei ollut mahdollisuutta omistautua pelkästään lapsille vaan nämä hoidettiin oman työn ohessa. Työläisperheille lasten- tai kodinhoitoapua oli vähäisesti tarjolla, sillä lasten päivähoiton kehittämisestä pidättäytyttiin. Vain pieni osa lapsista mahtui lastentarhoihin, vaikka niiden lastensuojelullisen luonteensa mukaisesti olisi pitänyt pitää huolta juuri köyhien perheiden lapsista sillä välin, kun äidit olivat töissä (Välimäki & Rauhala 2000, 391).

1960-luvun tiedot kertovat, että nimenomaan työläisperheissä miehet osallistuivat keskimääräistä enemmän kotitaloustöihin ja ylipäätään työssäkäyvien vaimojen miehet ”auttoivat” vaimojaan eniten. (Haavio-Mannila 1968, 176; 1960-luvun tutkimuksista ks. Karila 1968). On mahdollista, että näin tapahtui myös 1940- ja 1950-luvuilla, vaikka tarkempaa tietoa asiasta ei olekaan. Perhehistorioitsija Jessica Weiss on esittänyt kiinnostavan näkemyksen amerikkalaisen urbaanin keskiluokan perheiden työnjaosta tuona aikana. Hänen mukaansa perheiden äidit, jotka pääsääntöisesti hoitivat lapsia kotona, kääntyivät miestensä puoleen vaatien näiltä apua kotitaloustöihin ja lastenhoitoon. Näin miehet myös kouliintuivat näihin tehtäviin ja alustivat tietä seuraavien vuosikymmenten ”uusille” isille. Taustalla oli kehityskulkujia, jotka olivat erottaneet perheet laajemmista sukulaisverkostoista; naisilla ei ollut aviomiesten ohella muita, joilta he olisivat voineet pyytää apua. Weiss kuvaa, miten monin tavoin erilaiset perheasiantuntijat kannustivat miehiä osallistumaan ja miten naiset velvoitettiin ja vastuullistettiin avustamaan miehensä kohti aktiivisempaa isyyttä. (Weiss 1999, 375.)

Kasvatustieteilijä Jouko Huttunen on todennut, että lähes kaikki pystyvät nimeämään lähipiiristään jonkun sodanjälkeisen ajan ”poikkeavan, omalaatuisen” isän, joka hoiti lapsia ja huolehti kotitaloustöistä – tai joka jätti huolehtimatta perheestään ja häipyi petturimaisesti omille teilleen. Tällaiset isät ovat hänen näkemyksessään kuitenkin tehneet yksilöllisiä valintoja, joilla

ei ole ollut vaikutusta ajankohdan vallitsevaan isyyssmalliin. (Huttunen 1999, 175–176.) Itse ajattelen, että juuri nämä ”poikkeukset” kertovat siitä, mikä oli mahdollista ja ajateltavissa olevaa isyyttä. Ne ansaitisivat lähempää tarkastelua, sillä niiden olemassaolo ilmentää perheiden elämän arjen moninaisuutta. Niiden kautta voitaisiin myös purkaa ja tarkistaa ydinperheideologian liturgiaa ja ”perinteisen isän” hegemoniseksi muodostunutta hahmoa.

MUISTIKUVAT SODANJÄLKEISEN AJAN ISISTÄ

Perheiden arjesta ja perheissä toteutuneista isyyksistä on sodanjälkeiseltäkin ajalta selvästi vähemmän tietoa kuin perheitä koskeneista ihanteista. Erityisen vähän on miesten omia jäsennyksiä. Sodan kokeneen ikäpolven elämäkokemuksia on tutkittu, mutta esimerkiksi elämäkerroista ei ole löydetty ”emotionaalista paneutumista” isyyteen. Lapsista ylipäätään on kirjoitettu vähän. (Roos 1987; Hoikkala 1994, 88–89.) Toisaalta puhetta isyydestä on syntynyt, kun aiheesta on kysytty suoraan (ks. Sadeniemi & Hyvönen 2002).

Näkemykset 1940- ja 1950-lukujen isistä suodattuvat ennen kaikkea heidän lastensa muistikuvien ja niistä tehdyn tutkimuksen kautta. Tämä on isyyden historiaa koskevassa tutkimuksessa niitä harvoja kohtia, jossa tutkijat ovat katsoneet isää lapsen näkökulmasta. Tosin tässäkin lasta edustaa lapsuuttaan muisteleva aikuinen. Muistoissa – tai niiden tulkinnoissa – isät tulevat esiin useimmiten kielteisten ominaisuuksiensa kautta. Isät on nähty etäisinä ja autoritäärisinä. (Hoikkala 1994). Muistettuja isiä on luonnehdittu myös esikuvaksi kelpaamattomiksi. Psykohistorioitsija Juha Siltala piirtää aikuisten poikien muistelmista ankean kuvan sodanjälkeisen ajan isistä: he olivat jyrääviä, juoppoja räyhääjiä, elämän vastoinkäymisissä luhistuneita tai äitien mitätöimiä. Sodan kokemukset hallitsivat isien elämää. Isät pelkäsivät läheisyyttä lastensa kanssa. Parhaimmillaan he olivat puuhatessaan jotakin yhdessä poikiensa kanssa. (Siltala 1994, 52–84.)

Leimallinen piirre sodanjälkeistä isyyttä tarkastelevissa tutkimuksissa on katsoa isyyttä miesten sotakokemuksen valossa. Isät – ja äidit – nähdään sotakokemusten rampauttamina. Näkökulma lapsiin avautuu heidän psyykkisen selviämisensä kautta: lapsilla oli huoli äidin jaksamisesta ja ikävä rintamalla ollutta isää. Historioitsija Ville Kivimäki kuvaa sodan vaikutusta lasten ja vanhempien väliseen suhteeseen monien jo olemassa olleiden ilmiöiden kärjistymisenä. Isien liiallinen alkoholinkäyttö, tiukka kuri, fyysisten rangaistusten käyttö, isien poissaolo ja lapsilla jo varhain teetetty työ olivat asioita, jotka olivat Kivimäen mukaan monien perheiden arkipäivää jo ennen sotaa. Sodan myötä alkoholismi, vammautuminen, traumatisoituminen ja kuolema koskivat entistä useampia perheitä. Äitien ja lasten työtaakka kasvoi. Isien poissaoloa ja vapaa-ajan viettoa miesporukoissa alettiin pitää tavanomaisena. Sodan suurin vaikutus lasten ja vanhempien välisiin suhteisiin oli ”koteihin kapseloitunut kivulias ja käsittelemätön kokemus”, josta ei voinut puhua, vaikka kaikki tiesivät sen olemassaolosta. (Kivimäki 2007, 215–216, 243.)

Kivimäen tutkimissa, sota-aikana lapsuuttaan eläneiden ihmisten muistelmissa kuvataan hyviä ja turvallisuutta tuoneita isiä, mutta usein myös henkisesti vammautuneita ja alkoholisoituneita isiä, jotka kanavoivat ahdistustaan perheisiinsä. Sodassa miehet oppivat kontrolloimaan tunteitaan. Ikävät tunteet saattoivat kuitenkin purkautua odottamattomina puuskina, mikä oli lapsen turvallisuudentunteelle tuhoisaa. Sodasta palanneet miehet saattoivat olla myös täysin lamaantuneita. Vaimot kantoivat näissä tapauksissa vastuun perheestä myös sodan jälkeen. Muistelmissa kerrotaan isistä, jotka eivät osoittaneet välittämistään lapsille sen enempää sanoin kuin fyysisestikään. Poikiaan isät kasvattivat kovuuteen. (Kivimäki 2007,

226–233.) Sota-ajan poikien isämuistoissa korostuu ikävä ja läheisyyden puuttuminen, joka ei rajoittunut vain sodanaikaiseen erossa oloon (Kujala 2003).

Kivimäki huomioi, ettei kaikkien perheiden elämä ollut alkoholismien, tunnekylmyyden tai työn hallitsemien (Kivimäki 2007, 244–245). Voi olla, että kovista kokemuksista on puhuttu enemmän kuin hyvästä, tasaisesta arjesta. Psykologian tutkija Merja Korhosen haastattelemat, suuriin ikäluokkiin kuuluvat miehet muistelivat isäänsä myönteisemmin. Useimpien isä jäi kyllä etäiseksi ja oli usein poissa kotoa. Isä oli perheenpää ja auktoriteetti, mutta ei kuitenkaan kohtuuttoman ankara. Moni muisti isänsä myös tasaisena ja hyväluonteisena, lapsiaan kohtaan lempeänä ja sallivanakin. Muutamien isät sen sijaan olivat epävakaita ja arvaamattomia, lapsen kannalta pelottavia. Joidenkin isä oli myös vaativa ja rankaiseva. Hän ei kiittänyt tai kannustanut lapsiaan. (Korhonen 1999, 141–144.) Itse luin 1930-luvulla syntyneiden miesten isäaiheisista kirjoituskilpailuteksteistä lähinnä ihailua omaa isää kohtaan. Miesten muistoissa isä oli urheilullinen tai työteliäs, joskus hieman etäinen, mutta pääosin kunnan mies, jonka antamaa esimerkkiä monet kertoivat omassakin elämässään toteuttaneensa. (Aalto 2004a, 31.) Kivimäen mukaan 1990-luvulta alkaen on muodostunut myyttinen kuva ”suuresta sotasukupolvesta” ja sodan kokeneet vanhemmat ovat nousseet lastensa ihailun kohteiksi (Kivimäki 2007, 240).

Sodanjälkeinen aika on myös isättömyyden historiaa. Sota vaikutti isien ja lasten elämään paitsi erottamalla nämä toisistaan monissa perheissä vuosiksi myös jättämällä noin viisikymmentä tuhatta lasta orvoksi. Samat lapset saattoivat menettää kotinsa tai joutua sotalapsina Ruotsiin tai Tanskaan. Joidenkin kohdalla menetykset tapahtuivat jo toisessa sukupolvessa, sillä myös vuoden 1918 sodan seurauksena viisitoistatuhatta lasta – pääosin punaisista perheistä – oli jäänyt orvoiksi (Näre 2007; Kaarninen 2008). Isänsä sodissa menettäneiden lasten kokemuksia ei juuri ole tutkittu, vaikka heitä oli paljon. Sotaorpojen näkökulmaa eivät sosiologi Sari Näreeseen mukaan ole tuoneet esiin myöskään viranomaiset. Menettämisen surua on jopa saatettu vähätellä. (Näre 2007, 139.) Kokemukset välittyvät sotaorpojen omien muistelmateosten sivuilta. Näitä tarinoita leimaa ikävä, aineellinen puute, vaikeneminen ja selviytymisen eetos. (Esim. Malmi 2001; Kontio 2005.)

Sodanjälkeisen ajan isiä ja heidän välisään eroja on tarkasteltu miltei yksinomaan sodan trauman, isän ja lapsen suhteen sekä isien yksilöpsykologisten piirteiden kautta, ei esimerkiksi kysymyksinä yhteiskunnallisen aseman, luokan tai perhemuodon vaikutuksesta isyyteen. Tämä kertoo paitsi tutkijoiden näkökulmasta myös siitä, miten isiä muistellaan. Muistelu on ominaisluonteeltaan retrospektiivistä, menneisyyden tulkintaa uudelleen nykyhetken näkökulmasta. Tutkimuksessa piiryy kuva isistä, joiden suhde lapsiinsa oli (liian) etäinen ja jotka toimivat perheidensä auktoriteetteina, joskin myös isien turvallisuutta saatetaan korostaa. Pohdinnat tunnesuhteiden etäisestä luonteesta luotaavat nykyistä isäihannetta, jossa juuri vuorovaikutukseen antautuminen ja tunteiden osoittaminen ovat hyvän isyyden ydinteemoja. Vaikuttaa siltä, että nykytarkastelut – niin tutkimus kuin muistot – värittyvät oman aikamme psykologisista malleista, esimerkiksi kiintymyssuhdeteoriasta (ks. myös Rogers 2007, 126). Ne kertovatkin yhtä lailla tai enemmän vuosituhannen lopun ideaaleista kuin menneisyyden ihmisten omasta tavasta ymmärtää lasten ja vanhempien suhde.

Millainen vaikutus isien sotakokemuksilla sitten oli seuraavien sukupolvien isyyteen? Kivimäen mukaan sodan perintönä oli sellaisen kokemusilmaston vahvistuminen, jolle tyypillistä oli tunnekontaktien välttelevyys ja vaikeuksien käsittely pakenemalla työntekoon tai alkoholin juomiseen. Hän kuitenkin painottaa myös, etteivät lapsuuskodin mallit välttämättä välity sukupolvelta toiselle sellaisinaan. Sotasukupolven lapsille avautui mahdollisuus irtiottoon lapsuudenperheestä, kun Suomi kaupungistuessaan ja modernisoituessaan tarjosi nuorille uusia mahdollisuuksia. (Kivimäki 2007, 245.) 1990-luvun lopussa isyysaiheeseen

kirjoituskilpailuun osallistuneiden miesten kertomuksissa niin 1930-luvulla kuin 1960-luvulla syntyneet miehet kuvasivat isäänsä kirjoittamalla etäisyydestä ja sukupolvelta toiselle siirtävästä puhumattomuudesta. Siinä missä vanhempien kirjoittajien kertomuksista oli luettavista alistumista näille olosuhteille tai niiden omaksumista oman isyyden osaksi, löytyi nuorempien miesten kirjoituksista tietoinen halu tehdä toisin omassa vanhemmuudessa. (Aalto 2004a, 20–24, 32.)

”ISÄKYSYMYKS” SYNTY JA POLITISOITUU

1960-luvun lopulla isyys tuli, todennäköisesti ensimmäisen kerran, laajemman julkisen pohdinnan kohteeksi sukupuolirooli- ja tasa-arvokeskustelun kautta. 1960-luvun ”rooliradikaalit” nostivat esiin naisten työssäkäynnin ja äitiyden yhteensovittamisen ongelmat, kuten lasten päivähoiton puuttumisen ja naisten epätasa-arvoisuuden työmarkkinoilla. Myös tässä keskustelussa äitiys oli etusijalla. Isyyden näkökulmasta on kuitenkin olennaista, että nyt huomio suunnattiin myös miehiin, heidän ”rooliinsa” yhteiskunnassa ja perheessä. Sukupuolirooliliike vaati muutosta myös miesten vanhemmuuteen. (Eskola 1968, 30; Mickwitz 2008, 25–30.) Samalla isyys kytkettiin nimenomaan yhteiskunnallisiin kysymyksiin sukupuolten tasa-arvoisuudesta ja vanhemmuuden jakamisesta.

Ajatus miesten uudesta perheroolista ei kuitenkaan saanut välitöntä kannatusta. Kun tasa-arvoliike Yhdistys 9 vuonna 1968 vaati miehille oikeutta olla lapsilleen ”yhtä läheinen kuin äiti” ja mahdollisuutta vapautua ”elintasarobotin” roolista sekä ehdotti miehille kolmen kuukauden isyyslomaa, suhtauduttiin aloitteeseen ivallisesti. (Rothkirch 1968, 69; Husu ym. 1995, 100–101.) Isyyteen kiinnittivät 1960-luvulla huomiota kuitenkin muutkin kuin tasa-arvoaktivistit. Esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton vuoden 1968 teemana oli ”isän osuus perheessä”. (Heydeman 1980, 101; ks. myös Karila 1968.)

Vaikka ajatusta lapsia hoitavasta isästä pilkattiin vielä 1960-luvulla, konkretisoituivat monet sukupuoliroolikeskustelun vaatimukset jo seuraavalla vuosikymmenellä: kunnat veloitettiin järjestämään lapsille päivähoitoa (1973), tuli voimaan seitsemän kuukauden palkallinen äitiysloma (1974) ja miehet saivat mahdollisuuden 12 päivän isyyslomaan (1978). Uusi isyyskeskustelu ajoittui samaan hetkeen myös yhteiskunnan yleisen liberalisoitumisen kanssa. Perhe-elämässä tämä tarkoitti esimerkiksi avoliittojen, avioerojen ja yksinhuoltajuuden yleistymistä ja muuttumista hyväksyttymmiksi. Ajatus heteroseksuaalisen pariskunnan muodostaman ydinperheen luonnollisuudesta lähti hiljalleen purkautumaan. Syntyi myös uusia käsitteitä, kuten ”viikonloppuisä” – vuoden 1980 iskelmähitinäkkin tunnettu – ja uusia ilmiöitä, esimerkiksi kysymys eronneiden miesten velvollisuuksista ja oikeuksista isinä.

Jouko Huttunen on kuvannut miesten vastausta tasa-arvokeskusteluissa asetettuihin odotuksiin ”avustavan isyyden” syntymänä 1970-luvulta lähtien. Tällainen isä osallistui entistä enemmän kasvatukseen, lasten hoitamiseen ja kotitöihin. Hän teki puolisonsa pyynnöstä monia kotitöitä ja leikki lastensa kanssa niin paljon kuin nämä vaativat, mutta jätti kuitenkin aloitteellisen ja vastuullisen vanhemmuuden äidille. Huttunen arvelee, ettei uudenlainen isyys johtunut niinkään miesten oma-aloitteisesta muutoshalusta vaan se oli naisten aseman muutoksen ja heidän esittämiensä vaatimusten välillinen seuraus. (Huttunen 1999, 181–184.) Muutoksen on nähty koskeneen lähinnä naisia: äitien palkkatyö tuli hyvinvointivaltion tarjoamien etuuksien kautta mahdolliseksi ja normalisoitui. Suuri osa kasvatustyöstä siirtyi perheestä kolmansille osapuolille, perhepäivähoitajille ja päiväkotien kasvatusammattilaisille. (Rantalaiho 1994, 24–27; Vuori 2004, 37.)

1960–1970-lukujen pyrkimykset isän ”roolin” muuttamiseksi on mahdollista nähdä paitsi osana kohti tasa-arvoisuutta kurkottanutta 1960-luvun liikehdintää ja murrosta myös osana hyvinvointivaltioprojektia. Laura Kolbe ehdottaa, että 1960-luvun ”kohuteemoja” kuten sukupuolten tasa-arvoa, perhepolitiikkaa ja seksuaalimoraalia voidaan lähestyä osana uuden Suomen rakentamista. Niitä koskenut keskustelu ponnisti työn, tuotannon ja kansantalouden kasvattamisen kysymyksistä sekä hyvinvoinnin lisäämisen tarpeesta. Kolben mukaan rationaaliset arvot, tehokkuus ja suunnitelmallisuus ulotettiin nyt yksityiseen elämäntilanteeseen, perheeseen, miesten ja naisten, aikuisten ja lasten välisiin suhteisiin. (Kolbe 2005, 32; ks. myös Julkunen 1994, 193.)

Minkä merkityksen isyyden muuttaminen sai tässä projektissa? Uusi ansioäiti ja osallistuvampi isä valjastettiin kehittyvän hyvinvointivaltion taloudelliseen rattaistoon: äiti tienamaan ja isä tukemaan äidin tienamista. Samalla kehitettiin perhepoliittisia tukitoimia – äitiys- ja isyyslomia sekä lastenhoitojärjestelmää –, jotka tukivat kahden ansaitsijan perhemallia. Uudet ihannevanhemmat vastasivat myös aikakauden demokratiaa, tasa-arvoa ja yksilöllisyyttä korostaneisiin tavoitteisiin. Ajatus isyyden muutoksesta ja muuttamisesta osana hyvinvointivaltiohanketta luo kiinnostavan jatkumon myös suhteessa sata vuotta varhaisempaan kansallisvaltioprojektiin, jossa perheet yhtä lailla valjastettiin ajamaan kansakunnan hyvää, mutta jossa painopiste oli äitiydessä ja äitien tehtävässä kasvattaa uusia kansalaisia. Hyvinvointivaltion myötä myös isyys tuli enenevästi julkisen huomion, huolen ja hallinnoinnin kohteeksi.

ISYYDEN MURROS?

1960- ja 1970-luku nähdään usein vedenjakajana ”perinteisen” ja uudenlaisen isyyden välillä. Muutos kohti nykyisen kaltaista isyyttä paikannetaan naisten ja miesten asemasta tuolloin käytyihin keskusteluihin. Käsitykset muutoksen luonteesta ovat kuitenkin kamppailun kohteita. Viime vuosikymmenten isäkeskusteluissa muutosta on hahmotettu ainakin kolmella tavalla: muutosta toivoen, sitä liioitellen tai sitä vieroksuen.

Varsin taajaan on tuotu esiin pettymystä siitä, ettei isyys ole muuttunut tarpeeksi tai oikeanlaisella tavalla (Vuori 2004, 40; Aalto 2004b). Samalla esitetään visioita paremmasta tulevaisuudesta, esimerkiksi ”avustava isä” on välttämätön ”välivaihe” isyyden kehityksessä, joka johtaa tasa-arvoisen, äidin lailla vanhemmuuteen sitoutuneen isän ilmaantumiseen (Huttunen 1999, 183, 185–188). Tällainen toiveikkuus on taustalla myös yhteiskunnallisissa toimissa, joilla isä houkutellaan pitämään perhevapaita. Toinen tavallinen tapa ymmärtää isyyden muutos on täysin päinvastainen. Siinä tähdennetään, miten tavattomasti isät ovat jo muuttuneet. Jaana Vuori huomauttaa, että muutosta liioitteleva lähestymistapa on tyyppillinen, kun tarkastellaan pelkästään isyyttä eikä suhteuteta sitä yhteiskunnan muutoksen kokonaisuuteen (Vuori 2004, 40). Naisten ja miesten välinen tasa-arvo esitetään jo-saavutettuna tilana, jossa isät ja äidit toimivat vanhempina täysin tai ainakin riittävän samankaltaisesti (Aalto 2004b). Kolmas suuntaus näkee isyyden muutoksen uhkakuvana yhteiskunnasta, jossa ”pehmentyneet” miehet ovat menettäneet auktoriteettinsa ja miehuutensa ja jossa lapset kärsivät ”isällisesti asetettujen rajojen” puuttuessa (Sinkkonen 1998, 11–13). Tällöin isyyden muutoksesta sukeutuu rappiokertomus.

Muutokseen keskittyminen on johtanut siihen, ettei isyyden jatkuvuuksiin ole juuri kiinnitetty huomiota. ”Perinteisen isyyden” sitkeä pysyvyys on kyllä huomattu, mutta useimmiten tavalla, jossa se ymmärretään tilana, josta olisi syytä pyrkiä pois. Kuitenkin myös ”avustavalla isyydellä” on oletettua pidempi historia. 1950- ja 1960-luvulla tehdyt tutkimukset

kasvatusvastuun ja kotitaloustöiden jakautumisesta naisten ja miesten kesken kertovat, että melkoinen määrä isiä oli mukana perheidensä arkitoimissa jo ennen 1970-lukua. Esimerkiksi helsinkiläisperheissä yhteiskuntaryhmästä riippuen 20–40 % isistä osallistui lasten syöttämiseen, pukemiseen ja nukuttamiseen äitien rinnalla. Näistä toimista yksin huolehtineita miehiä ei kuitenkaan juuri ollut. Toisessa tutkimuksessa äidit raportoivat, että neljä viidestä isästä oli tavalla tai toisella mukana lastenhoidossa. Selvitykset kertovat, että isät leikkivät lastensa kanssa lähes yhtä paljon kuin äidit. Kaksi kolmesta isästä hyväili lastaan usein; vain yksi sadasta ei tehnyt näin milloinkaan. Lasten kurittaminenkin jakautui varsin tasaisesti äitien ja isien kesken. (Karila 1968). 1960-luvun miehet tekivät myös kotitöitä: 10–20 % miehistä osallistui erilaisiin kodinhoitotehtäviin kuten ruuanlaittoon, siivoamiseen ja pyykinpesuun. ”Ansiovaimojen” miehistä kolmannes oli mukana päivittäisessä kodin kunnossapidossa. (Haavio-Mannila 1968, 175–178.) Miesten osallistumisprosentteja voi toki pitää vähäisinä, mutta yhtä kaikki ne kertovat, ettei tällainen toiminta ollut erityisen poikkeuksellista. ”Avustava” tai nykytermein ”osallistuva” isä oli ollut maisemissa jo ennen 1960-luvun murrosta, kenties jo hyvinkin paljon aiemmin.

Tarkemmin katsoen isyyden muutos purkautuu osiin. Kun joidenkin miesten isyys on muuttunut, on toisten pysynyt samanlaisena. Isyys on myös moniaikaista. Vanhempaa perua olevat käsitykset eivät pyyhkiydy hetkessä pois vaan jäävät elämään uusien visioiden rinnalle. Moniaikaisuuden lisäksi pitäisi katsoa eroja: keiden miesten ja millaisten perheiden muuttumisesta on ollut kyse? Minkälaisia luokkaan, koulutukseen, asemaan, alueeseen tai etnisyyteen kiinnittyviä eroja isyyden muuttumiseen liittyi? Millä tavalla muuttuivat työläisistä, porvari-isät, maalaisisät, kaupunkilaisisät, yksinhuoltajaisät ja niin edelleen?

ISYYDEN VUOSIKYMMENET

1980-luvulla keskustelu isyydestä kiihtyi. Sosiologi Jaana Vuori on kuvannut sitä ”isän vuosikymmenenä”. Kansalaisjärjestöt kannustivat kampanjoillaan isiä kasvattamaan lapsiaan sekä jakamaan kotitöitä ja vastuuta perheessä. Vauvalehdissä puhuteltiin isiä yhä useammin. Muutaman viikon isyyslomat tulivat suosituimmiksi ja isien osallistuminen synnytyksiin tehtiin mahdolliseksi ja se yleisty. (Vuori 2004, 47–48; Kolehmainen & Aalto 2004.) Myös 1990-luvun media oli sosiologi Tommi Hoikkalan mukaan kyllästetty kuvilla ideaalimiehestä, ”joka hoitaa pieniä lapsiaan, kuljettaa murrosikäistä balettiin, valmentaa tyttänsä tai poikansa jalkapallojengia, kokkaa.” (Hoikkala 1996, 3.) Kiinnostus isyyttä kohtaan kasvoi. Tässä projektissa myös isät itse haluttiin osallisiksi ja esiin.

1980–1990-lukujen isäkeskusteluihin vaikutti paitsi edellisten vuosikymmenten tasa-arvokeskustelujen perintö myös uudenlaiset tavat mieltää isän merkitys lapsen kehityksessä. Äidin ja pikkulapsen suhteen erityisyyttä korostanut kehitysteoreettinen ajattelu, joka tarjosi isälle sivustatukijan ja perheen elättäjän tehtäviä, sai 1970–1980-luvuilla haastajakseen feminististä teoretisointia ja uudenlaista isätutkimusta. Niissä painotettiin miesten kykyä hoivata lapsia äidin lailla ja hänen rinnallaan sekä isän itsenäistä merkitystä aivan pienenkin lapsen kehityksessä. Ajatus hoivaavasta isästä tuki jo aiemmin muotoiltua jaetun vanhemmuuden ideaa. Toiveikkaimmat uskoivat, että naisten ja miesten kesken jaetun hoivan tuloksena kasvaisi uudenlaisen, tasa-arvoisen sukupuoli-identiteetin omaavia lapsia. Jaettu hoiva ratkaisisi muutamassa sukupolvessa kysymyksen sukupuolieroista ja naisia alistavasta hierarkiasta. (Vuori 2004, 43–46, 48; isätutkimuksesta ks. esim. Lamb 1976; Pedersen 1980; Sommer 1986; Huttunen 1990.) Vaikka visio hoivaavasta isästä oli yhtäältä radikaalin uusi, voi sen juuret

toisaalta nähdä 1950-luvulla läpilyönessä lähestymistavassa, jossa vanhemmuutta tarkasteltiin lapsen hyvän (psyykkisen) kehityksen näkökulmasta. Keskusteluun, joka aiemmin koskenut lähinnä äitejä, sisällytettiin nyt myös isät.

Hoivaavan isän vision rinnalla erottuu toinenkin tapa hahmottaa isyyttä. Se jatkoi jo sotienjälkeisellä ajalla alkanutta keskustelua isästä roolimallina – tai 1900-luvun loppuvuosikymmenten termillä ”miehen mallina”. Sodan jälkeen perheasiantuntijoiden huoli oli kohdistunut ennen kaikkea isättömiin poikiin ja heidän ”normaaliin” kehitykseensä. Nyt tämän keskustelujuonteen rinnalle nousi huoli myös niistä isistä, jotka ryhtyivät äidin tavoin hoivaamaan lapsia ja ”uhrasivat” näin auktoriteettinsa ja maskuliinisuutensa. Vaarana nähtiin, että tällaiset isät epäonnistuisivat tehtävässään välittää pojille maskuliinisen miehen malli. Viime kädessä uhattuna oli koko heteroseksuaalinen perhejärjestys. Ajattelutavan taustalla oli ajatus oman äidin tarjoaman hoivan ensisijaisuudesta. Siten se edusti jatkuvuutta 1900-luvun vanhemmuuskäsityksissä. (Vuori 2004, 49, 52–54; Eräranta 2005, 21–22.)

Keskustelulla auktoriteetin katoamisesta on hämmentävän pitkät juuret. Sitä on käyty todistettavasti ainakin 1850-luvulta, jolloin isän menetetyksi koettua auktoriteettia ja isäntävaltaa kaivattiin takaisin sekä oman ajan perhettä arvosteltiin liiasta demokraattisuudesta (Häggman 1994, 17–18). Kuten Jouko Huttunen on arvellut, punoutuu tähän keskusteluun pelkoja miesten aseman muutoksesta ja sukupuolittuneiden valtarakenteiden purkautumisesta. (Ks. Huttunen 1999, 183–185; vrt. Sinkkonen 1998.) Keskustelussa ohitetaan auktoriteettiasemien muutoksia ympäröivät laajemmat muutokset. Esiteollisessa yhteiskunnassa hierarkia ja sille rakentuva isännän valta olivat yhteiskuntaa koossapitäviä ajattelumalleja. Viimeistään 1900-luvun loppupuolelta lähtien ihanteena on tasavertaisuus kaikkien ihmisten, myös lasten ja aikuisten välillä (Koski 2001, 71, 115; Hoikkala 1994; ks. myös Kolbe 2005). Miten isien auktoriteettiasema olisi voinutkaan säilyä, kun lasten ehdotonta kuuliaisuutta vaatineesta kulttuurista on siirrytty aikuisten ja lasten välisten suhteiden demokratisoitumiseen?

Jaana Vuori on tulkinnut, että perheasiantuntijoiden suuntautuminen isän ja lapsen suhteeseen tarkoitti isyyden määrittelyä entistä useammin henkilö- ja perhekohtaisena ratkaisuna. Siinä missä äitiys säilyi myös 1900-luvun lopulla itsestään selvänä yhteiskunnallisena velvollisuutena, oli isyys pikemminkin yksityinen valinta sen suhteen, millaista isyyttä mies itse halusi toteuttaa tai mikä perheelle parhaiten sopi. Edellisten vuosikymmenten yhteiskunnallinen ja poliittinen, sukupuolten tasa-arvoa korostanut näkökulma jäi taustalle. Isäkeskusteluissa hallitsevaan asemaan nousivat pohdinnat ”miehen mallin” tarjoamisesta poikalapsille. Maskuliinisuuden eteenpäin siirtäminen uusille miespolville näytti olevan lähes ainoa isälle varattu yhteiskunnallinen tehtävä. (Vuori 2004, 48–49, 58–61.)

Perheasiantuntijoiden keskusteluiden kiertyessä isän maskuliinisuuden kysymysten ympärille säilyi toisaalla kuitenkin myös tasa-arvokeskustelun perintö. 1900-luvun lopun ja 2000-luvun perhepolitiikassa on ollut vahva yhteiskunnallinen halu ohjata isiä ja perheitä osallistuvan isyyden suuntaan. Kysymys on kokonaisen isyyspolitiikan muotoutumisesta, jossa miehen vanhemmuus merkityksellistetään yhteiskunnallisena kysymyksenä. Isyyspolitiikan perustelut ovat ankkuroituneet osin sisäisesti ristiriitaisin latauksin tasa-arvokysymyksiin, naisten asemaan työelämässä, työmarkkinapolitiikkaan ja kilpailukykyajatteluun, mutta myös asiantuntijakeskusteluissa esillä olleisiin ajatuksiin lapsen hyvästä kehityksestä ja isän roolista ”miehen mallina”. (Rantalaiho 2003.)

Isien perhevapaat ovat olleet keskeinen isyyspolitiikan ja isyyden muuttamisen väline. Niiden käyttö on esitetty itsestään selvästi myönteisenä ja tavoiteltavana asiana. 1980-luvulla perhevapaajärjestelmää muokattiin sukupuolineutraaliin suuntaan: vanhempain- ja hoitovapaata sai ottaa yhtä lailla äiti kuin isä (tosin äidin suostumuksella). Tämä osoitti halua tunnistaa miesten vanhemmuuden merkityksellisyys. Suomalaiseen isyyspolitiikkaan ei kuitenkaan

ole kuulunut pakko. Perheet valitsevat itse miten vapaat jaetaan. Vuoren tunnistama isyyden valinnallisuus näkyy myös isyyspolitiikassa. Valinnan jättäminen perheille on johtanut siihen, että vapaiden hyödyntäjät ovat olleet pääsääntöisesti naisia. Lasten kotihoidon tuen käytännön vaikutuksena on ollut jonkinasteisen kotiäitiyhdistyksen synty Suomessa. (Anttonen 1999 43, 70–71; Rantalaiho 2003.)

1990- ja 2000-luvuilla isyysvapaita ja niihin liittyviä ”bonusvapaita” on kerta kerralta lisätty ja vapaiden käyttöä joustavoitettu. Isyyspolitiikka onkin pitkälti ollut osallistuvan isyyden mahdollistamista ja miesten houkuttelua isyyteen esimerkiksi isyysvapaakampanjoin (esim. Isäkomitean mietintö 1999; Eloranta 2008). Isät eivät juuri ole hyödyntäneet muutamia viikkoja pidempiä vapaita. Perhepolitiikan tutkija Minna Rantalaiho huomauttaa, että isyysvapaalla onkin perhevapaan luonne, koska äidin samanaikaista kotona oloa ei ole suljettu pois. Hän epäilee, että isyyspolitiikka eivät ole määrittäneet isistä itsestään lähtevät tarpeet, sillä jos näin olisi, miehet myös tarttuisivat vapaisiin enemmän kuin ovat tehneet. (Rantalaiho 2003, 209, 211, 225–226; Lammi-Taskula 2007, 47, 69.)

Toinen isyyspolitiikan keskeinen juonne on ollut huoli (avio)eroista ja niiden aiheuttamasta isyyden ohenemisesta tai päättymisestä (ks. Isäkomitean mietintö 1999). Isän vanhempainvapailla on tässä rooli eron jälkeisen isyyden turvaajana: vapaalla isä voi vahvistaa suhdettaan lapseen niin, ettei mahdollinen ero uhkaa suhdetta. Huoli eron jälkeisestä isyydestä pohjaa ajatusmallille, jonka mukaan lapsella on tarve isään. Isyyspolitiikassa kierrätetään näin ajatusta ”miehen mallin” ja maskuliinisen isän välttämättömyydestä. Samalla isyyspolitiikka rakentuu käsitykselle kahdesta erilaisesta (heteroseksuaalisen) vanhemmuuden muodosta, äitiydestä ja isyydestä. (Rantalaiho 2003, 217–219, 223; Vuori 2004, 59.)

Vuosituhanne vaihteen isäprojekti on tuonut mukaan paljon keskustelua ja uutta tietoa isyydestä. Vielä 2000-luvun alkupuolella toivottiin lisää tutkimusta nyky-isien arjesta (Huttunen 2001, 81), mutta sittemmin laajentunut isätutkimus on vastannut haasteeseen. Miesten kokemuksia on tutkittu esimerkiksi elämänkaaren, homoseksuaalisuuden, työttömyyden, jaetun erohuoltajuuden tai isäksi tulon näkökulmista, kuten Johanna Mykkänen tämän raportin toisessa osassa osoittaa (esim. Korhonen 1999; Jämsä 2003; Kokkonen 2003; Hokkanen 2005; Mykkänen 2010a). Vuosituhannen vaihteessa miehiä on monin tavoin kutsuttu myös itse pohtimaan ja työstämään isyyttään (Eräranta 2007b). 1990-luvulta lähtien lukuisissa omakohtaisissa isäkirjoissa ja sittemmin myös esimerkiksi nettipäiväkirjoissa miehet ovat käsitelleet kokemuksiaan ja näkemyksiään isyydestä (esim. 1994; Seppänen 2000, Sund 2005; Vaippasulkeiset 2010). Kenties miesten julkinen, omakohtainen puhe isyydestä alkaa ennen pitkää politisoida yksityistä. Ainakaan meillä ei enää puutu tietoa 2000-luvun isien eletystä arjesta.

Entä missä ovat äidit vuosituhanne lopun ja vaihteen keskusteluissa? Heidän paikkansa näyttää olevan isyyttä tukemassa ja ylipäätään vastuussa sen toteutumisesta. Jaana Vuoren mukaan perheasiantuntijoiden teksteissä äidit on asetettu vastuuseen miesten isyyden tukemisesta ja heidän houkuttelemisestaan aktiivisiksi vanhemmiksi. Sen sijaan, että naiset vaatisivat miehiä osallistumaan lapsen hoitoon, tulee heidän ”hienovaraisesti pyytää isä vierelleen silloin, kun (äiti) on aikeissa tehdä vauvan kanssa jotakin mukavaa”. (Vuori 2004, 55–57.) Vaativa tehtävä, sillä toisaalta naisia on myös soimattu siitä, että he toimivat isyyden ”portinvartijoina”, jotka kasvatustehtäviä omiessaan jättävät miehet vanhemmuuden ulkopuolelle. (Esim. Isätoimikunta 1999, 3; Huttunen 2001, 95.)

MENNEISYYDEN MONINAISUUS

Isyyden historiasta sinällään ei juuri ole tutkimusta Suomessa. Tiedot isyyden menneisyydestä on koostettava pienistä sirpaleista. Tästä huolimatta meillä on vakiintuneita tapoja kertoa isyyden historiasta.

Yksi varsin tutuksi tullut tarina kertoo agraarisen Suomen perinteisistä isistä, jotka olivat perheidensä ehdottomia auktoriteetteja ja pääasiallisia leiväntuojia. Lapsilleen perinteiset isät olivat etäisiä ja ankariakin. Lasten tuli olla kuuliaisia vanhemmilleen eikä hellyyttä tai kiitosta yleensä osoitettu. Toinen maailmansota kiristi ankaran tunneilmaston äärimmilleen. 1960-luvulla yhteiskunta kuitenkin modernisoitui ja naisliikkeen vaatimusten myötä äidit siirtyivät työelämään, mikä puolestaan sysäsi isyyden muutokseen. Isistä tuli enemmän äitien kaltaisia hahmoja: hoivaavia, läheisiä ja läsnä olevia. Jokainen isäpolvi on entistä paremmin onnistunut läheisen suhteen luomisessa lastensa kanssa ja kotitöiden jakamisessa puolisoiden kanssa, mutta parannettavaakin vielä löytyy.

Samasta historiasta tunnetaan myös toinen versio, jonka juoni kertoo isän aseman ja vallan menetyksestä. Tämän tarinan mukaan agraarisen Suomen perinteiset isät olivat todellisia perheenpäitä, joiden auktoriteettia naisten aseman muutos ei vielä horjuttanut. Isät eivät olleet kovin läheisiä lapsilleen, mutta he olivat läsnä lasten arjessa ja elämisen malleina pojilleen. Äidit hoitivat lapset ja isät keskittyivät perheen elättämiseen. Perinteisen perheen turmioksi muodostui modernisaatio, joka hajotti perheyhteyden ja toi mukanaan naisten aseman muutoksen, avioerot ja sukupolvien välisen auktoriteettisuhteen murentumisen. Se työnsi isät perinteiseltä paikaltaan perheen keskuksesta sivustakatojiksi ja ”pehmensi” heidät lastensa leikkikavereiksi. Nykyaikaa leimaa avioerojen, liiallisen työnteon ja isän maskuliinisuuden katoamisen aiheuttama psyykinen, fyysinen tai yhteiskunnallinen isättömyys.

Isyyden historian voi kertoa vielä ainakin yhdellä tavalla, mutta tämä tarina on paljon harvinaisempi tai kenties kokonaan ohitettu. Sen mukaan agraarisen Suomen isät olivat perheidensä vastuullisia, rakastavia ja oikeudenmukaisia johtajia. 1800-luvun ydinperheideologia toi tullessaan entistä demokraattisemman ja lapsikeskeisemmän isyyden sekä tasa-arvoisemman puolisoiden välisen suhteen. 1900-luvun alkupuolella esiin nousivat utopiat toveriavioliitoista ja hoivan jakamisesta isän ja äidin kesken; uudenlaisen isyyden siemen kylvettiin viimeistään nyt. 1900-luvun puolivälissä löydämme tilastoista ja tutkimuksista puolisoitaan kasvatuksessa ja kotiaskareissa avustavat isät, jotka puuhailevat yhdessä lastensa kanssa ja tukevat puolisoitaan äitiydessä. 1960-luvun liikehdinnän ei tarvinnut luoda uudenlaista isää, vaan antaa oikeutus niille isille, jotka sellaisia jo olivat. Perinteistä isyyttä ei koskaan ole ollutkaan.

Nämä tarinat ovat kärjistettyjä esimerkkejä siitä, millä tavoin isyyden historiaa esitetään ja mitä siitä suljetaan pois. Mikään niistä ei ole sinällään tosi tai epätosi. Ne vihjaavat, että myös aiemmin on ollut monenlaisia isäjä ja että yleistämisessä on vaaransa. Menneisyyden isyys on ollut monien kilpailevien ja ristiriitaisten ajattelutapojen ja ihanteiden kenttä, aivan kuten isyys nykyäänkin. Isyyden vaihtoehtoiset tarinat on hyvä pitää mielessä, sillä ne mahdollistavat toisenlaisia näköaloja nykyisiin isäkeskusteluihin. Isyyden historian tutkiminen erilaisista aikalaislähteistä on tärkeää, jotta voisimme luoda tukevamman pohjan käsityksille siitä, mistä isyys on tähän päivään tullut. Esimerkiksi joidenkin yhdysvaltalaisen ja brittiläisten tutkimusten mukaan ”uudella” isyydellä on pitkät perinteet, jotka juontuvat 1800-luvun lopulta. Tätä kysymystä olisi Suomessakin hyvä selvittää, muutoin saatamme asettaa ”perinteisen” ja ”uuden” isyyden liian jyrkästi vastakkain.

Kun kaikki olemassa olevan tutkimuksen tiedonsirpaleet isyyden historiasta kasataan, syntyy jonkinlainen käsitys siitä, mitä jo tiedetään, mikä tulisi arvioida uudelleen ja mistä pitäisi saada lisätietoa. Näyttää siltä, että isyyden ihanteista ja ideologioista niiden taustalla

tiedämme kenties eniten. Isyyden historiaa useamman sadan vuoden jaksolla katsottaessa näkyy tietty vuorovaikutuksen kaava vallanpitäjien pyrkimysten ja perheideaalien välillä. Viimeistään uskonpuhdistuksesta lähtien kotitalouksia tai perheitä on pidetty yhteiskuntarakenteen tukipilareina, ja siksi niiden elämää on pyritty säätelemään. Isyydellä on näissä hankkeissa kunakin aikana ollut oma, merkittävä osansa. 1600–1700-lukujen isäntävaltainen perheihanne varmisti yhteiskuntarauhan antamalla isä(ännä)lle yksinvaltiaan oikeudet perheessä. 1800-luvulla synnytetty ydinperheideologia määritteli isän velvollisuudeksi perheen elättämisen, jotta äiti saattoi keskittyä kansakunnan voimavaran, uusien kansalaisten kasvattamiseen. Samalla mies sai perhevelvollisuuksista vapaana seurata kutsumustaan julkisessa elämänpiirissä. 1900-luvulla isän tehtävä leiväntuojana jatkui, mutta isille tarjottiin entistä hanakammin myös asemaa lasten ”roolimallina”. 1900-luvun loppupuolen hyvinvointivaltioprojektissa uutta Suomea rakennettiin jaetun vanhemmuuden ja osallistuvan isyyden ideaalien varaan, jotta molemmat vanhemmat saatiin ansiotyöhön, mutta myös sukupuolten tasa-arvon tähden.

Isyyttä ohjanneet ideologiat ovat kiinnittyneet milloin kristinoppiin, kansallisaatteeseen, kapitalismiin, kehityspsykologiaan, syntyvyyden lisäämiseen, hyvinvointivaltioaatteeseen tai tasa-arvoideologiaan. Isyys ei siis ole irrallaan yhteiskunnallisista kehityskuluista eikä sitä tulisi tarkastella pelkästään perheen sisäisenä ilmiönä. Kunkin aikakauden käsitykset ihanteellisesta isästä ovat myös olleet kiistojen kohteena. Isyydessä nähdyt uhkakuvat ovat usein olleet ihanteellisen isän vastakohtia: auktoriteettinsa menettänyt (pehmo)isä, perheensä heitteille jättävä juoppo, perhepinnari tai poissaoleva isä. Tiedetään, että arjessaan ihmiset monin tavoin neuvottelivat ihanteista tai kyseenalaistivat niitä. Perhe-elämä ei läheskään aina taipunut sille annettuihin malleihin.

Kolmensadan vuoden mitalla isyyden ja äitiyden saaman yhteiskunnallisen huomion määrässä on kiinnostavaa vaihtelua. 1800-luvulta lähes näihin päiviin äitiys on ollut kansakunnan rakentajien, kansanvalistajien ja modernien perheasiantuntijoiden kiinnostuksen ensisijaisena kohteena. Selvä muutos on siinä, että 1960-luvulta lähtien mielenkiinto isyyttä kohtaan on kasvanut. Isyydestä on tullut huomion, hallinnoinnin ja keskustelun kohde niin politiikan tekijöiden, ammattikasvattajien, median kuin tutkijoiden keskuudessa. Sen saama huomio on paikoin jopa ohittanut äitiyteen kohdistuvan kiinnostuksen, vaikka äidin hoivan ensisijaisuudella on edelleen kannattajansa (ks. Vuori 2001). Katsomalla tarpeeksi kauas menneisyyteen voimme kuitenkin nähdä toisen aikakauden, jolloin isyys nähtiin äitiyttä merkittävämpänä: esiteollisen, isäntävaltaisen yhteiskunnan. Tuon aikakauden toisenlaisuus voi auttaa meitä kuvittelemaan sellaisia tulevaisuuksia, joissa äitien ja isien – tai lasten ja isien – suhde ei asetu nykyisin ajateltavissa olevilla tavoilla. Tämän takia myös nykyisen isyystutkimuksen pitäisi rakentua vahvemmin tiedolle isyyden historiasta.

Joitakin kysymyksiä pitäisi myös arvioida uudelleen. Esimerkiksi käsitykset ”perinteisestä isästä” ja ”perinteisestä perheestä” olisi syytä paikantaa konkreettisesti johonkin aikaan, paikkaan ja yhteiskuntaryhmään, mikäli niitä jostakin löytyy. Monista kysymyksistä tarvitsisimme vielä lisää tietoa: millaista arkea eri yhteiskuntaryhmien isät ovat eläneet eri aikoina? Miten lapset ovat isyyden ja isät nähneet? Mikä on ollut isyyden suhde miesten elämän muihin alueisiin? Millaisia kamppailuja isyyden ideoista on käyty? Millaisia erilaisia isyyksiä on eri aikoina ollut? Miten isyyden tarinat elävät tämän päivän isyyksissä ja isyyksisyyksissä?

Millainen näkymä sitten avautuu tulevaisuuden kotien ikkunoista? Luultavasti näemme jotakin samankaltaista kuin 1920-luvun pirteissä: eri tavoin isyyttään toteuttavia miehiä ja monenlaisia perheitä. Näemme yksinhuoltaisia ja -äitejä, kahden isän perheitä, ydinperheiden, uusperheiden tai adoptioperheiden isiä ja jotakin, mitä emme vielä osaa edes kuvitella.

II

ISYYDEN TUTKIMUS SUOMESSA 1990–2010

II ISYYDEN TUTKIMUS SUOMESSA 1990–2010

Johanna Mykkänen

ISIEN JA ISYYKSIEN TUTKIMINEN

Inventaarin tässä osassa käydään läpi isyyden tutkimusta viimeisten 20 vuoden ajalta. Isyyden tutkimusten valintaperusteiden ja lukumäärien jälkeen pureudutaan siihen, millaisin keinoin isyyttä on lähestytty ja aineistoja kerätty. Myös se, millä tieteenaloilla, kenen näkökulmasta ja ”äänellä” tutkimuksia on laadittu nostetaan esille. Näiden jälkeen syvennytään isyystutkimuksen sisältöihin teemojen avulla.

Inventaariin on valittu monenlaista isyyskirjallisuutta (118 kpl), joskin pääpaino on tieteellisessä ja erityisesti empiirisessä tutkimuksessa (92 kpl). Inventaarissa on huomattu, että isyyttä on tutkimuksessa käsitelty paitsi lähtökohtaisesti isyyteen keskittyen (65 kpl) myös osana perhettä koskevaa tutkimusta (53 kpl). Ensimmäisten isyyttä koskevien tutkimusten joukkoon kuuluvat Anna Raija Nummenmaan psykologiset tutkimukset: ”Isä alle kouluikäisen lapsen yksinhuoltajana” (1981) sekä ”Isän hoitorooli ja leikinohjaustyylit” (1987). Kasvatustieteen tutkija Jouko Huttusen väitöstutkimus isän merkityksestä pojan sosiaaliselle sukupuolelle ilmestyi vuonna 1990. Huttusen tutkimus selvitti isän ja lapsen yhdessäolon ja isä–lapsi-suhteen lämpimyden merkitystä pojan sosiaaliselle sukupuolelle. Heti seuraavana vuonna (1991) väitteli psykiatriasta Seppo Mäkinen aiheenaan ”Isänsä menettäneet pojat varusmiehinä”. Mäkisen tutkimuksessa tarkasteltiin ja vertailtiin hajonneiden ja ehjien kotien poikien persoonallisuuden kehitystä ja palveluksessa selviytymistä. Kuten huomataan, isyystutkimuksia ilmestyi vain kourallinen vuoteen 1991 mennessä, ja kaikki olivat psykologisia, kasvatopsykologisia tai psykiatrisia tutkimuksia. Tämän jälkeen tahti kuitenkin kiihtyi. Vuonna 2000 isyystutkimuksia oli ilmestynyt kaikkiaan jo kahdeksan (8). Nyt vuonna 2010 isyyttä koskevien monografioiden (väitöskirjojen ja muiden tieteellisten tutkimusten) määrä on 22 kappaletta (ks. liite 1). Monografioiden aiheet ovat vaihdelleet isyyden kulttuurisesta muutoksesta ja sukupolviketjujen tarkastelusta isän henkilökohtaisiin kokemuksiin isäksi tulosta ja isänä olosta. Lisäksi isyystutkimuksesta on julkaistu yksi tieteellinen artikkelikokoelma (Aalto & Kolehmainen 2004), joka käsittelee isyyden ja sukupuolen suhteita eri näkökulmista.

Raporttiin on poimittu mukaan myös ammattilaisten ja asiantuntijoiden teoreettisia katsauksia ja populaarimpia teoksia, kuten pamfletteja tai opas- ja oppikirjantyyppisiä kirjoja

(26 kpl). Myös joitakin käytännönläheisempiä selvityksiä ja raportteja on otettu mukaan. Lisäksi suomalaista tutkimusta on jonkin verran suhteutettu pohjoismaiseen isyystutkimukseen. Pohjoismaisia tutkimuksia on tässä mukana 42. Vaikka inventaarissa on pyritty laajaan suomalaiseen isyystutkimuksen kartoitukseen vuodesta 1990 lähtien, on kartoitus pikemminkin suuntaa antava, ei kaikenkattava. Käytetty kirjallisuus löytyy lähdeluettelosta.

MITÄ ISYYDESTÄ ON HALUTTU TIETÄÄ JA MITEN?

Isyys ”keksittiin” kehitys- ja perhepsykologisissa tutkimuksissa 1950–1960-luvuilla, jolloin isä toimi lähinnä taustamuuttujana. Sotien jälkeen erityiseksi huolenaiheeksi muodostui myös isättömyys, jonka katsottiin aiheuttavan ongelmia lapsen, varsinkin pojan, kehitykselle (Huttunen 1994, 46–47; Schalin 1989). Isyyttä alettiin tutkia laajemmin ja nostaa keskustelun kohteeksi Suomessa ja muissa Pohjoismaissa 1980-luvulla, jolloin isät noteerattiin varteenotettavina kasvattajina ja vanhempina (1980-luvun kehityksestä tarkemmin I osassa). Tuolloin isyystutkimus rakentui pitkälti ajankäyttötutkimusten varaan. Niissä tarkasteltiin isän roolia muun muassa isien ja lasten yhdessäolon määrää silmälläpitäen (esim. Rajala & Ruoppila 1983). Sosiologi Jaana Vuori (2001, 70) on huomannut isyysaiheisia tekstejä läpikäydessään, että erityisesti vuodet 1985–1995 ovat olleet isyyden ja maskuliinisuuden problematisoitumisen aikaa. Tähän ajankohtaan osuu myös pyrkimys ”pohjoismaiseen perhemalliin”, jolla on pyritty tukemaan isyyttä, äitiyttä ja jaettua vanhemmuutta sekä turvaamaan lapsen oikeuksia (Takala 2005b, 28).

Isyystutkimuksen näkökulma näyttää syventyneen yksittäisten isien kokemusmaailmaan päin. Isien tukemisesta on tullut myös tärkeä perhepoliittinen tavoite (Rantalaiho 2003, 202; Skevik 2006). Erityisesti juhlapuheissa ja asiantuntijateksteissä isyys on ollut valokeilassa: isyys esitetään positiivisena asiana ja miehen henkilökohtaisena valintana (Vuori 2004). Isiä rohkaistaan nauttimaan isäksi tulostaan ja isyydestään, oppimaan uutta, kasvamaan ihmisenä ja jättämään tradition painolastit taakseen. Miehiä kannustetaan käyttämään isyys- ja vanhempainvapaitaan. Esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteiden perhevapaakampanja kannustaa ja ohjaa nettisivuillaan uutta isää seuraavasti: ”Onneksi olkoon, sinä olet saanut lapsen. Nyt sinulla on mahdollisuus tulla myös isäksi” (Isyys.net 2010).

Isyyttä on tutkittu lähes kaikilla ihmis- ja yhteiskuntatieteiden aloilla. Isyystutkimuksen tekijät ovat tulleet niin kasvatustieteen, psykologian, sosiologian, sosiaalipolitiikan, sosiaalityön, sosiaalipsykologian, nuorisotutkimuksen, teologian, antropologian, historian, yhteiskuntatieteiden, hoitotieteen kuin lääketieteen aloilta. Näyttää siltä, että eniten isyystutkimusta on tehty käyttäytymistieteissä, kuten sosiologiassa, kasvatustieteessä, psykologiassa ja sosiaalityössä (ks. taulukko 1 viereisellä sivulla).

Kuten taulukosta 2 käy ilmi, tarkasteltujen isyystutkimusten suosituin aineisto on ollut haastattelu (52 kpl). Haastattelututkimuksen tavoitteena on yleensä saada yksilön kokemukset ja ajatukset esille (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 9). Toiseksi suosituin aineistomuoto on ollut määrällinen tutkimus (24 kpl). Aineistona on käytetty myös erilaisia tekstejä, kuten elämäkertoja, päiväkirjoja, ainekirjoituksia, asiantuntijoiden tekstejä, lehtiä, kirjallisuutta ja virallisia asiakirjoja. Näiden lisäksi yksittäisissä tutkimuksissa on kerätty aineistoa havainnoimalla tai aineistona on ollut piirustuksia, valokuvia tai päiväkirjamerkintöjä. Taulukon keskimäinen sarake kertoo isyyttä koskevien tutkimusten ”isyyspainotteisuudesta” eli onko isyyttä tutkittu ensisijaisesti (isyystutkimukset) vai toissijaisesti (perhetutkimus). Taulukko koskee empiirisiä tutkimuksia.

Tähän inventaariin kerätyn tutkimuskirjallisuuden perusteella isyyttä on tutkittu viime vuosikymmenen aikana monipuolisesti. Mukaan mahtuu niin ihanteita kuin arjen realismia, valtaa pitävää ydinperheisyyttä, mutta myös vähemmälle huomiolle jääneitä isyyksiä, kuten uusperhe-

TAULUKKO 1. ISYYSTUTKIMUKSEN TIETEENALAT

Tieteenala	Isyys+perhetutkimus	Yhteensä
1. Sosiologia (ml. mies- / naistutkimus)	13+12	25
2. Kasvatustiede	11+14	25
3. Psykologia / psykiatria	11+8	19
4. Sosiaalityö (ml. nuorisotyö)	5+9	14
5. Sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikka	5+4	9
6. Terveys- ja hyvinvointitutkimus (ml. hoito- ja lääketiede)	7+2	9
7. Historia / antropologia	2+1	3
8. Teologia	3+0	3
9. Liikuntatiede	1+2	3
10. Oikeustiede	0+1	1
11. Muu	6+1	7
Yhteensä	64+54	118

TAULUKKO 2. ISYYSTUTKIMUSTEN AINEISTOT JA NIIDEN KERUUMETODIT

Aineistonkeruumenetodi	Lukumäärä* (Isyys+perhetutkimus)	Yhteensä (lkm)
Haastattelut	25+27	52
Kyselyt	10+13	24
Tekstit / kirjoitelmat	10+13	23
Isän kirjoitelmat	5+1	
Ammattitekstit	4+4	
Kaunokirjallisuus	1+0	
Perhelehdet	0+2	
Lasten /nuorten kirj.	0+2	
Päiväkirjat	0+1	
Kirjeet	0+1	
Oppikirjat	0+2	
Päiväkirjamenetelmä	0+1	1
Havainnointi, videointi	1+1	2
(Miesten) valokuvat	0+1	1
(Lasten) piirroukset	0+1	1
Yhteensä	46+57	103

* Joissakin tutkimuksissa käytettiin kahta aineistonkeruumenetelmää, joista molemmat (esim. kysely ja haastattelu) otettiin mukaan laskuihin. Tämän vuoksi loppulukumäärä ei vastaa täysin tutkimusten lukumäärää.

merimies-, homo- ja yksinhuoltajaisyyksiä. Alla on karkea lista siitä, millaisissa yhteyksissä isyyttä on tutkittu – tai ainakin sivuttu. Aakkosjärjestyksessä:

adoptio
ajankäyttö
alkoholi
avioero
hoiva ja vastuu
homous
ideaalit / ihanteet
instituutiot
isyyteen siirtyminen
isä–lapsi-suhde / isän rooli(t)
isättömyys
kasvatususkomukset
kaunokirjallisuus
koti
merimies-isyyys
murrosikäisten lasteen isyyys
mieheys
mielenterveys
sijaisisyys
sukupuolittunut vanhemmuus
tunteet
työ / työttömyys
uskonto
urheilu
uusperhe
väkivalta
vanhempainvapaa/isyysvapaa
yhteis- ja yksinhuoltajuus

Isyystutkimusten näkökulma on useimmiten ollut isän (55 tutkimusta, ks. taulukko 3). Toisin sanoen isien kokemukset ja näkemykset on tutkimuksessa otettu vakavasti. Hieman harvemmin isyyttä on tutkittu erilaisten asiantuntijoiden näkökulmasta. Tällöin kysymys on usein koskenut sitä, millaisia yhteiskunnallisia määrittelyitä isyydelle on annettu. Nämä äänet tulevat perhetyöntekijöiltä, terveydenhoitajilta sekä sosiaalitoimen, kasvatuksen tai perhepolitiikan asiantuntijoilta ja tutkijoilta (13 tutkimusta). Lisäksi isyyttä on tutkittu lasten näkökulmasta (20 tutkimusta). Näistä tutkimuksista kahdeksassa on kyse ”aikuisen lapsen” jälkikäteisestä muistelusta.

Alaikäiset lapset tai nuoret ovat olleet informanteina vain 12 tutkimuksessa (ks. liite 2), ja niistäkin vain kahdessa on tutkittu ensisijaisesti isyyttä (isyys ilmenee otsikkotasolla). Muut kymmenen tutkimusta kiinnittyvät isyyteen hyvin väljästi. Isyys saattaa olla niissä vain pieni sivujuonne, osa suurempaa kokonaisuutta, jossa keskitytään laajemmin vanhemmuuteen, perheeseen, sukupuoleen, lapsuuteen, nuoruuteen tai vapaa-aikaan. Kaiken kaikkiaan isyyskirjallisuusmäärään suhteutettuna alaikäisten lasten osuus on varsin pieni (12/90). Voidaan perustellusti kysyä, missä on lasten näkökulma isyyteen? Lapsuustutkimus ja lasten asema tutkimuksen informanteina näyttää kuitenkin olevan kasvussa (ks. esim. Lagström, Pösö, Rutanen & Vehkalahti 2010). Taulukossa 3 on tarkasteltu ainoastaan empiirisiä tutkimuksia.

TAULUKKO 3. ISYYSTUTKIMUSTEN NÄKÖKULMIA

Kenen äänellä tutkimus on tehty? (Kuka on ollut informanttina)	Isyys+perhetutkimus (lukumäärä)	Yhteensä (lkm)
Isä	33+22	55
Asiantuntija (perhetyöntekijät, terveydenhoitajat tai ammattilaisten lehtitekstit)	7+6	13
Lapsi:	8+12	20
– alle 18-v.	2+10	
– yli 18-v.	6+2	
Kirjallisuus ja perhelehdet	1+2	2
Yhteensä	48+42	90

MIKSI ISYYTTÄ ON TUTKITTU?

Seuraavaksi käyn läpi isyystutkimuksissa annettuja perusteluja ja näkökulmia sille, miksi isyyttä on viimeisten parinkymmenen vuoden aikana tutkittu. Jaan nämä perustelut neljään ryhmään: Isyyttä on ensinnäkin tutkittu, koska sitä on pidetty tärkeänä lapsen, parisuhteen ja koko perheen hyvinvoinnille. Toiseksi isyyttä on tutkittu, koska on haluttu selvittää isyyden vaikutusta miehen identiteettiin ja henkilökohtaiseen hyvinvointiin. Kolmanneksi isyyttä on tutkittu, koska on haluttu tarkastella siihen liittyvää muutosta ja isyyksien moninaistumista. Tämä on usein ollut yhteydessä miehen maskuliinisuuksien selvittämiseen sekä äitien ja isien välisen tasa-arvon tarkasteluun. Neljänneksi isyystutkijat ovat olleet kiinnostuneita kuulemaan isien kokemuksia ja halunneet tehdä niitä näkyviksi.

Isän merkitys lapsen kasvulle ja kehitykselle

Psykologisissa tutkimuksissa on korostettu äidin ensisijaisuutta lapsen hyvinvoinnille isän toimiessa taustatukena ja äiti-lapsi-suhteen mahdollistajana. 1950- ja 1960-luvulla isyystutkimukset keskittyivät toisen maailmansodan seurauksena isättömäksi jääneiden lasten kehityksen ja elämäntutkimukseen. Isättömyystutkimuksissa isättömyyden uskottiin altistavan erityisesti poikalasta sosiaalisille ongelmille, kuten väkivaltaisuuksille, sekä haittaavan pojan ”normaalin” sukupuoli-identiteetin kehittymistä. (Esko 1984; Schalin 1989; Huttunen 1994; 2001.) Myös viimeaikaiset kansainväliset tutkimukset korostavat isyyteen sitoutuneiden isien tukevan lapsen sosiaalis-emotionaalista kehitystä ja vähentävän erityisesti poikien aggressiivista käytöstä (esim. Bronte-Tinkew ym. 2006; Sarkadi & Kristianssin & Oberklaid & Premberg 2008; Zimmerman, Salem & Notaro 2000). Psykologinen tutkimusperinne on perustellut isän tärkeyttä lapselle ainakin kolmella tapaa: Ensinnäkin lapsi (poika) tarvitsee isältään apua irtautuessaan äidistä ja toiseksi lapsi (poika) tarvitsee miehen mallia kasvaessaan mieheksi. (Esko 1984, 31; Huttunen 1994, 49; 2001, 76–78, Salonen & Säävälä 2006, 159; Sinkkonen 1998, 35–36.) Kolmanneksi on selvitetty isä-lapsi-suhteen varhaisen kiintymyssuhteen merkitystä lapsen kasvulle ja kehitykselle (Bretherton 2010; Goodsell & Meldrum 2010).

Klassisen psykoanalyysin mukaan isän tärkein tehtävä on auttaa lapsi irtautumaan äidistään, jotta lapsi kykenee myöhemmin itsenäistymään (Schalin 1989, 61–64). Näin on korostettu

isän erilaisuutta suhteessa äitiin: isän voimakkuutta ja miehisiä toimintatapoja. Poikalapsen on ajateltu tarvitsevan isältään ennen kaikkea hyväksyntää ja arvostusta. (Sinkkonen 1998, 114–115; Manninen 1991, 20.) Pojalle on uskottu olevan erityisen tärkeää saada tuntee olevansa ”hyvän isän hyvä poika”. (Schalin 1989, 61–64, 73.) Tähän lähestymistapaan lukeutuu esimerkiksi Seppo Mäkisen (1991, 117–118) psykiatrinen väitöskirjatutkimus, jossa osoitettiin, miten isäsuhteen menettäneet nuoret miehet kärsivät muita enemmän henkisistä ristiriidoista, heidän miehinen identiteettinsä oli heikompi ja persoonallisuutensa hauraampi kuin isän kanssa asuneiden poikien. Niin ikään psykiatria- ja väitöskirjansa tehnyt Hannu Säävälän (2001) tutkimus ”Isänsä surmannut poika – psykiatrinen tutkimus” selvitti patrisidin eli isän surman esiintyvyyttä Suomessa, surman taustalla olevia ja surmalle altistavia tekijöitä. Surmalle altistavia tekijöitä olivat: pojan riippuvuus vanhemmista (70 %), pojan väkivaltataipumus (65 %), pojan psykoottinen sairaus (31 %), isän alistava ja väkivaltainen käytös poikaa kohtaan (36 %), äidin suojeleminen isän väkivallalta (21 %).

Jouko Huttunen (1990, 173–189) tutki puolestaan 1990-luvun alussa poikien (n=179) samastumista isiinsä (n=113) havaiten, miten poika samastuu isän maskuliinisuuteen, ei niinkään isän feminiiniseen puoleen. Tutkimuksen mukaan mitä enemmän isä vietti poikansa kanssa aikaa, sitä todennäköisemmin poika samastui isänsä maskuliinisuuteen. Huttunen havaitsi myös, että oma isä ei aina välttämättä ole samastumisen kohde, sillä poika voi myös ottaa mallia myös jostain muusta lähipiirinsä miehestä. Näin Huttunen avasi silmiä erityisesti sosiaalisen isyyden merkityksellisyydelle.

Viimeisimmissä kansainvälisissä tutkimuksissa, esimerkiksi amerikkalaisessa Inge Brethertonin (2010) laatiman isän ja lapsen kiintymyssuhdetta koskevan kartoituksen mukaan isä–lapsi-suhde on kuitenkin uniikki ja äiti–lapsi-suhdetta täydentävä. Tässä korostettiin aiempaa enemmän sitä, että sekä isä että äiti luovat lapseen omanlaisen suhteensa, jotka ovat yhtä tärkeitä ja eri tavalla merkityksellisiä lapselle. Toisen tutkimuksen mukaan lapsen suhde isään korostui erityisesti silloin, kun äiti ei syystä tai toisesta kyennyt luomaan läheistä kiintymyssuhdetta lapseen (Goodsell & Meldrum 2010). Tällaista tulosta voi lukea myös siten, että äiti asetetaan edelleen ensisijaiseksi vanhemmaksi ja isä nähdään taustatukena, ikään kuin varamiehenä, joka ottaa tarvittaessa ohjat käsiinsä. Isä–lapsi-suhteen varhaista kiintymyssuhdetta ei ole tutkittu ainakaan Suomessa varsinkaan samalla tavalla tai samassa määrin kuin äideillä.

Tänä päivänä kaikki psykoanalyttisesta näkökulmasta lähtevä tutkimus ei enää samalla tapaa sulje isää äiti–lapsi-suhteen ulkopuolelle, eikä psykoanalyysi ole enää ainoa näkökulma isän ja lapsen suhteeseen. Esimerkiksi psykoanalyttikko Rauno Juntumaa (1992), psykoterapeutti Jukka Mäkelä ja kasvatustieteilijä Jouko Huttunen (1994; 2001) ovat korostaneet isän tärkeää merkitystä lapselle toisena lasta hoitavana aikuisena. Hoivaava isyys ei ole heidän mukaansa vahingollista miehelle, lapselle tai puolisolle – päinvastoin.

Isyys on yhteydessä miehen hyvinvointiin

Kuten todettu, isyyttä on jo vuosikymmeniä tarkasteltu lapsen kehityksen ja kasvun näkökulmasta. Vasta myöhemmin tutkimuksissa alettiin pohtia isyyden merkitystä miehelle itselleen. Huomio ei ole sinänsä uusi, sillä jo lähes 30 vuotta sitten psykologi Martti Esko (1984, 35) kannusti isyyden tutkimista isien itsensä vuoksi ja Liisa Hyssälän (1993) sosiaali- ja terveyshallitukselle tekemässä tutkimuksessa oli viitteitä siitä, että isäksi tulo voi edistää miehen terveystottumuksia. Tutkimuksissa todetaan, että isät haluavat pitää huolta itsestään, jotta jaksavat olla mukana lapsensa elämässä mahdollisimman pitkään. Kuitenkin vasta vuosituhaten vaihtumisen jälkeen asia on nostettu korostetummin esille. On esimerkiksi todettu, että isyyden myönteiset kokemukset kannattelevat miestä ja tukevat hänen identiteettiään niin isänä kuin miehenä. Isyys voi parhaimmillaan vaikuttaa myönteisesti miehen terveyteen, tunne-elämään ja sosiaalisiin suhteisiin. Isäksi tullessaan

miehet saavat lisää itseluottamusta ja kasvavat ihmisinä. (Ks. Hagström 1999; Kearney ym. 2000; Mesiäislehto-Soukka 2005; Mykkänen 2010a; Paajanen 2006; Paavilainen 2003.)

Teologian tutkija Jari Kekäle (2007, 123) tuo esille isyyden merkityksen miehen sosiaalisille suhteille siinä mielessä, että pieni lapsi ei lähennä vain isää ja lasta, vaan myös isää ja isoisoa. Näin ollen myös isoiso saa mahdollisuuden näyttää tunteitaan ja kiintymystään ehkä eri tavoin kuin teki oman lapsensa kanssa. Jos isoisyys ei ole kerännyt tutkijoita sankoin joukoin, ei myöskään miesten positiivisia tunteita ole liiemmin kartoitettu. Aiemmin esimerkiksi hellyyden ja rakkauden tunteita ja niiden julkista osoittamista pidettiin miehelle epäsovivana (Emslie, Ridge, Ziebland & Hunt 2006; Galasinski 2004, 88; Shields 2002, 136). Ruotsalaiset tutkijat Robert Klinth ja Thomas Johansson (2010, 139–140) toteavatkin, että isyys voi opettaa miehille tunnetaitoja. Tunteiden havaitseminen ja niiden avoin kokeminen kartuttaa tutkijoiden mukaan miehen ”emotionaalista pääomaa” ja tukee ihmisenä kasvua. Edellä mainittujen tutkimusten mukaan tunteista puhuminen ja niiden näyttäminen voi lisätä miehen hyvinvointia sekä isän ja lapsen välisen suhteen lämpimyyttä ja vuorovaikutteisuutta.

Monenlaiset isyydet ja isyyksien maskuliinisuudet

Monen isyystutkimuksen lähtökohtana on ollut isyyden ajallinen ja/tai sisällöllinen muutos ja sen seurausten selvittäminen. Isyyden muutos näyttäytyy paikoin isyystutkimuksessa jopa itsestään selvänä taustaolettamana. (Aalto 2004b.) Isyyden muutosta on lähestytty teoreettisesti esimerkiksi hahmottelemalla muutoksen eri vaiheita (esim. Huttunen 2001) tai tarkastelemalla muutoksen seurauksia sukupuolten välisille suhteille (Kolehmainen 2004). Sosiologi Jani Kolehmainen (2004) huomaa, että isyyden muuttuminen hoivaavampaan suuntaan ei välttämättä tarkoita miesten ”pehmenemistä” vaan miehisiin pidettyjen ”kovien” arvojen ja toimintatapojen ulottamista lasten- ja kodinhoidon alueelle. Isyyden muutosta on useissa tutkimuksissa tarkasteltu sukupolvisuhteiden ja isyyden periytymisen näkökulmista (esim. Korhonen 1999; Kujala 2003). Menneen ajan suomalaisiin isiin on liitetty sotien leima: tämän päivän isoisoisät on nähty sotien kovaa mieheyttä vaatineen ilmapiirin kyllästäminä ja on esitetty, että heillä ei ollut mallia, resursseja eikä kykyä hoivaavalle isyydelle. Sitä vastoin nykyisten isien on ajateltu irtaantuneen tästä perinnöstä eikä heidän katsota ottavan tukea omasta lapsuudenaikaisesta isästään samassa määrin kuin aiempina vuosikymmeninä vielä tehtiin. (Korhonen 1999; Salonen & Säävälä 2006, 157; Huttunen 2001.)

Isien äänen esille tuominen

Vaikka monien vanhemmuustutkimusten tavoitteena on ollut tuoda esille molempien vanhempien ääni, niin syystä tai toisesta se ei aina ole onnistunut. On havaittu, että vanhemmuudesta, kodista ja lapsista on useimmiten kysytty naisilta ja niistä on puhuttu naisten kesken (esim. Forsberg 1998, 210; ks. myös Holter & Aarseth 1993). Näin voi tapahtua esimerkiksi silloin, jos molemmille vanhemmille tarkoitettun kyselylomakkeen täyttääkin äiti. Toisaalta myös tutkimusasetelma voi asettaa äidin ensisijaiseksi informantiksi – tarkoituksellisesti tai tarkoittamatta. Isien oma näkökulma ja paikka tutkimuksessa on perinteisesti ollut vähäistä ja ohutta. Viime vuosina isien ääni perhetutkimuksessa on alkanut kuulua yhä vahvempana. Myös perheasiantuntijat ovat yhä enemmän keskittyneet pohtimaan isyyden kysymyksiä (Vuori 2004). Näiden lisäksi isyyskokemusten jakamisen tarve näkyy myös esimerkiksi kauno- ja keskustelukirjallisuudessa viimeisen vuosikymmenen aikana (ks. lisää luvusta ”Isyys instituutioissa, asiantuntijadiskursseissa ja kulttuurisissa kuvissa”).

Elämän suuret käännekohdat puhuttavat ja samalla herättävät kiinnostusta kuunnella. Esimerkiksi isäksi tulo, avioero tai läheisen kuolema ovat muutoskohtia, jolloin yksilö kohtaa ennen kokemattomia tilanteita ja tunteita. Isien oma halu kertoa ja tarve tulla kuulluksi tuli korostuneesti

esille esimerkiksi omassa väitöskirjatutkimuksessani (Mykkänen 2010a). Eräs haastattelemani isä totesi, että ”kyllä sitä mielellään tulee kertomaan kun kerrankin joku kuuntelee”. Juuri se, että tutkimukseen osallistumisen kutsu ei koskenut puolisoa vaan ainoastaan isää, oli tärkeää. Haastatteluhetki oli monelle isälle antoisa, jopa terapeutin kokemus – saihan kokemus siinä sanat ja muodon. Isien kokemusten kuuntelun ja todeksi ottamisen tärkeyttä on korostettu myös muissa pohjoismaissa. Esimerkiksi ruotsalaiset tutkijat Rose-May Olin ja Elisabeth Faxelin (2003) toivat esille vuorovaikutuksen merkityksen: juuri lapsen saaneet tuoreet isät halusivat kysyä ja kertoa omasta kokemuksestaan ja kuunnella asiantuntijoiden neuvoja ja ohjeita.

Viime vuosina isien oikeusturvan ja tasa-arvon puolestapuhujat ovat olleet näkyvästi esillä. Miesaktivistit ovat puolustaneet miehiä väitettyä naisten ja äitien monopolia vastaan ja pohtineet miehen hyvyttä ja hyvinvointia (esim. Sauri 1998). Esimerkiksi Arno Kotro ja Hannu T. Sepponen ovat kirjassaan *Mies vailla tasa-arvoa* (2007) nostaneet esille kysymyksiä miesten syrjinnästä ja tasa-arvosta suhteessa naisiin. Kirjassa perätään miehen paikkaa avioerotilanteessa ja huoltajuuskiistoissa, terveydenhuollossa, sosiaalityössä, oikeustoimessa ja tuodaan esille näkemyksiä naisten väkivaltaisuudesta. Kotro ja Sepponen (2007, 6) katsovat, että miehiä syrjitään yhteiskunnassa rakenteiden ja käytäntöjen tasolla ja että syrjintä alkaa jo pieninä poikana.

ISYYKSIEN MUOTOJA JA MÄÄRITELMIÄ

Isyystutkimuksessa isyyttä on määritelty monin tavoin, mistä voi päätellä, että isyyttä on vaikea yksinkertaistaa ja määritellä. Isyyden laadullinen kuva on monimuotoistunut, eikä enää puhuta pelkästään yhdenlaisesta isyydestä. Samalla isyyttä on innostuttu tutkimuksessa pilkkomaan ja erittelemään, sitä on luokiteltu ja tyypitelty enemmän kuin koskaan (esim. Eerola 2009; Huttunen 2001; Innanen 2001; Kekäle 2007; Korhonen 1999; Mykkänen 2010a). Äideistä on tuskin etsitty yhtä monta tyyppiä tai luokkaa. Tyypittely-metodilla on sekä hyvät että heikot puolensa. Etuna on se, että se kokoaa ilmiön yleisimmät ominaisuudet ja piirteet, jolloin ilmiöstä kuvastuvat tietyt samankaltaisuudet. Näin ilmiön, tässä isyyden koko kuvan, hahmottaminen kokonaisuudessaan helpottuu. Tyypittelyn heikkoutena voidaan puolestaan pitää sitä, että se tasapäistää ja nimensä mukaisesti tyypillistää ilmiötä, jolloin niistä voi hävitä yksityiskohtia, mikä voi vaimentaa ilmiön monimuotoisuutta (ks. esim. Eskola & Suoranta 1998, 182). Leikkimielisesti voikin sanoa, että tutkijat ovat kilvan pyrkineet luokittelemaan isyyksiä erilaisiin luokkiin ja teemoihin. Esittelen näistä seuraavaksi muutamia.

Kasvatustieteilijä Jouko Huttunen (2001, 11, 57) pohdiskeli kymmenisen vuotta sitten kysymyksiä ”kuka on isä?” ja ”mitä on isyys?” Tällöin hän toi esille, että jos isä määritellään yksiselitteisesti mieheksi, joka on lapsen biologinen vanhempi, voi tulla vastaan tilanne, jossa ”mies ei tiedä olevansa kenenkään isä, eikä lapsi tiedä kuka on hänen isänsä”. Toisaalta isän ja lapsen välinen biologinen suhde on Huttusen mukaan isän selkein määrite, sillä kaikki muut isyysluokitukset ja tulkinnat ovat huomattavasti väljempää ja hatarampia. Isyyttä voi kuitenkin toteuttaa myös mies, joka ei ole lapsen biologinen isä. Tällaisia ovat sosiaaliset isät, jotka tulevat isäksi adoption, sijaisvanhemmuuden, uusperhekuvioiden tai homoseksuaalisen parisuhteen kautta. Huttusen isyysluokittelu sisältää biologisen isyyden lisäksi juridisen, sosiaalisen ja psykologisen isyyden. Juridinen isyys on tarkoittaa laillista isää, jolla on oikeuksia ja velvollisuuksia lasta kohtaan. Nämä velvollisuudet tulevat esille esimerkiksi avioeron yhteydessä kysymyksinä huoltajuus- ja elatusvelvollisuudesta. *Sosiaalisella isyydellä* Huttunen tarkoittaa arjen isyyttä; se on hoivan, huolenpidon ja ajan antamista lapselle. Sosiaalinen isyys voi myös kasvaa psykologiseksi isyydeksi, jos lapsen ja isän välille kehittyy tunneside. Psykologinen isyys puolestaan määrittyy sen mukaan,

kehen lapsi turvautuu ja kehen hän on kiintynyt. Kyseessä on isän ja lapsen vuorovaikutus ja molemminpuolinen kiintymys. Huttunen huomauttaa, että nämä kaikki voivat yhdistyä samassa isässä tai eriytyä useammalle taholle. (Mt. 57–65, 127.)

Isyyttä on monissa tutkimuksissa määritelty lähinnä sen mukaan, kuinka lapsen ja kodinhoitoon osallistuva ja emotionaalisesti lapselle läheinen tai etäinen isä on. Esimerkiksi Huttusen (2001, 85–92) mukaan isä voi sitoutua perheeseensä eriasteisesti. Isyyksien karkea jako tapahtuu aktiivisuuden ja sitoutuneisuuden käsitteillä. Osallistuvien ja vahvien isyyden muoto on sitoutunut, hoitava ja aktiivinen isä. Huttunen esittääkin, että isät ovat aikaisempaa läheisempiä lapsilleen. Heikosti sitoutunut mutta aktiivinen isä on äitiä auttava, rutiininomaisesti toimiva ja lasten kanssa leikkivä sekä isyyttään arvostava mies. Passiivinen isä on miehenä kypsytön, eikä hän ei ole myöskään ymmärtänyt isyyden merkitystä itselleen.

Huttusen mukaan lähes kaikki tietävät mistä puhutaan, kun puhutaan perinteisestä tai osallistuvasta isyydestä. Perinteinen isyys on tarkoittanut perheen elättäjää, kurinpitäjää ja perheen päätä. Isä oli (ainakin ihanteissa) tuolloin ehdoton auktoriteetti, jonka sanaa eivät uhmanneet lapset eivätkä vaimot. Isän ja äidin roolit olivat erilaiset, ja isä vastasi erityisesti perheen taloudesta. (Eerola 2009; Huttunen 2001, 83.) Kulttuurihistorioitsija Ilana Aalto (2004b) kuitenkin epäilee, onko todellisuus koskaan ollut näin mustavalkoista. Sukupuoliroolit ja -järjestykset ovat muuttuneet ja muutoksessa. Avoliitot ja uusperheet ovat yleistyneet, joten perinteinen isyys ei enää riitä kuvaamaan isyyden kirjoa. Ei ole enää olemassa yksiselitteisiä normeja, joiden mukaan mies voisi isyyttään rakentaa. (Huttunen 2001.)

Isyyden määritelmiä on tutkimuksissa tehty monia muitakin. Esimerkiksi kasvatustieteilijä Petteri Eerola (2009) on haastatellut 16 nuorta (25–27 v.), korkeasti koulutettua isää, ja havainnut miesten tarinoiden jakautuvan aktiiviseen, perinteiseen ja paikkaansa hakevaan isyyteen. Aktiivinen isyys vastaa Huttusen määritelmää sitoutuneesta isästä, joka edustaa jaetun vanhemmuuden ideologiaa: sekä isä että äiti hoivaavat ja ottavat vastuuta lapsesta. Parisuhteen laatu ja puolison tuki näyttävät myös Eerolan tutkimuksessa auttavan miestä rakentamaan aktiivista isyyttä (myös Halme 2009; Kaila-Behm 1997; Wilson ym. 2000). Eerola kuitenkin huomaa, että vaikka osallistuva isyys hallitsee ideologiatasolla, perinteisiä isä on edelleen. ”Paikkaansa hakeva isä” sen sijaan asettuu aktiivisen ja perinteisen välimaastoon. Kyseessä on isän kasvutarina, jossa isä epärooi kykyjään, mutta halu olla lapselleen ”paras isä” on kova.

Tutkijat ovat luokitelleet ja listanneet isyyksiä, mutta niitä on pyritty myös purkamaan. Jotkut tutkijat, kuten esimerkiksi Jaana Vuori (2001, 2004) tai Ilana Aalto (2004b), ovat tarkastelleet kriittisesti isyyden saamia määritelmiä niin kulttuurissa, tutkimuksessa kuin perheasiantuntijoiden teksteissä. Tavoitteena on ollut paljastaa määritelmiin piiloutunutta valtaa ja sukupuolikäsitteitä. Jani Kolehmainen ja Ilana Aalto (2004, 13) tuovatkin esille, miten sukupuolen avulla järjestetään miesten ja naisten välisiä suhteita, jolloin mieheys asettuu ikään kuin itsestään selvästi naiseutta ylemmäksi. Miestutkija Jeff Hearn (2002, 245) on puolestaan määritellyt isyyttä vallan ja hegemonian käsitteillä. Hänen mukaansa isyyksiä on erilaisia ja ne voivat olla toisilleen vastakkaisia, keskenään kilpailevia tai toisistaan tukevia. Jotkut isyydet ovat kuitenkin hallitsevampia kuin toiset (vrt. hegemoninen maskuliinisuus), mikä johtaa tiettyjen isyysskuvien ja ideologioiden ylivoimaisuuteen. Hearnin mukaan hegemoninen isyysskuva on länsimaissa valkoihoinen, heteroseksuaalinen mies, joka toimii perheen elättäjänä. Tämä puolestaan johtaa muiden isyyksien vertautumiseen tällaiseen yleisesti hyväksytyyn, normatiiviseen kuvaan isyydestä – ja näin ollen rajoittaa isyyden moninaisuutta.

ISYYSMALLIEN JA ISIEN KASVATUSIHANTEIDEN PERIITYMINEN

Vanhemmuuden ja kasvatuksen pohjalla ovat aikaisempien sukupolvien ihanteet, mallit ja käytännöt. Niistä otetaan tukea ja niihin tehdään eroa. Tutkijat ovat tarkastelleet isyyden ihanteita muun muassa eri vuosikymmenten sananlaskuista ja uskomuksista. Esimerkiksi vuosisadan alun sanonnat ”Isän sana on laki” tai ”Se ei ole mies eikä mikään, jos ei pysty perheestä huolehtimaan” eroavat nykypäivän sanonnoista ”Kyllä isi kuskaa” tai ”Isä syö loput”. (Ks. Hirsjärvi & Laurinen 2004, 98.) Tiivistetysti voidaan sanoa, että nykyisiä poimii lapsuutensa isäkokemuksistaan rusinat pullasta ja neuvottelee loput puolisonsa ja erilaisten kasvatustieteen asiantuntijoiden kanssa. Lapsuuden isän merkitys oman isyyden rakentumisessa ei ole kuitenkaan vähäinen. Pirjo Paajasen (2006, 54) laatiman perhebarometrin mukaan neljä isää viidestä pitää tärkeimpänä isänmallina omaa isäänsä. Joka kymmenes isä totesi, ettei hänellä ollut isänmallia.

Monissa tutkimuksissa on käsitelty isyyden ja kasvatustieteen ihanteiden jatkuvuuksia ja katkoksia. Esimerkiksi psykologian tutkija Merja Korhonen (1999, 122, 209) tarkasteli isyyttä käytäntöjen ja -ihanteiden periytyvyyttä. Korhonen haastatteli tutkimukseensa 1950-luvulla syntyneitä miehiä (n=39), jotka olivat haastatteluhetkellä 41–42-vuotiaita ja joilla kaikilla oli oma lapsi/lapsia. Tutkijan mukaan suurten ikäluokkien lapset eivät voineet ottaa mallia lapsuutensa isästään samassa määrin kuin aikaisempien sukupolvien miehet tekivät. Ilana Aalto (2004b, 24–25) havaitsi puolestaan eri sukupolvien isyyttä koskeissa isäpuheen määrällisen eron. Aallon mukaan 1930-luvulla syntyneet miehet kertoivat paljon omasta isästään, varsinkin samankaltaisuuden tunteestaan oman isänsä kanssa. 1960-luvulla syntyneet miehet puhuivat puolestaan omasta isästään huomattavasti vähemmän, mutta itsestään isänä paljon enemmän kuin vanhempi sukupolvi. Tommi Hoikkala (1994, 88–89) kirjoittaa, että 1950–60-lukujen isien omaelämäkertoista ei löydy emotionaalista isyyttä. Isyyttä ei kerta kaikkiaan tuolloin (tai tuon ikäisenä) reflektoitu.

Korhosen (1999, 144–156) haastateltavien lapsuuskuvauksissa nousi esille isien auktoriteetti. Haastateltavat kuvasivat lapsuuden isäänsä etäisiksi auktoriteeteiksi ja epävakaisiksi, arvaamattomiksi sekä pelottavan ankariksi isiksi. Toisaalta tuli esille myös tasaisia ja hyväntuulisia isiä. Haastateltavien miesten kuvaukset omasta isyydestään poikkesivat selvästi suhteessa lapsuudenaikaiseen isämuistoon. Yksi näkyvimmistä muutoksista oli se, että sukupolvien välinen kuuliaisuussuhde oli muuttunut keskustelu- ja neuvottelukulttuuriksi. Joitakin asioita haluttiin kuitenkin myös säilyttää, yksi tällainen oli ”kunnan kansalaisen” kasvattaminen. (Mt. 232.)

Haastateltavat luonnehtivat puolestaan itseään isinä seuraavilla ääripäillä: vastuunottajat (37 % isistä) ja otteensa menettäneet isät (10 %). Tälle välille asettuivat toiminnalliset isät (15 %), taustatutkijaisät (24 %), miehiset auktoriteetit (12 %) ja yksi poikkeuksellisen äidillinen isä (2 %). Mielenkiintoista on, että vastuutaan korostavat isät olivat sekä etäisten auktoriteettien tai tasaisten hyväntuulisten isien poikia. Näitä isiä ja poikia yhdistää johdonmukaisuus ja vakaus, mutta erottaa se, että pojat ovat luoneet lapsiinsa läheisemmän ja tasavertaisemmän suhteen kuin lapsuuden isät olivat tehneet. Taustatutkijaisät olivat sallivia ja suurpiirteisempiä, kun taas heidän isänsä olivat etäisiä auktoriteetteja. Yhtäläisyyttä voi nähdä myös pelottavan ankarien isien sekä miehistä auktoriteettia korostavien isien välillä, sillä molemmissa korostetaan miehistä valtaa. Otteensa menettäneet isät olivat sen sijaan epävakaiden, arvaamattomien isien poikia. (Korhonen 1999, 163.)

Kasvatustieteen muutokset näkyvät myös kolmen sukupolven (poikien, isien ja isoisten) kasvatustieteen eroja ja yhtäläisyyksiä koskevassa tutkimuksessa (Mykkänen 2001). Tuloksista selvisi, että vanha ja uusi kasvatustietous elävät rinnakkain, ja isät poimivat itselleen käyttökelpoisimmat ja omaan arvomaailmaan sopivimmat kasvatustieteen keinot. Jatkuvuutta esiintyi muun muassa rajojen ja sääntöjen asettamisessa. Ne nähtiin tärkeiksi lapsen kehityksen, yhteiskuntaan sitoutumisen ja

ihmiseksi kasvun takia. Kuri ei kuitenkaan merkinnyt samaa eri sukupolville. Kun isoisät painottivat miehistä auktoriteettia, painottivat nuoret miehet toimivien ongelmanratkaisukeinojen etsintää. Ruumiillinen kuritus nähtiin vanhinta sukupolvea lukuun ottamatta huonona kasvatukseen. Vaikka tiukka jaottelu miesten ja naisten töihin koettiin vanhanaikaisena, tytöt ja pojat tarvitsivat isien mukaan erilaista kasvatusta. Näyttää siltä, että lapsuudenkodissa koettu ja nähty tasa-arvon laatu sekä lapsen sukupuolen ja persoonan huomioon ottaminen ovat yhteydessä siihen, miten isät suhtautuvat omiin lapsiinsa ja omaan isyyteensä. On myös mahdollista, että nuorempi sukupolvi kasvattaa vanhempaa, jolloin siirtymistä tapahtuukin toiseen suuntaan, nuoremmalta vanhemmalle. Näin isoisä voi sosiaalistua uuden ajan ihanteisiin ja toteuttaa niitä lapsenlapsensa kanssa.

Kasvatustieteilijä Leena Koski (2001, 53–57) on tutkinut Suomen itsenäisyyden ajan aapisten ja oppikirjojen kasvatusta- ja vanhemmuuskuvaa. Tutkija havaitsi, että kirjoissa näkyy erityisesti sukupuolistereotyyppien puhtaus, kertovathan kirjat vanhemmuuden ihanteista ja täydellisen kasvatuksen päämääristä. Itsenäisyyden ajan aapisten äiti on rakastava, huolehtiva, murehtiva, lohduttava ja hoivaava. Isä tekee puolestaan työtä äidin ja lasten hyväksi, rakastaa ja rankaisee, mutta on ehdottoman oikeudenmukainen. Molemmat vanhemmat opettavat lapselle Jumalan sanaa. Tuon ajan aapisissa näkyi selkeästi myös se, että tyttöjä opetettiin äideiksi, mutta poikia ei erityisemmin isiksi. Kirjojen poikien tehtäväksi asetettiin isien perinnön jatkaminen maata viljelemällä. Kosken mukaan sotien jälkeen oppikirjojen vanhempien kasvatuseräkkeet muuttuivat. 1960-luvulta lähtien lukukirjojen äidiltä ja isältä katosi auktoriteetti ja tilalle tuli kaveruus. Vanhempien tehtäväksi tuli hauskuuttaa jälkipolveaan ja tarjota mielekäs, iloinen lapsuus.

Kasvatustieteen tutkija Satu Perälä-Littunen (2004, 195) on selvittänyt hyvän isän määreitä 1906–1977 syntyneiden suomalaisten mielestä (n=387). Tutkija on tehnyt haastattelujen puheesta koosteen siitä, millainen on ”hyvä isä”: ”Hyvä isä viettää aikaa lastensa kanssa, vaikka olisi kuinka kiireinen. Hän huolehtii perheestään ja näyttää tunteensa, osoittaa lapsilleen, kuinka tärkeitä he ovat. Hyvä isä luo perheeseen turvallisuuden tunteen, mutta osaa pitää myös kuria. Lapset on opetettava oikealle tielle. Hyvä isä ottaa huomioon kaikki perheenjäsenet. Hyvän isän tulee olla esimerkillinen omien elämäntapojensa suhteen. Hän on miehen malli. Hyvä isä turvaa perheen taloudellisen hyvinvoinnin ja on perheenpää. Hyvä isä ei koskaan hermostu silmittömästi eikä huuda. Hyvä isä kantaa vastuuta lasten kasvatuksesta yhdessä äidin kanssa.” (Muokattu Perälä-Littusen koontin pohjalta.)

Hyvän isän mielikuvat erosivat eri sukupolvien välillä, mutta kaikkiaan hyvän isän määreissä korostettiin eniten isän aikaa. Isän erotti äidistä vahvimmin se, että isä nähtiin perheen päänä ja talouden turvaajana. (Perälä-Littunen 2004, 195.) Kovin kauas eivät mene myöskään lasten omat käsitykset siitä, millaista on hyvä äitiys ja isyys. Kasvatustieteilijä Leena Valkonen (2006) tutki 5- ja 6-luokkalaisten lasten kouluaineiden (n=207) kuvastamaa hyvää vanhemmuutta. Lasten mukaan hyvä vanhemmuus koostuu viidestä osa-alueesta: Hyvä vanhempi pitää lasta tärkeänä, pitää lapsesta huolen, on kiva, rajoittaa ja kasvattaa sekä ”elää ”ihmisiksi”. Hyvä vanhempi välittää mutta ei hössötä, ei ole liian tiukkapipoinen eikä lelli. Kaikkein tärkeimmäksi lapset nostivat vastuullisuuden, välittämisen, rakastamisen ja ajan antamisen. Myös lasten toive vanhemman päihteettömyydestä tuli tutkimuksessa vahvasti esille. Hanna-Riikka Linnavuoren (2007, 133) haastatteleminen lasten isäkuva oli puolestaan seuraavanlainen: ”Isät ovat erityisesti kivoja. He osaavat laittaa hyvää ruokaa, olivat jämäköitä, viisaita ja rennompia kuin äidit. Isän kanssa tyttökin voi tehdä poikien juttuja. Isät kuitenkin suuttuivat ja huusivat herkästi. Välillä isät saattoivat unohtaa asioita tai olla kaikkittietäviä.”

ISYYDEN TUTKIMUSTEN TEEMOJA

Seuraavaksi käsitellään keskeisimpiä teemoja ja sisältöjä, joita isyyden tutkimuksissa on tutkittu ja nostettu esille. Aiheet etenevät alussa kronologisesti: isäksi tulosta isänä oloon. Useimmissa isäksi tuloa käsittelevissä tutkimuksissa kuvataan biologisen lapsen syntymää. Aivan yksittäisiä tutkimuksia löytyy sosiaalisen isyyden kuten adoption kautta isäksi tulosta tai sijaisvanhemmaksi ryhtymisestä. Osion seuraava teema rakentuu tutkimuksille isän työssäkäynnistä ja sen merkityksestä perheelle ja isyydelle. Luku antaa myös tietoa siitä, miten isät kokevat työttömyyden ja miten isyydestä kerrotaan työttömyyttä koskevissa tutkimuksissa. Tämän jälkeen käsitellään tutkimuksia, joissa isyyttä käsitellään erilaisissa lapsuuden instituutioissa sekä asiantuntijadiskursseissa. ”Kulttuuriset kuvat” -luvussa isä- ja isyydentutkimus näkyvät puolestaan kaunokirjallisuuden, mainosten sekä taiteen kentillä. Viimeisissä alaluvuissa marssitetaan mukaan mieheyden ja tasa-arvon teemat, joissa isyys nousee esille suhteessa omaan ja vastakkaiseen sukupuoleen. Tässä tulevat esille tutkimukset, joissa käsitellään (monen muunkin teeman alle sopivia) isien perhevapaita ja avioeron merkitystä miehelle ja isyydelle. Lopuksi käydään läpi sellaisia tutkimusteemoja, joissa isyys on nähty ongelmallisena, kuten isän alkoholinkäyttö ja isän väkivalta.

ISÄKSI TULO

Lapsenhankinta

Tilastokeskuksen (2010) mukaan syntyvyys oli vuonna 2009 korkeinta 40 vuoteen. Tuolloin Suomessa syntyi 900 lasta enemmän kuin vuonna 2008. Ensisynnyttäjien keski-ikä on edelleen 28,2 vuotta ja isäksi tulon keski-ikä on laskettu olevan pari vuotta myöhemmin, noin 30 vuotta.

Tutkimuksissa on havaittu, että suomalaisten hedelmällisyydessä olevien aikuisten toive lapsesta elää vahvana, mutta samalla nuoruudessa viivytään entistä kauemmin. Vaikka suurin osa ihmisistä haluaa perheen, niin sitoutumiseen liittyviä edellytyksiä varmistellaan yhä perusteellisemmin. Näin ollen aikuistumisen painopisteeksi ja vanhemmuuden edellytykseksi on sosiologi Kaisa Ketokiven mukaan tullut itsensä löytäminen, henkinen itsenäistyminen ja kypsyminen. (Mt. 2004; 2005.) Tutkimusten mukaan lapsenhankintapäätöksen lykkäämisen syitä ovat usein epävarma työtilanne ja taloudellinen turvattomuus. Elämisen sisäisten ja ulkoisten puitteiden tasapainoa pidetään tärkeänä ennen lapsen suunnittelua. Vakituinen elämäkumppani, opiskelun päättymisen, työpaikan ja asunnon vakinaistuminen, vakaa taloudellinen tilanne sekä henkilökohtainen kypsyys ovat tärkeitä elementtejä lapsenhankintaa pohdittaessa (Oinonen 2004, 261, 274; Paajanen 2002, 49–59.) Nämä kuvaavat varsin rationaalisia valintoja, mutta edelleen (varsinkin naisten) lapsenhankintahalu määritellään ns. vauvakuumeen kautta (esim. Rotkirch 2007). Entä miehillä? Viimeaikaisissa tutkimuksissa (esim. Mykkänen 2010a) on havaittu, että vastaavaa halua tai ”vimmaa” saada lapsi esiintyy myös miehillä. Myös Anneli Miettisen ja Anna Rotkirchin (2008) perhebarometrin mukaan joka kymmenes mies oli kertonut kaivanneensa lasta. Naisista kuitenkin joka viides oli ”vauvakuumeillut”.

Isäksi tulon on todettu olevan yksi miehen elämän käännekohtista. Tämä onkin kiinnostanut erityisesti terveys-, hoito- ja kasvatustieteen tutkijoita viimeisen vuosikymmenen aikana. Viime vuosina on alkanut kuulua miehen ääntä lapsenhankintaan liittyvissä keskusteluissa ja päätöksissä, vaikka ne ovat perinteisesti olleet naisten aluetta. Myös erilaisia isyyden alkua tukevia kehittämishankkeita ja isyyttä tukevia ohjeita ja oppaita on laadittu. Esimerkiksi MLL:ssä on tehty ”Isyyden pelikentät”-työkirja (2009) miehelle sekä aloitettu ”Isä-hanke” vuosiksi 2010–2013. Isä-hankkeen tavoitteena

on ”luoda isäohjelma, jonka avulla isät, lapsen odotusajasta lähtien murrosikäisen nuoren isäksi asti, saavat vertaistukea isänä olemiseen, malleja ja vahvistusta lapsen ja isän väliseen vuorovaikutukseen ja eväitä tasa-arvoiseen perhe-elämään”. Sosiaali- ja terveysministeriössä on puolestaan laadittu neuvolatyöntekijöille raportti isien ja isyyden tukemisesta (2008). Tosin julkisia palveluita on myös supistettu (esim. Lammi-Taskula, Karvonen & Ahlström 2009), mikä aiheuttaa ristiriitaa tarpeiden ja käytännön välillä.

Tutkimuksissa on havaittu, että lapsenhankintaa ja lasten määrää pohditaan nykyään yhä enemmän yhdessä puolison kanssa (Paavilainen 2003, 64; Sevón & Huttunen 2002, 78; 2004, 138–140). Vaikka useimmiten naisten on todettu olevan aloitteellisempia lapsenhankinnan alussa (myös sijaisvanhemmuuteen ryhtymisessä esim. Koivumäki 2010, 78), niin toisenlaisiakin tarinoita löytyy. Omassa tutkimuksessani (Mykkänen 2010a+b) korostui, että mies ei välttämättä halua jäädä kuulijan asemaan yhdessä elämänsä tärkeimmässä taitekohdassa. Naisen lailla mies voi haluta osallistua ja vauhdittaa perheen perustamiseen liittyvää keskustelua ja tehdä elämänvalintoja isäksi tuloa silmälläpitäen. Monet haastattelemi isät kertoivat lapsenhankinnan myönteiseksi asiaksi, elämäkululliseksi normiksi, joka toteutuu ”ennemmin tai myöhemmin”. Käytän tällaisista tarinoista nimitystä ”normitarinat”. Toisaalta tutkimuksessa oli miehiä, jotka hyvin päämäärätietoisesti halusivat isäksi. Näitä kutsun tahtotarinoiden isiksi. Nämä isät arvioivat isäksi tulon halunsa yli muiden ihmissuhteiden ja päämäärien. Monen isän mukaan lapsetonta elämää oli takana riittävästi, ja ansiotyö ja ura oli ollut tarpeeksi pitkään elämän pääsisältö. Esimerkiksi eräs 35-vuotias isä totesi: ”Kyl määhän ootin sitä (lasta) niin sanotusti kuin kuuta nousevaa.” Kolmas isäksi tulon tarinatyypin oli puolestaan selviytymistarina, jota voi luonnehtia kriisin kautta isäksi tulleen miehen kertomukseksi. Kriisin aiheutti joko lapsettomuus, vahinkoraskaus, keskenmeno tai lapsen kuolema. Näiden tarinoiden isät sopeutuivat ja selvisivät, vaikka elämä ei edennyt toivotunlaisesti. (Mt. 25, 76, 116–124.) Ilana Aalto (2004a, 12, 38–39) on havainnut isien kirjoituksia analysoidessaan (n=22, 1930–1940-luvuilla ja 1960–1970-luvuilla syntyneet miehet), että lapsettomuus kuvataan ongelmaksi yhtä lailla kuin on itsestään selvää, että lapsia hankitaan. Lapsettomuutta pohtiessaan miehet yhdistivät epäilykset hedelmättömyydestä omaan mieheyteensä: olenko mies ollenkaan, ellen voi hedelmöittää lasta?

Haastattelemi (Mykkänen 2010b) miehet puhuivat isäksi tulon aikeista ja motiiveista monin eri tavoin. Miesten erilaiset elämäntilanteet ja -kokemukset, sosioekonominen tausta, ikä, parisuhde, isäksi tulon halu ja intentiot ja myöhemmin isyysaika (kauanko on isänä ollut) tuottivat erilaista isyyspuhetta. Jotkut isät kertoivat isäksi tulon halustaan ja henkilökohtaisesta tavoitteestaan tulla isäksi. Toisten puheessa korostui oikean isyys-ajankohdan etsiminen. Näiden miesten puheessa korostui perheen tärkeys, velvollisuuksien täyttäminen ja moraalisesti oikein tekeminen. Lisäksi oli miehiä, jotka kertoivat tullessaan isäksi pakon sanelemana. Nämä isät kokivat olevansa ”uhreja”, sillä heidän valinnanmahdollisuutensa ja toimijuutensa jäivät puolisoon verrattuna niin vähäisiksi. Joukossa oli myös huoletonta elämänasennetta esiin tuovia miehiä, jotka eivät isäksi tuloaan juurikaan ”ressanneet”.

Lapsen odotus ja perhevalmennus

Mistä isyys alkaa? Tutkimukset antavat tähän hieman erilaisia vastauksia. Mies voi kokea isyyden alkavan isäksi tulon halun pohdintoista tai positiivisen raskaustestin jälkeen. Joidenkin tutkimusten mukaan isäksi tulo konkretisoituu vasta synnytyssalissa tai perheen palattua sairaalasta kotiin. (Mykkänen 2010; Paavilainen 2003, 78). Hoitotieteen tutkijan Arja Kaila-Behmin (1997, 55–85) mukaan isäksi tulo alkaa lapsen tulon ajattelusta, jolloin raskautta työstetään todeksi. Tätä vaihetta seuraa konkreettinen työskentelyvaihe, jolloin lapsi konkretisoituu esimerkiksi äidin mahan kasvun ja ultra-äänien myötä. Ruotsalaisissa tutkimuksissa on havaittu, miten parisuhteen tyytyväisyys korreloi

isän sikiöön kiintymisen kanssa (ks. Wilson ym. 2000). Ruotsalaisia isiä ja äitejä (n=91) tutkineet Marjorie White ym. (1999) havaitsivat, että isien kiintymys sikiöön voi olla jopa voimakkaampaa kuin äitien. Tutkijoiden mukaan isät suorastaan kärsivät, jos puoliso voi pahoin raskaana ollessaan. Myös hoitotieteeseen väitöskirjansa tehneen Riitta Paavilaisen (2003, 70–74) haastateltavat isät (n=16) kertoivat, että kykenemättömyys aiheutti miehissä avuttomuuden tunteita. Myös oma selviytyminen painoi miesten mieltä.

Neuvolatoiminnan lähtökohtana on alun perin ollut äidin ja lapsen hyvinvointi. Ensimmäiset äitiysneuvolat perustettiin vuonna 1926, ja valtakunnalliseksi äitiysneuvolatoiminta tuli vuonna 1944. (Helsti 2000, 283.) Nykypäivän esikoistaan odottavat pariskunnat tulevat kuitenkin mitä todennäköisimmin yhdessä ensimmäiselle neuvolakäynnille, isät ovat mukana perhevalmennuksessa ja suurin osa isistä on mukana synnytyksessä. Neuvolan perhevalmennukseen osallistuminen oli 1990-luvulle saakka edellytyksenä isän synnytykseen pääsyyllä. Vaikka monissa neuvoloissa isien huomioimiseen on viime vuosina kiinnitetty erityistä huomiota ja isän tarpeisiin vastaaminen on monin paikoin onnistunut, niin tutkimusten mukaan perhevalmennukset eivät vieläkään tavoita riittävästi isän odotuksia, toiveita ja tarpeita. Niin suomalaisessa kuin ruotsalaisessa terveydenhuollossa asiakkaiden kohtaaminen näyttää olevan edelleen äitisuuntautunutta ja isien tarpeet ohittavaa. Monet tutkimukset osoittavat, että isät kokevat turhautumista, ulkopuolisuutta ja tiedon riittämättömyyttä. Tutkimuksissa on myös tuotu esille isien kokevan, että valmennuksessa luodaan myös liiaksi kauhukuvia synnytyksestä. Isät kertoivat myös, että jos tietoa annettiinkin, se oli ristiriitaista. (Fagerskiöld 2006; Hallgren, Kihlgren & Forslin 1999; Mesiäislehto-Soukka 2005, 139.) Natasha Cabreran, Jay Faganin ja Daniella Farrien (2008) yhdysvaltalaisen kyselytutkimus (n=1686) osoittaa, että mitä aikaisemmin isät otetaan mukaan lapsenhankinnan suunnitteluun ja odotusaikaan, sitä sitoutuneempia miehet ovat isyyteensä myös lapsen synnyttyä. Perhevalmennus näyttääkin saaneen tutkimuksessa paljon kritiikkiä osakseen. On kuitenkin pidettävä mielessä, että valmennukset saattavat eri neuvoloissa tai kunnissa olla hyvinkin erilaisia. Ei pidä myöskään lähtökohtaisesti olettaa, että valmennukset palvelisivat sen paremmin tulevien äitien tarpeita.

Miehet kaipaavat perhevalmennuksiin enemmän huomiota, arvostusta ja oman toimijuutensa esille nostamista. Naiset ja neuvolatyöntekijät saattavat puolestaan kaivata isien omaa sinnikkyyttä, kyselemistä ja perässä kulkemista, jotka pakottavat raivaamaan isälle tilaa naisten väliseen keskusteluun ja toimintaan. (Fegran & Helseth; Kaila-Behm 1997; Kuronen 1993; Paavilainen 2003; Vallimies-Patomäki 1998; Viljamaa 2003.)

Hoitotieteilijä Marjukka Vallimies-Patomäen (1998) tutkimukseen haastatellut miehet kritisoivat synnytysvalmennuksen luentojen koulumaisuutta, teoreettisuutta ja sitä, että valmennus ei vastaa todellisuutta. Vain kolmannes haastatelluista isistä oli kokenut valmennuksen antaman ennakkokäsityksen vastanneen synnytystä ja 61 %:n mielestä se vastasi synnytystä osittain. (Vallimies-Patomäki 1998, 87, 131.) Jari Kekäle (2007, 125–127) tutkimuksen isät kokivat saamansa tuen puolestaan tärkeänä – erityisesti tiedon ja sosiaalisten suhteiden merkitystä korostettiin (ks. myös Fagerskiöld 2006). Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön (2008) laatiman selvityksen mukaan osa neuvolan terveydenhoitajista koki valmiutensa isien tukemiseen riittävinä, mutta kaksi kolmasosaa toivoi lisää työvälineitä ja koulutusta isien kanssa työskentelyyn. Kuitenkin vain viidennes hoitajista koki onnistuneensa tukemisessa hyvin. Ongelmaksi koettiin ensinnäkin se, että kaikki isät eivät käy neuvolassa ja se, että eron jälkeen muualla asuvalle isälle on hankala saada tietoa. Jos tämä on tilanne suomalaisten isien kohdalla, niin voidaan kysyä mikä on tilanne vieraskulttuuristen isien kohtaamisessa? Maahanmuuttajaisyyttä ei ole juuri Suomessa tutkittu, mutta Ruotsissa jonkin verran. Esimerkiksi Pernilla Ny, Lars Plantin ja Anna-Kaisa Dykes (2005) havaitsivat yksilö- ja ryhmähaastatteluissaan (n=16), että muualta Ruotsiin muuttaneet miehet osallistuivat mielellään isille tarkoitettuun perhevalmennukseen. Isät kokivat saavansa tietoa niin ruotsalaisesta perhepolitiikasta kuin lasten kasvatuksesta vieraassa kulttuurissa.

Huoli lapsesta voi alkaa jo odotusaikana, kuten hoitotieteilijä Helinä Mesiäislehto-Soukan (2005, 128) haastattelemat (n=30) miehet kertoivat. Tulevat isät voivat odotusaikana elää lapsen kanssa jo mielikuvissaan ja toisaalta konkreettisesti pyrkiä kontaktiin lapsen kanssa. Eräs haastateltava kertoi soittaneensa kitaraa sikiölle. Myös vuoden 2006 perhebarometrin laatijan Pirjo Paajasen haastattelemat alle 3-vuotiaiden esikoislasten isät (n=15) kertoivat, että raskausaika oli heille hyvin tunnepitoista aikaa, jolloin ilo ja onni olivat päällimmäisiä tunteita (Mt. 21).

Isäksi tulon ja isänä olemisen tukemisen keinoina on käytetty erilaisia isäryhmiä. Hannu Säävälä, Eero Keinänen ja Jari Vainio (2001, 12) ovat havainneet Oulun kaupungin neuvolatoiminnan isätyön pohjalta, että isäryhmien tavoitteena oli ennen kaikkea tukea isäksi kasvua. Muita tavoitteita olivat isä-lapsisuhteen vahvistaminen, myönteisen palautteen antaminen ja kokeilemaan kannustaminen. Myös muiden miesten kanssa oleminen ja ajatusten vaihtaminen sekä se, että mukana ei ollut puolisoita osoittautui merkitykselliseksi tekijäksi. (Mt. 26–30.) Miehet aktivoituvat ihan eri tavalla ilman puolisoita ja pohtivat vanhemmuuttaan avoimemmin kuin jos kyseessä olisivat sekaryhmät. Isäryhmien vetäjät totesivat kuitenkin, että isiä ei kannata rasittaa turhan tiuhoilla tapaamisilla. (Salonen & Säävälä 2006, 161.)

Diakonia-ammattikorkeakoulun opettajat ja tutkijat Riitta Pietilä-Hella ja Anne Viinikka (2006, 11–13) ovat rakentaneet Espoossa perhekeskusmallin, jonka avulla pyritään lisäämään lapsiperheiden hyvinvointia. Uutta mallissa on lasten ja perheiden tarpeiden vakavasti ottaminen. Perheet itse myös osallistuvat toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin asiantuntijoiden kanssa. Erityisesti isien tarpeet pyrittiin huomioimaan. Tuloksista selvisi, että isille suunnattu perhevalmennus toimi, kun isät olivat itse suunnittelemassa ja toteuttamassa sitä. Isätiimin koettiin mahdollistavan vertaistuen, ideoiden ja kokemusten vaihdon. Miestyöntekijä isäryhmissä koettiin hyväksi asiaksi, mutta kaiken kaikkiaan vetäjistä oli pulaa. Isät kritisoivat sitä, että neuvoloiden perinteinen tapa keskustella oli niin sanottu hoivakieli, jonka ei koettu tavoittavan isien maailmaa. (Mt. 48–52.) Jotkut isät voivat kokea erityiset miesryhmät väkinäisiksi. Kokemusten ja tunteiden kertomista ryhmässä saatetaan myös vierastaa (Kekäle 2007, 127; Pietilä-Hella & Viinikka 2006). Kaiken kaikkiaan isäryhmissä ja isäkirjoissa tarjotun psykososiaalisen tiedon on ajateltu auttavan miestä ymmärtämään itseään ja perhettään. Ajatuksen mukaan mies voisi näin viedä omaa ”isyysprojektiaan” eteenpäin. (Eräranta 2007b.)

Isät synnytyksessä

Isän merkitys synnytyksessä korostui, kun sairaaloiden perhesynnytykset käynnistyivät 1970-luvulla. Aluksi tutkijoiden kiinnostus kohdistui äitien kokemuksiin isien merkityksestä synnytyksessä. Isän läsnäolon ja merkityksen informanttina toimi lapsen äiti. Isän osallisuus synnytyksessä oli tärkeää äidin tukemisen näkökulmasta. 1990-luvun tutkimuksissa alettiin huomioida isien omia kokemuksia lapsen syntymästä. Viimeaikaisten tutkimusten mukaan isäksi tulo on yksi miehen elämän tärkeimmistä käännekohtista. Isäksi tulon liittyy monella miehellä rakkauden, läheisyyden ja yhteen kuulumisen tunteita. Niiden havaitseminen on pysäyttänyt miehen pohtimaan isyyden merkitystä. Miehet kokevat muuttuneensa ihmisenä; lapsen syntymän jälkeen alkoi monella täysin ”uusi elämä”. (Premberg, Hellström & Berg 2008; Erlandsson & Lindgren 2009; Mesiäislehto-Soukka 2005; Paavilainen 2003.)

Tutkimuksissa on todettu, että lapsen syntymä voi olla miehelle intensiivinen ja monenlaisiin tunteisiin hermistävä tapahtuma, jossa riemu, ahdistus, tuska ja nautinto kulkevat rinnakkain (Mykkänen & Huttunen 2008, 175). Isien kuvatessa synnytystä tunteet voivat heittelehtiä laidasta laitaan, ilosta ahdistukseen ja päinvastoin. Miehen isäksi tulon halu, osaaminen ja kyvykkyys saattavat tuntua ristiriitaisilta, mikä voi näkyä myös miehen tunnemaailman jäsentymättömyytenä ja epävarmuutena. (Mykkänen 2010a, 19.) Mesiäislehto-Soukan tutkimuksen isille (n=30) aiheutti

pettymyksen tunteita se, jos isä oli suunnitellut olevansa mukana synnytyksessä, eikä siihen pystynytäkään. Merkityksellisin hetki suurimmalle osalle miehistä oli kuitenkin se, kun miehet näkivät lapsensa ensi kertaa. Monet miehet herkistyivät kyyneliin. Vauvasta oltiin ylpeitä, eikä lapsen sukupuolella koettu olevan merkitystä. Kaiken kaikkiaan miehet kokivat synnytyksen ikimuistoisena ja ainutkertaisena, yhteisenä kokemuksena puolisonsa kanssa. (Mt. 2005, 126–132). Myös Aalto (2004a, 45) havaitsi miesten isyyskirjoitelmien sisältävän paljon tunnekerrontaa – erityisesti silloin, jos kaikki ei synnytyksessä mennyt niin kuin piti. Ehkä juuri draaman tuntu kirjoitti isät kirjoittamaan imukupisynnytyksistä tai erityisen pitkistä synnytyksistä.

Vastaavaa isien tunnekirjoa on havainnut myös kasvatustieteilijä Riitta Högbacka (2009, 172), joka on haastatellut adoptiovanhempia. Vanhemmat kertoivat, että tiedon saaminen adoptiolapsesta vertautuu tietoon oman biologisen lapsen syntymästä. Esimerkiksi eräs adoptiolapsen tulosta juuri kuullut isä kertoi yllättyneensä niin, että ”Mä löin luurin kiinni, et musta tulee isä [nauraa]”. Toinen adoption kautta isäksi tullut totesi: ”Se on ihan sama kun rakastuminen kaksikymppisenä kun rakastuminen lapseen”.

Täysin toisenlaisia tunteita ja kokemuksia isäksi tulo voi herättää silloin, kun lapsi syntyy ennen aikaisena. Isien näkökulmasta tätä ei juuri ole tutkittu, mutta ruotsalaiset hoitotieteilijät Karin Jackson, Britt-Marie Ternestedt ja Jens Schollin (2003) ovat selvittäneet tutkimuksessaan vanhempien kokemuksia keskoslapsen syntymisestä. Heidän mukaansa isien ja äitien kokemukset ovat erilaisia. Äiti kokee päävastuuta ja huolta lapsen hoivasta ja haluaa omalle äitiydelleen tukea. Isä kokee puolestaan lapsen menettämisen pelon lisäksi huolta ja syyllisyyttä siitä, kun joutuu lähtemään ansiotyöhön. Koska keskosena syntyneiden lasten vanhemmat joutuvat synnytystilanteeseen yllättäen, etenee vanhemmuuteen siirtyminenkin vaihteittain. Tutkimuksen isien vanhemmuus sisäistyi seuraavasti: etäisyyden tunteesta vastuuseen ja edelleen luottamukseen ja perheyhteisyyden kokemukseen. Tutkimuksen isät murehtivat myös erityisesti työn ja perheen yhteensovittamista.

Caroline Bäckström ja Elisebeth Hertfelt Wahn (2009) ovat tutkineet isien synnytyksessä saamaa tukea suhteessa heidän toivomaansa tukeen. Tutkijat haastattelivat kymmenen ruotsalaista isää heti syntymän jälkeisellä viikolla ja havaitsivat isien kokemuksen jakautuvan kahtaalle: yhteisyyteen tai ulkopuolisuuteen. Yhteisyyden tunne oli yhteydessä isän myönteiseen kokemukseen synnytyksestä. Tällöin isä nähtiin yksilöinä, mutta osana synnytystä. Ne isät, jotka toivat esille ulkopuolisuuden, kokivat avuttomuutta, jopa paniikkia, jolloin myös puolison tukeminen oli hankalaa.

ISÄNÄ OLEMINEN

Sitoutunut isä ja jaettu vanhemmuus

Sitoutuneen ja osallistuvan isän käsitteet ovat yleistyneet 1980-luvulta lähtien. Sitä, missä määrin mies omistautuu isyydelleen, kuvataan isyyteen sitoutumisen käsitteellä (Huttunen 2010). Käsitteen toivat isyystutkimukseen yhdysvaltalaiset tutkijat Michael Lamb ja Joseph Pleck, jotka tarkoittavat sitoutumisella vuorovaikutusta lapsen kanssa, saatavilla oloa sekä vastuullisuutta (Pleck 1997, 67). Osallistuvaa isää seuraavat adjektiivit: hoivaava, ymmärtävä, helposti lähestyttävä, vastuuta ottava ja tukea antava. Idealin mukaan isä myös nauttii yhdessäolosta lapsen kanssa ja osaa vastata lapsen tarpeisiin. (Huttunen 2001, 168–171.) Tällaista isäkuvausta saattaa edustaa esimerkiksi psykologian tutkijoiden Saila Kivijärven, Anna Röngän ja Johanna Hyväluoman (2009, 47) informanttina toiminut kahden lapsen isä: ”Annan paljon arvoa fyysiselle läheisyydelle ja lohduttamiselle sekä hyvillä lapselle tärkeille keskusteluille ja leikeille.” Voidaan jopa puhua ”vastuun nautinnosta”,

joka tarkoittaa miehen tietoista halua ottaa vastuuta lapsestaan ja lupaa nauttia isyydestään (Mykkänen 2010a, 124). Kaiken kaikkiaan osallistuva isä on nähty ensisijaisesti lapsen ja perheeseen sitoutuneena, jolloin omat tarpeet, esimerkiksi harrastukset jäävät toissijaisiksi. Osallistuva isä ei koe uhrautuvansa eikä olevansa äidin tuuraaja, vaan isyys on hänelle päivittäistä ja kokoaikaista (Huttunen 2001, 170). Hoivavastuu pitää sisällään myös monista muista asioista huolehtimista, esimerkiksi sen, että lapset saavat tarvitsemansa hoivan myös viralliselta palvelujärjestelmältä, kuten sosiaalivirastolta, päivähoitolta ja koululta. Lasten hoitaminen ei kuitenkaan välttämättä merkitse hoiva-isän identiteettiä, vaikka useimmiten nämä yhteen liitetäänkin. Tätä kytköstä tulisikin tutkia enemmän. (Kröger 2009, 184.) On kuitenkin muistettava, että osallistuvan isyyden ideologia ei aina konkretisoidu käytäntöön (Bergman & Hobson 2002, 112).

Jaetun vanhemmuuden tavoitteena on molempien vanhempien tasavertainen osallistuminen kodin- ja lastenhoitoon sekä kodin ulkopuoliseen työhön (Huttunen 2001; Perälä-Littunen 2007; Reuna 1998, 40; Vuori 2001, 125). Yhteiskuntapolitiikan tutkija Minna Ylikännö (2009) huomauttaa, että jaettu vanhemmuus lisää erityisesti äitien ajankäytön mahdollisuuksia. Jaana Vuoren (2001; 2004) mukaan jaetusta vanhemmuudesta on muodostunut suorastaan vanhemmuuden ohjelmallinen ideaali. Kirsi Eräranta (2007a, 93–101) kritisoi psykososiaalisen tiedon tuottamaa ymmärrystä jaetusta vanhemmuudesta, sillä siinä muotoutuu varsin monoliittinen kuva mieheydestä. Sen mukaan miehen tulee viimeistään keskiäikuisuudessa olla vastuullinen isä – ollakseen normatiivisesti hyvä aikuinen. Jaettu vanhemmuus sisältää myös ”lupauksen” sukupuolten välisestä tasa-arvosta, joka ei kuitenkaan käytännössä ole psykologian tutkija Merja Korhosen (1994, 262–263) mukaan niin yksiselitteistä tai ihanteita vastaavaa. Toisaalta voidaan pohtia, parantaako miesten vahvempi kodin- ja lastenhoitovastuu sittenkään miesten asemaa.

Isän vastuu

Mitä ja mikä on vanhemman ja erityisesti isän vastuu(lla)? Vastuuta, kasvatusta ja vanhemmuutta on tutkittu monessa yhteydessä, esimerkiksi vanhempien sekä asiantuntijoiden puheessa ja kokemuksissa (Alasuutari 2003; Pulkkinen 2002; Reuna 1998; Seppälä 2000) sekä lehtikirjoittelussa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa (Böök & Perälä-Littunen 2010; Harrikari 2008). Vanhempien vastuu koetaan usein puolisoiden yhteisenä, jopa jakamattomana. Vastuu paikantuu arjen konkreettisiin toimintoihin ja tulee sitä kautta näkyväksi, mutta onko se myös sukupuolitunutta? Väestöntutkimuslaitoksen tutkijan Veera Reunan (1998, 25–33, 40) vuonna 1998 tutkimien vanhempien (n=1340) ideaalina oli, että kodin- ja lastenhoitovastuu jakautuisi tasan miesten ja naisten kesken. Käytännössä vastuu kuitenkin jakautui tätä epätasaisemmin. Samantyyppiseen tulokseen päädyttiin myös kymmenen vuotta myöhemmin tehdyssä tasa-arvobarometrissa (Nieminen 2008). Perheen taloudellinen vastuu sekä kodin korjaustyöt kasautuvat miehelle. Kodin ja sosiaalisten suhteiden hoitaminen sekä hoivatyö jäävät puolestaan enemmän naisen vastuulle. (Reuna 1998.) Sosiologian tutkija Eeva Jokisen (2005, 46) arkielämää käsittelevän tutkimuksen mukaan lasten hoitaminen eriytyy sukupuolen mukaan. Äidit huolehtivat lasten ruokkimisesta, vaatetuksesta ja aikatauluista, isät puolestaan leikkivät, ulkoilevat ja vievät lapsia harrastuksiin. Myös hoitotieteen tutkija Nina Halmeen (2009, 113) tutkimuksessa korostui isän ja lapsen harrastaminen ja yhdessä tekeminen. Markus Torkkelin (2001, 155–158) tutkimus puoltaa tätä ajatusta, sillä tutkimuksen mukaan isän kanssa juteltiin, liikuttiin ja puuhailtiin ulkona, tehtiin läksyjä ja pelattiin pelejä. Monet isät painottivat ”rajoja ja rakkautta” sekä ”kuria ja järjestystä”. Isät eivät tuoneet esille eroja tyttöjen ja poikien kasvatuksessa.

Kasvatustieteilijöiden Marja-Leena Böökin ja Satu Perälä-Littusen (2010) tutkimuksen mukaan vastuu konkretisoituu päivittäin toistuviksi teoiksi ja velvoitteiksi, jotka kohdistuvat erityisesti vanhempien omaan toimintaan. Tutkijoiden haastattelemat vanhemmat toivat esille, että

lasten neuvominen ja ohjaus ovat tärkeitä. Erään isän mielestä erityisesti ”kunnon kansalaiseksi” kasvattaminen oli hänen vastuullaan. Konkreettisesti lasten ”perään katsominen”, ruoka-ajoista, terveydestä ja vaatetuksesta huolehtiminen sekä lapsen kanssa vietetty aika kuuluivat vastuulliseen vanhemmuuteen. Kuten eräs isä totesi: ”Koen, että vastuullisena isänä on aikaa olla niitten lasten kanssa, siitä ajasta en tingi...” (Mt. 46.) Paavilaisen (2003) haastattelemat isät kuvasivat puolestaan vastuuta elinikäisenä riippuvuutena ja huolenpitona lapsesta. Vastuukysymyksiä punnittiin erityisesti ensi kertaa isäksi tullessa, jolloin kamppailu entisen elämän säilyttämisen ja luopumisen halun välillä korostui. (Mt. 79.) Mutta vaikka vastuukysymyksiä on pohdittu pitkään ja vaikka vanhemmuuden vastuu näyttää alkavan jo ennen lapsen syntymää (ks. Böök & Perälä-Littunen 2006), niin isyyden ja äitiyden alkuvaiheisiin, esimerkiksi yllätysraskauksiin liittyvää neuvottelua ja vastuuta ei ole kuitenkaan juuri tutkittu.

Yksinhuoltaja- ja sijaisisyys

Ydinperhe, uusperhe ja yksinhuoltajan perhe tuottavat erilaista isyyttä. Yleisin isyyden muoto on edelleen ydinperheisyys (Pitkänen & Jalovaara 2007, 123), joka on usein itsestään selvästi kytketty heteroseksuaaliseen perheeseen. Näin on toistettu heteronormatiivisia käsityksiä perheestä ja vanhemmuudesta (Eräranta 2005; Jämsä 2004, 237; 2003, 70). Sosiologi Kirsi Eräranta (2007b) onkin huomannut, että miehestä ja isästä puhutaan useimmiten yksikössä. Näin tullaan viitanneeksi tietyn tyyppiseen, keskivertoon ja normaaliin mieheen ja isään. Mutta mitä kun mies ja isä eivät istu tähän kategoriaan?

Joka seitsemäs yksinhuoltaja Suomessa on mies. Vuonna 2005 yksinhuoltajaisien perheitä oli 2,5 % lapsiperheistä, kun vastaava luku äitien kohdalla oli 17,5 %. (Kartovaara 2007, 42.) Miesten yksinhuoltajuutta ei ole kuitenkaan juuri tutkittu. Yksinhuoltajaisia haastatelleen sosiaalityön tutkijan Teppo Krögerin (2009, 170) mukaan yksi syy tähän on se, että yksinhuoltajaisyyden on kaksinkertaisessa marginaalissa. Ensinnäkin yksinhuoltajapuhe ja -tutkimus on äitivaltaista. Toiseksi isyydetutkimus lähtee säännönmukaisesti kahden vanhemman perheistä. Kun yksinhuoltajatutkimuksissa mainitaan isä tai mies, ollaan huolestuneita lähinnä miehen mallin puuttumisesta (vrt. Vuori 2004, 52–53). Eron jälkeinen isyys näkyy Krögerin (2009, 174) mukaan tutkimuksissa yleensä etä-isyytenä. Yksinhuoltajaisän arki määrittyy, kuten monilla muillakin perheillä, työn ja perheen yhtälöstä. Poikkeuksena on kuitenkin se, että yksinhuoltajaisät eivät juurikaan tee ylitöitä. Mielenkiintoista on myös se, että yleensä ei kyseenalaisteta yksinhuoltajaisien työssäkäyntiä (edes alle yksivuotiaan kohdalla), mikä vastaavasti yksinhuoltajaäitien kohdalla voisi olla toisin. Isien työssäkäynnin mahdollistajia ovat Krögerin haastateltavien mukaan toimivat suhteet sosiaalityön ja päiväkodin työntekijöihin sekä isovanhempiin ja lisäksi työpaikan joustava suhtautuminen isän hoivavelvollisuuteen. Näitä tekijöitä ei Krögerin mukaan aiemmissa isyydetutkimuksissa ole juuri korostettu. (Mt. 179–184.) Norjalaistutkija Anne Skevik (2006) tuo esille, miten yksinhuoltajien saattaa olla vaikeaa olla täyspainoisesti työmarkkinoilla. Krögerin mukaan yksinhuoltajaisia saattaakin joutua valitsemaan ”hoivaköyhyyden ja köyhyyden” välillä (Kröger 2009, 174–183).

Varsin vähän tutkittu aihe on myös sijaisisyys, sillä perhepolitiikan ja lain näkökulmasta ensisijaisena isyytenä on pidetty biologista isyyttä (Edwards, Bäk-Wiklund, Bak & McCarthy 2002; Koivumäki 2010). Sosiaalialan tutkija Risto Koivumäki (2010, 8–9, 44) on tutkinut miesten kertomuksia sijaisyydestään (n=11, 36–54-vuotiaita) ja havainnut, että jo käsite isä voi aiheuttaa hämmennystä niin sijoitetun lapsen ”isänä” toimijalle kuin ammattilaisille. Lapsen sijoittaminen perhehoitoon on hallinnollinen toimenpide, ja useimmiten mies toimii varsinaisen perhehoitajan – äidin – kumppanina. Näin ollen isyyttä ei millään lailla vahvisteta tai turvata. Kyse on toimeksiannosta, jossa lapselle ”ostetaan” perhe ja perhehoitajalle maksetaan tehtävästä palkkio. Koivumäki toteaaakin, että voidaan puhua kasvatuksen ja hoivan alihankinnasta. Hän on selvittänyt

tutkimuksessaan sijaisyyttä vuorovaikutuksen ja erilaisten suhteiden näkökulmasta. Sijaisiys pohjaa ennen kaikkea psykologiselle ja sosiaaliselle isyydelle (vrt. Huttunen 2001). Osalla Koivumäen haastattelemista sijaisisilla oli myös biologisia lapsia. Tämä näyttikin helpottavan sijaisisä-roolin omaksumista. He ikään kuin jatkoivat ja laajensivat isyyttään, mutta eivät yrittäneetkään asettua lapsen biologisen isän tilalle. Se, kutsuisiko lapsi sijaisisää isäksi jätettiin lapsen päätettäväksi. Mielenpitoet tästä kuitenkin jakoivat isää. Toiset (ydinperheessä olevat, joilla oli myös omia biologisia lapsia) toivoivat, että lapsi kutsuisi heitä isäksi ja että lapsen biologinen isä olisi ”etunimi-isä”. Uusperheessä elävät isät taas toivoivat, että lapsi kutsuisi heitä etunimellä ja käyttäisi biologisesta isästä isä-termiä. Sijaisisää huolettivat lapsen vierailut biologisten vanhempien luona, sillä ne aiheuttivat isän mukaan usein ahdistusta ja rauhattomuutta lapselle. Kun sijoitettu lapsi tapasi biologista isäänsä, saattoi sijaisisä kokea, että antoi isän paikan biologiselle isälle, vaikka muissa tilanteissa eläkin isyyttään lapseen ”täysillä”. Toinen huoli oli pelko lapsen menetyksestä, sillä useimmiten sijaisisä kiintyi lapseen. (Mt. 51–61.) Sijoitettujen lasten haastattelussa kasvatustieteen tutkija Leena Valkonen (1996, 104) puolestaan havaitsi, että lasten voi olla vaikea omaksua itselleen kahdet vanhemmat. Usein lapset ratkaisivatkin ristiriidan niin, että kutsuivat sijaisvanhempiaan vanhemmikseen.

Isän huolia, murheita ja ilonpilkkuja

Kysymykset vanhemmuuden vastuusta ja lasten hyvinvoinnista sekä väitteet vanhemmuuden katoamisesta ovat herättäneet paljon yhteiskunnallista keskustelua viime vuosina (esim. Pulkkinen 2006). Huolestuneet asiantuntijapuheenvuorot ja tutkijoiden tulokset lasten elinolosuhteiden ja kasvatuksen edellytyksistä ovat huolestuttaneet myös vanhemmat. Esimerkiksi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkijoiden Johanna Lammi-Taskulan ja Minna Salmen (2008) survey-tutkimuksen mukaan miesten vanhemmuuden huolet liittyvät perheen kokoon, toimeentulo-ongelmiin, työmäärään, parisuhteen ongelmiin ja omaan terveydentilaan. Isät olivat kuitenkin vähemmän huolestuneita omasta vanhemmuudestaan kuin äidit. Hieman samansuuntaisia tuloksia saivat psykologian tutkijat Ilona Luoma, Anna-Maija Koivisto ja Tuula Tamminen (2004), jotka tutkivat vanhempien näkemyksiä äidin masennuksen yhteydestä lapsen hyvinvointiin. Sekä isät että äidit olivat huolestuneita lapsestaan, isät kuitenkin äitejä vähemmän. Isää ja äitejä verrattiin myös Saira Kivijärven, Anna Rönkön ja Johanna Hyväluomen (2009, 59–60) tutkimuksessa, jossa äidit raportoivat stressaavansa kasvatusasioissa isää enemmän. Tällaisia stressin aiheuttajia olivat muun muassa sisarusten välisten riitojen selvittely ja lasten sotkujen siivoaminen. Yli puolia isistä (n=179) stressasi erityisesti myös se, että ”lapsia joutui jatkuvasti viihdyttämään”.

Lammi-Taskulan ja Salmen (2008, 38–46) tutkimuksen isää huolestutti erityisesti perheen lapsimäärän kasvu, mikä oli puolestaan yhteydessä perheen tulotasoon: pienituloisimmat kantoivat eniten huolta jaksamisestaan vanhempana. Isää huoletti myös työmäärä ja töiden kulkeutuminen kotiin, mikä luonnollisesti vähentää perheen yhteistä aikaa. Isien vapaa-aika onkin sosiaalipolitiikan tutkija Minna Ylikännön (2009) tutkimuksen mukaan kaiken kaikkiaan vähentynyt. Ylikännön käyttämien tilastokeskuksen ajankäyttöaineistojen kyselyihin vastanneista isistä 75 % kertoi joutuneensa luopumaan aikapulan vuoksi sellaisista asioista, joita he olisivat halunneet tehdä, kuten harrastuksistaan. 1990-luvun isät olisivat halunneet käyttää enemmän aikaansa lastenhoitoon erityisesti silloin, kun lapset ovat pieniä. Ylikännö havaitsi myös, että mitä korkeampi isän koulutus on, sitä enemmän isä viettää aikaa lastensa kanssa ja jakaa perheen hoivavastuuta. Ruotsalaiset tutkijat Gerth Hedov, Göran Anneren ja Karin Wikblad (2002) havaitsivat, että erityisesti Down-lasten isät potivat vapaa-aikansa vähyyttä ja stressasivat erityisesti lastensa tulevaisuudesta. Down-lasten äidit stressasivat kuitenkin vielä isää enemmän.

Nina Halmeen (2009) isän ja leikki-ikäisen lapsen (3–6 v.) yhdessäoloa koskevaan

väitöskirjatutkimuksen postikyselyyn osallistui kaikkiaan 261 isää. Aineistossa otettiin huomioon perheen sosioekonominen asema, isän alkoholin käyttö, isyyteen liittyvä stressi ja isän tyytyväisyys parisuhteeseen ja isän ja lapsen yhdessäolon laatu ja määrä. Tuloksista ilmeni, että tyyppillinen isä on lapsensa kanssa arkisin aktiivisesti noin tunnin, viikonloppuisin määrä lisääntyy. Tosin isät eivät olleet itse tyytyväisiä tähän. Isät olisivat halunneet olla enemmän lapsensa kanssa, mikä Halmeen mukaan on jo sinänsä yhteiskunnallisesti merkittävä muutos. Laadullisesti isän ja lapsen yhdessäolossa painottui yhdessä tekeminen: syötiin, leikittiin, oltiin ulkona, luettiin ja keskusteltiin. Yhdessäolo oli isälle luonnollista ja tärkeä osa arkielämää. Isät onkin usein yhdistetty lasten harrastuksiin: erilaisten kaukaloiden ja urheilukenttien reunoille (ks. Silvennoinen, Tiuhonen & Innanen 1997; Rautava, Laakso & Nupponen 2003).

Halmeen (2009, 113–115) tutkimuksen isät kokivat puutteita erityisesti omissa vanhemmuuden taidoissaan. Tämä voi kertoa esimerkiksi siitä, että isillä ei ole tarpeeksi tietoa lapsen kehityksestä. Jotkut isät kertoivat myös lapsen vaativuuden ja itkun lisäävän stressiä. Myös parisuhteen laadun kerrottiin vaikuttavan isyyden kokemukseen. Puolison taholta tulevaa väkivaltaa oli kokenut 13 % miehistä. Vain alle puolet isistä oli tyytyväisiä puolisoitten väliseen seksi-elämään. He kokivat seksin vähäisyyden parisuhteen jatkumisen uhkaksi. Kaiken kaikkiaan isät, jotka olivat tyytyväisiä parisuhteeseensa olivat myös enemmän lapsensa kanssa ja olivat siihen tyytyväisempiä kuin isät, jotka kokivat parisuhteensa ongelmalliseksi.

Isänä olo näyttäytyy isien mukaan varsin ristiriitaisena kokemuksena. Kuten yllä tuli esille, isyys voi olla huolta ja murhetta, mutta isyys on myös iloa ja elämänsisältöä tuottava asia. Antoisimmiksi hetkiksi lapsen kanssa Kivijärven, Röngän ja Hyväluoman (2009, 64) tutkimuksessa mainittiin kahdenkeskiset hetket, tekeminen, läheisyys ja hellyys sekä lapsen oppimisen ja kehityksen seuraaminen. Lammi-Taskulan ja Salmen (2008) mukaan isyys voi myös helpottaa työpainetta: pienet lapset auttavat isää irrottautumaan työajatuksista. Myös isän terveyteen liittyvät asiat voivat ovat huolen aiheena (mt. 38–46). Isän huoli omasta terveydestä voi olla myös hyvä asia. Muutamissa tutkimuksissa on raportoitu, miten mies alkaa huolehtia terveydestään isäksi tultuaan ja tarkastella elintottumuksiaan uusin silmin (esim. Hyssälä 1993; Mykkänen 2010a). Helinä Mesiäislehto-Soukan (2005, 134) haastattelemat isät (n=30) kokivat kaikki isyytensä myönteisenä, mutta vaikeana asiana. Isyys tuotti mielihyvää ja kasvatti ihmisenä. Samoilla linjoilla olivat myös Paajasen (2006, 59) tutkimuksen isät: isyydestä oltiin ylpeitä ja isyys oli miehille tärkeää, vaikkakaan ei aina helppoa. Parasta oli kuitenkin se, kun sai seurata oman lapsen kasvua ja kehitystä ja olla yhdessä lapsen kanssa. Esimerkiksi eräs isä kertoi päivän parhaasta hetkestä lapsensa kanssa: ”Kun tulee töistä kotiin ja poika nauraa ja ottaa nenästä kiinni.” Toinen isä puolestaan koki läheisyyden ja hellyyden antamisen ja saamisen kaikkein suurimpana ilonaiheenaan: ”Pitää omaa lasta sylissä ja vain ihailta hänen suloisuuttaan”. Lasten kanssa leikittiin, harrastettiin ja juteltiin. Isät kertoivat tyttöjen halaavan ja ”kiehnävän” isäänsä, kun taas poikien kanssa ”painittiin ja peuhattiin” (Mesiäislehto-Soukka 2005, 134; ks. myös Sinkkonen 1998).

Mesiäislehto-Soukan (2005, 134) tutkimuksen isät kokivat vaikeuksia kurinpidossa ja tiukuuden määrässä. Isät pelkäsivät, että ”lepusilisivat” lapsensa kasvatuksessa. Tätä voi tulkita isän kokemana hämmennyksenä ja ristiriitana suhteessa isyysihanteisiin ja isille ladattuihin odotuksiin. Samalla kun isiltä odotetaan hoivaavampia piirteitä, heiltä odotetaan auktoriteettia ja ”miehistä selkäranskaa”. (Mykkänen & Huttunen 2008, 170.)

Sosiologi Juha Jämsän (2004, 232, 235) homomiesten haastatteluissa tuli korostuneesti esille isän tunne toissijaisuudestaan verrattuna äitiin – äidin puuttuessa. Äidinhuoivan ensisijaisuus näkyi pienissä sanoissa ja toiminnoissa, esimerkiksi, jos äiti ihastellee isän vaipanvaihtotaitoa tai kätilö isän kykyä kylvettää vastasyntynyttä. Jämsän tutkimuksessa näkyi vanhemmuusmäärittelyiden hierarkia: äiti määrittyi ensisijaiseksi vanhemmaksi sekä sukupuolensa että biologisuuden kautta. Yleisen käsityksen mukaan äiti toimii ”luonnollisesti”, ainakin puoliksi vaistoja ja perinnettiedon

varassa. Kuten eräs Jämsän haastateltavista isistä totesi: ”... semmoinen fiilis on välillä tullu, että äiti on tärkeempi ja äiti on niinku se oikea vanhempi”. Jos taas isä ottaa ensisijaisen vanhemman roolin, joutuu hän Jämsän mukaan usein glorifioinnin kohteeksi. Isän vanhemmuudesta rakennetaan luonnollisuuden vastakohtaa, jollain lailla poikkeuksellista. Toisaalta voisi ajatella, että glorifioinnin sijaan isä voi joutua myös arvostelun, jopa testauksen kohteeksi.

Varhaiskasvatuksen tutkija Maarit Alasuutari (2003, 161) on tarkastellut väitöskirjassaan äidin ja isän puhetta isyydestä ja äitiydestä. Tutkija havaitsi, että vaikka isä osallistuu kahden vanhemman perheissä lasten arkeen, ei se välttämättä muuta äidin ensisijaista asemaa vanhempien tulkinnoissa. Isän merkitys korostuu ja puhuttaa vasta silloin, kun se puuttuu lapsen elämästä. Lisäksi lapsen sukupuolella näyttää olevan erityinen arvo, sillä isän poissaolon merkitys näkyy erityisesti silloin, kun puhutaan poikalapsesta. Näkemykset heijastavat psykoanalyttista isyyden ymmärrystapaa, jossa eritoten pojan isättömyys rakentuu ongelmaksi. Käsitykset isän poissaolon merkityksestä esitettiin psykoanalyttisissa tutkimuksissa jo vuosikymmeniä sitten (esim. Manninen 1991; Sinkkonen 1998).

Edellä käsiteltyjen isyystutkimusten pohjalta voi todeta, että isien huolet ja isyyden vaatimusten täyttämiseen liittyvät kyvyt ja valmiudet ovat olleet paljon esillä, mutta isyyden iloja on raportoitu varsin vähän. Lienevätkö ilot niin itsestään selviä? Vanhempien huolipuheeseen keskittymisen sijaan voisi miettiä, tukisiko isyyttä ja houkuttelisiko isyys yleensäkin enemmän silloin, jos siitä raportoitaisiin enemmän myönteisiä asioita? Jotta isyyttä ja vanhemmuutta voitaisiin entisestään tukea, tulee Halmeen (2009, 112) mukaan kiinnittää huomiota isän ja lapsen väliseen suhteeseen.

Nuorten näkemyksiä isistä ja isyydestä

Lasten ja nuorten ajatukset ja kokemukset isyydestä ovat jääneet pitkälti vanhempien äänen varjoon. Ylipäätään perhettä ja arkea on tutkittu enemmän aikuisten näkökulmasta (Kyrönlampi-Kylmänen 2007; Viden & Ollila 2004). Joitakin yksittäisiä lasten ja nuorten äänellä tehtyjä tutkimuksia kuitenkin löytyy. Tarkastelen näistä tutkimuksista vain isän osuutta, vaikka myös äiti olisi ollut tutkimuksessa mukana.

Nuorisotutkimusverkoston tutkija Sami Myllyniemi (2009) on tarkastellut suomalaisten nuorten (10–29 v.) käsityksiä perheestä ja verrannut niitä 1950-luvulla tehtyyn vastaavaan tutkimukseen. Myös tutkijat Sari Vidén ja Anne Ollila (2004) ovat kartoittaneet lukioikäisten nuorten kirjoitelmien kautta nuorten perhe-käsityksiä. Mikko Innanen (2001) tutki liikuntatieteen väitöskirjassaan nuorten kertomuksia isyydestä ja äitiydestä, kun taas psykologian tutkijat Anna Rönkä sekä Marjukka Sallinen (2008) tarkastelivat puolestaan seitsemäsluokkalaisten nuorten vanhempi-suhteita nuorten itsensä näkökulmasta.

Myllyniemi (2009, 106–108) huomaa, että perheyhteisyyden kokemuksissa ovat monet seikat pysyneet samoina 60 vuoden aikana. Nuorten välit äitiin ovat edelleen paremmat kuin isään ja tytöt pitävät suhdettaan isäänsä ongelmallisempina kuin pojat. Vanhempien heikko taloudellinen tilanne ja alempi yhteiskuntaluokka ovat yhteydessä huonompiin väleihin vanhempiin. Myös vanhempien keskinäiset välit ovat yhteydessä siihen, miten omat suhteet vanhempiin on koettu. Myllyniemi uskoo myös, että tähän liittyy se, asuvatko lapset molempien vai vain toisen vanhemman kanssa. Isien alkoholinkäytön koettiin heikentävän suhteita isään. Vidénin ja Ollilan (2004) tutkimuksen nuoret näkivät perheen turvapaikkana, jota leimasi yhteenkuuluvuuden tunne. Nuoret määrittelivät ideaaliperheen puolestaan tunteiden ja yksilön kokemusten kautta: ideaaliperhe oli rakastava ja onnellinen, ja siinä kotityöt jaetaan tasan isän ja äidin välillä. Nuorten mukaan käytännössä asiat eivät menneet täysin tasan, mikä näkyi äidin kotitöinä ja äidin lastenhoitovastuuna.

Innanen keräsi lukioikäisten nuorten isyyskirjoitelmia yhteensä 92 kappaletta. Isäteksteissä painotettiin yhdessä olemista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Ne paikantuivat mielekkääseen

tekemiseen. Isän kanssa touhuilu liitettiin samaan aikaan liikkeessä ja paikallaan oleviin tilanteisiin – autoiluun, veneilyyn tai traktorinkopissa olemiseen. Niissä tiivistyi lämpö ja lähellä olo. Kaiken kaikkiaan isät sijoitettiin muistoissa kodin ulkopuolisiin episodeihin, äiti liitettiin enemmän kodin arkeen. Isää kritisoitiin kiireestä ja työn tekemisestä. Isää ruodittiin onnistumisten ja epäonnistumisten kautta enemmän kuin äitejä. Innasen tutkimuksen kirjoitelmissa näkyi erityisesti nuorten kokema isien tunteiden näyttämisen puute. Tytöt epäilivät joissakin kirjoituksissa oliko isillä tunteita lainkaan. Vaikka tunteiden puuttumista perusteltiin isän kiireellä, oli se asia, joka muistettiin tuoda esille lyhyessä kirjoitelmassa. Tutkija toteaa, että täysin vähäpätöisestä seikasta ei liene kysymys. Kaiken kaikkiaan kirjoitelmista oli luettavissa miesten vaikeus osoittaa tunteitaan. (Innanen 2001, 131–135.)

Yksi Innasen (2009, 132) tutkimuksen mielenkiintoinen tulos oli, että isien alkoholinkäytöstä ja omista hylätyksi tulemisen tunteistaan kirjoittivat vain tytöt. Tutkijan mukaan ei ole uskottavaa, että pojat eivät olisi kohdanneet näitä asioita, pikemminkin tulee miettiä, miksi pojat eivät tuoneet näitä esille? Tutkija itse selittää vaikenemista poikien tarpeella olla solidaarinen muita miehiä kohtaan.

Anna Röngän ja Marjukka Sallisen (2008, 46–58) tutkimuksessa tarkasteltiin murrosikäisten perhesuhteita, niissä tapahtuvia muutoksia ja jännitteitä. Tutkijat havaitsivat yläkoululaisia (n=57) haastatellessaan, että äiti oli suurimmalle osalle nuorista elämän tärkein ihminen (31/57). Vain kaksi nuorta piti isää tärkeimpänä ja neljä nuorta isää ja äitiä yhtä tärkeänä. Perusteluita tälle oli vaikea antaa. Syiksi todettiin muun muassa se, että isä on enemmän töissä ja siksi äidin kanssa tulee vietettyä enemmän aikaa. Muita syitä oli esimerkiksi se, että äiti ymmärtää, hoivaa ja neuvoo. Kaverinsa asetti tärkeimmäksi ihmiseksi 16 nuorta. Kaiken kaikkiaan nuorten suhde isään ja äitiin oli erilainen. Anna Rönkä ja Anna-Maija Poikkeus (2000) ovat tutkineet nuorten ja vanhempien välisiä suhteita ja niiden vaikutusta nuoren hyvinvointiin. Erityisesti he tarkastelivat, miten tytöt ja pojat hyötyvät vanhemmiltaan saamastaan erilaisesta tuesta. Äidin ja pojan suhde näyttäytyi miltei yhtä läheisenä kuin äidin ja tyttären suhde, joskin äiti ja poika riitelivät vähemmän. Isän ja tyttären suhde oli puolestaan etäisin ja toimi heikoimmin, kun taas isän ja pojan suhde oli mutkaton ja toimiva. Nuoret nimesivät parhaimmiksi hetkiksi vanhempien kanssa yhteiset ruoka- ja oleskeluhetket, kun taas ikävimpiä olivat riidat. Lämmin ja läsnä oleva vanhemmuus tuki erityisesti tyttöjen koulumenestystä ja fyysisistä minäkuva. Pojat kärsivät eniten puolestaan riidoista, jotka vaikuttivat poikien koulumenestykseen. Rönkä ja Sallinen (2008, 58–61) käyttivät tutkimuksessaan puolestaan päiväkirjamenetelmää, jossa jokainen perheenjäsen kirjoitti omaan vihkoonsa päivän tunnelmia. Äidin ja lapsen tunnelmia löytyi eniten, kun taas isien arki-kuvaukset olivat niukkoja ja painottuivat tapahtumakuvauxsiin. Ero äitien ja isien välillä näkyi myös siinä, että isien kuvaukset eivät olleet niin syyllisyys-sävytteisiä.

ISÄT JA TYÖ

Työn ja perheen yhteensovittaminen

Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta perustuu pitkälti molempien vanhempien työssäkäyntiin, jota päivähoitojärjestelmämme tukee. Ansiotyön ja perheen yhdistäminen onkin ollut viime vuosikymmenen aikana suosittu tutkimuksen kohde. Perhepolitiikan tutkija Minna Salmi (1996, 212–215) muistuttaa, että työn ja perheen yhteensovittamisesta tuli yhteiskunnallinen ongelma vasta silloin, kun naiset tulivat työmarkkinoille. Tällöin keskustelun aiheeksi nousi myös isien asema ja vastuu työssä ja kotona. Naisten ansiotyön myötä ryhdyttiin rakentamaan

päivähoitojärjestelmää. Yhteiskuntatieteilijä Riikka Kivimäki (2003, 186) kirjoittaa, että juuri sosiaalipoliittiset toimenpiteet ovat turvanneet suomalaisille vanhemmille mahdollisuudet perheen ja työelämän yhteensovittamiseen.

Ansiotyön ja perheen suhteen tutkimuksissa on tarkasteltu esimerkiksi työn ja vapaa-ajan sääntelyä, työaikoja, sosiaalipoliittisia etuuksia ja velvollisuuksia. Tutkimuskohteena on ollut useimmiten perhekokonaisuus, jonka informantteina toimivat molemmat vanhemmat (esim. Kivimäki 1996; Piensoho 200; Salmi 1996; Tammelin 2009). Myös vanhemmuuden kokemukset sekä lasten hyvinvointi ovat puhuttaneet (Kinnunen & Mauno 2002; Kinnunen, Malinen & Laitinen 2009; Rönkä & Kinnunen 2009). Enemmän voisi ollakin tutkimusta, jossa isät ja työ – tai lapset ja isän työ – olisivat olleet keskiössä. Yksittäinen väitöskirja löytyy kuitenkin kirkkososiologian alalta, jossa Sari Kokkonen tutkii isien kokemuksia ja isyyttä siinä tilanteessa, kun ansiotyötä ei ole.

Psykologian tutkijat Ulla Kinnunen ja Saija Mauno (2002) toteavat, että vanhempien työstressistä ja ylitöistä näyttävät kärsivän erityisesti perheen lapset. Lasten näkökulmasta ei ole myöskään sama, minkälaista työtä vanhemmat tekevät. Kun ansiotyö kuluttaa vanhempia, kuluttaa se samalla vanhemman ja lapsen välistä suhdetta ja voi aiheuttaa lapsessa ennen pitkää pahoinvointia. Vastaava kehä voi näkyä ansiotyön myönteisessä kokemuksessa. (Mt. 108–109.) Toisaalta, lapsen näkökulma vanhempien työn tekemiseen voi olla hyvin toisenlainen, kuin se, millaiseksi aikuinen ”lapsen hyvän” omasta näkökulmastaan tulkitsee. Esimerkiksi yhteiskuntatieteen tutkijoiden Kirsi Höglundin ja Riikka Kivimäen (2005, 51) tekemien lasten haastattelujen perusteella lapsia ei vanhempien työskentely kotona juuri kiinnostanut, eikä se näyttänyt ongelmallisena. Kotiin kannettu työ oli lapsille samanarvoista työtä kuin kotityö.

Yhteiskuntapolitiikkaan väitöskirjansa tehnyt tutkija Mia Tammelin (2009) tarkasteli työoloaineistoja vuosilta 1977–2003 sekä haastatteli kymmenen pariskuntaa työn ja perheen yhteensovittamisesta. Tammelin toi esille, että työnteko on muuttunut 1980-luvulta 2000-luvulle siirryttäessä ja monet työntekijät kokevat työn tekemisen aikaisempaa rankemmaksi. Yhä useampi vanhempi tekee joko pitkää tai lyhyttä työaika ja työskentelee muuhun kuin päiväsaikaan. Tutkija havaitsi myös, että yhä useampi mies tekee pitkiä työaikoja, kun taas naiset tekevät yhä useammin vuorotyötä. Työpaineet näkyvät esimerkiksi Riikka Kivimäen ja Katri Otonkorpi-Lehtorannan (2005, 26) haastatteleminen vanhempien puheessa, jossa lapsen päivähoitopaikan aukioloajat estivät työpäivän venymisen. Töissä olisi oltu pitempäänkin, jos hoitopaikka olisi ollut pitempään auki.

Laajemmista ansiotyön muutoksista kertoo muun muassa se, että työntekijöiden mahdollisuudet vaikuttaa omaan työaikaansa ovat lisääntyneet. Raja työn ja kodin välillä on väljentyneet, sillä (erityisesti tietotyöläisten) on yhä helpompi tuoda töitä kotiin. Tämä johtaa myös siihen, että työaikojen ennustettavuus on hankalaa ja että työntekijöitä tavoitellaan työasioissa työajan ulkopuolella. Työpaikka ei kuitenkaan Tammelinin havaintojen mukaan juuri josta kotiin päin. (Tammelin 2009, 130–133.) Näin ollen kyse on varsin ”epäreilusta” vaihtokaupasta.

Yhteiskuntapolitiikan tutkijan Juha Antilan (2005, 149–171) kyselytutkimuksen (n=2856) tuloksista löytyy yhteneväisyyksiä Tammelinin tulosten kanssa. Antila muun muassa osoitti, että varsinkin miehillä työ ”läikkyy” naisia helpommin vapaa-ajalle. Isät kokevat myös syyllisyyttä ja huonoa omaatuntoa siitä, etteivät he ehdi olemaan kotona tarpeeksi (Rönkä & Kinnunen 2009, 89, 93). Myös monissa muissa tutkimuksissa korostetaan ansiotyön haittaavan perhe-elämää – eikä niinkään toisinpäin (esim. Kinnunen & Mauno 2002, 103; Paajanen 2001). Antilan (2005) mukaan työn ja vapaa-ajan välisen rajan hämärtyminen ei ole kuitenkaan itsessään positiivinen tai negatiivinen asia. Merkityksellisimmäksi määritettykin se, millaiseksi palkansaaaja kokee tilanteensa. Parhaimmillaan työnteon helppo siirrettävyys voi vähentää aikapulan kokemusta ja näin lisätä työntekijän tyytyväisyyttä. (Mt.) Tämän innoittamana voi pohtia, että työaikoja itse rukatessa isä voisi käyttää aikaansa perheen kanssa ”luovemmin”: silloin kun se perheenjäsenille parhaiten sopii, eikä silloin kun työajat niin määräävät. Tammelinin (2009) tutkimuksessa nousi esille työn

toisenlainen merkitys isälle: työpaikka voi toimia isyyden vastuun ”pakopaikkana”. Tällaiseksi se koetaan varsinkin silloin, jos perheessä on useampia lapsia. (Mt. 134.) Negatiiviseksi työn (liian helppo) siirtäminen kotiin voidaan tulkita silloin, kun se koetaan aikasyöppönä eikä siitä saa vastaavaa hyötyä.

Jos työn ja perheen yhdistäminen on yleisesti ottaen haasteellista, yksityisyrittäjyyden ja perhe-elämän yhdistäminen voi olla vielä vaikeampaa. Riikka Kivimäki (1996, 111–112) on tutkinut yksityisyrittäjyyden ja perheen yhteensovittamista ja huomannut, että naiset ja miehet eroavat toisistaan työn ja perheen yhteensovittamisen taidoissaan. Miehillä perheen kanssa vietettyä aikaa määrittää työnteko, naisilla tosinpäin.

Työttömyys

Jos perhettä rasittavat kiireinen elämäntahti ja vanhempien (yli)työt, saman näyttää tekevän tutkimusten mukaan myös vanhemman työttömyys. Kasvatustieteilijä Marja Leena Böök (2001, 111–116) on tutkinut vanhempien työttömyyteen liitettyjä käsityksiä naistenlehdissä ja työttömien miesten (n=5) ja naisten (n=29) ryhmäkeskusteluissa. Böök havaitsi, että miesten haastatteluissa isän työttömyydestä ja kotiin jäämisestä kerrottiin hieman ristiriitaisesti. Toisaalta työttömyys koettiin (ja haluttiin nähdä) positiivisävytteisenä ”uutta tuottavana” asiana, toisaalta se oli kaikin puolin ei-toivottavaa. Jännittävää oli kuitenkin se, että vaikka naisten kuvauksissa työttömät isät näyttäytyivät epäonnistujina, jopa heikkoina isinä – isien omat näkökulmat poikkesivat tästä selkeästi. Miehet kertoivat työttömyydestään ja isyydestään uuden oppimisena ja oivaltamisena, kotitöiden ja hoivan kautta koettuna isyyden ilona (ks. myös Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä 1998). Lapset tuottivat isilleen sisältöä elämään ja hyvää mieltä arkipäivään. Puhe kotitöistä näytti nivoutuvan näin ollen laajempaan vanhemmuuden tasa-arvodiskurssiin, jossa pohditaan kotitöiden teon ”riittävää määrää”. (Böök 2001, 111–116.)

Myös Sari Kokkonen (2003, 13–25) keskittyi väitöskirjassaan kahteen 1990-luvun alun ajankohtaiseen teemaan: isyyteen ja työttömyyteen. Tutkija toteaa, että talouslama nosti kysymyksen työttömän isän asemasta uuteen valoon. Työttömyystutkimuksissa on todettu miesten kärsivän työttömyydestä enemmän kuin naisten, erityisesti mielenterveyden näkökulmasta. Kokkonen tutkimuksessa sama näkyi miesten kertomuksissa silloin, kun työura katkesi äkillisesti. Se koettiin kovana iskuna miehelle itsetunnolle. Myös perheen taloustilanne huolestutti. Työttömät miehet mielsivät isyytensä paikoin ristiriitaisena: se oli joko voimavara tai ”kahle menneisyyteen”. Isyys saatettiin kokea velvoittavana, jolloin työttömyystilanteessa vahvistui epäonnistumisen kokemus. Ajatus kunnan kansalaisesta ja kunnan isästä romuttuivat työttömyyden myötä. Osa isistä koki isyyden suojaavana elementtinä työttömyystilanteessa. Mies alkoi pikkuhiljaa nähdä isyytensä ”uudelleen” sekä havaita työttömyyden positiiviset puolet elämälleen. Suhde omiin lapsiin, itseen ja oman elämän hallintaan korostuivat. Joukossa oli myös miehiä, jotka kokivat elämänsä pysähtyneen: tilanteesta ei päässyt eteen- eikä taaksepäin. (Mt. 236–249.)

ISYYS INSTITUUTIOISSA, ASiantuntijadiskursseissa JA KULTTUURISISSA KUVISSA

Isyyden tarkastelu isän läsnä- tai poissaolon kautta näkyy erityisen hyvin silloin, kun isä ja isyyttä tarkastellaan lapsuuden instituutioissa ja niissä toimivien työntekijöiden asiantuntijapuheessa. Monen tutkimuksen läpileikkaavaksi juonteeksi näyttää muodostuneen se, että isät asettuvat

samanaikaisesti näkyviksi ja näkymättömiksi. Isän mukanaolon astetta pohditaan ja arvioidaan. Erityisesti instituutioita tarkastelevissa tutkimuksissa, mutta myös laajemmin koko isyystutkimuksen kentältä näyttää löytyvän linja, jossa isyyttä tai sen määrää ei nähdä riittävänä – eikä näin ollen positiivisena. Samantyyppistä havaintoa voi varmaankin tehdä myös äiti- ja äitiystutkimuksen piiristä. Positiivisten puolien korostaminen voisi kuitenkin puoltaa paikkansa erityisesti silloin, jos isiä halutaan ”kannustaa” isyyteensä ja näyttää isyyden houkuttelevuus (vrt. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen isyyden tukikampanja, isyys.net 2010). Instituutiolähtöisesti isyyttä tarkastelevat tutkimukset osoittavat, että isä ja isyys puhuttavat, isä halutaan mukaan ja isän osallistumisen asteen toivotaan nousevan, esimerkiksi päivähoito- ja koulukontekstissa. Sosiaalitoimistossa ja kaunokirjallisuudessa isä rakentuu puolestaan ongelmaksi: isä on epävakaa, väkivaltainen, mutta kaikesta huolimatta kaivattu.

Isät instituutioissa

Isät vaikuttavat tänä päivänä lapsen elämän monilla alueilla, joista yksi on päivähoito. Isän näkeminen päivähoitoympäristössä, lasta viemässä tai hakemassa, ei ole harvinaista. Lapsen varhaiskasvatuskeskusteluissa isät eivät kuitenkaan Maarit Alasuutarin (2010) mukaan juuri käy. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan henkilökohtaisesti jokaisen päivähoitossa olevan lapsen kasvatusavoitteet yhdessä lapsen vanhempien ja päivähoiton työntekijän kanssa. Vaikka keskustelumahdollisuus suunnataan molemmille vanhemmille, kysyy Alasuutari, missä on isän paikka lapsen kasvatuskeskustelussa? Työntekijät puhuivat lasten vanhemmista yhtenäisenä ryhmänä ja sukupuolineutraalisti. Jaetun vanhemmuuden ideologia on lyönyt läpi tässä(kin) asiassa. On mielenkiintoista, että tasa-arvoisesta puhuttavasta huolimatta kasvatuskeskustelu on ennen kaikkea keskustelua lapsen äidin kanssa. Alasuutarin aineistossa ei ollut yhtään keskustelua, jossa olisi ollut pelkästään isä ja päivähoiton työntekijä. Tutkija kysyykin, ylläpitävätkö päivähoiton kasvatuskeskustelut ”äidin hoivan” diskursssia ja ovatko ne jopa jäljessä perheiden arjen käytännöistä? Tällä tutkija tarkoittaa sitä, että kun päivähoiton arjessa isät näkyvät ja ovat osallisia, niin työntekijän puheessa isät ”katoavat”. Äidit kyllä tuovat isää esille keskusteluissa, mutta päiväkodissa vallitsee varsin äitikeskeinen puhetapa. Voisiko asiaa ajatella niin, että instituutiot ovat ”ajastaan jäljessä”? Alasuutarin tutkimustuloksia tarkastellessa voi jäädä pohtimaan, eikö työntekijän näkemys isästä ole varsin perinteinen: fyysisesti poissa, mutta henkisesti läsnä? Toisaalta tätä voi tulkita siten, että isät eivät osaa, halua tai kykene tuomaan itseään esille naisvaltaisessa ympäristössä, jolloin keskustelut jäävät naisille ja naisten välisiksi.

Markus Torkkeli (2001, 91–94, 152) tutki väitöskirjassaan ensimmäiselle luokalle tulevien lasten koulunkäynnin alkua ja sen tukemista isien näkökulmasta. Tutkimus tehtiin postikyselynä kahteen otteeseen (n= 511 ja 124). Torkkelin tutkimuksesta selvisi, että kaksi kolmesta isästä oli käynyt koululla ja keskustellut opettajan kanssa ensimmäisen syksyn aikana. Tutkimustulosten mukaan aktiiviset isät ottivat myös yhteyttä opettajiin ja muihin vanhempiin. Tutkimuksessa kuitenkin selvisi, että jos puolisoa ei lasketa mukaan, isän sosiaalinen turvaverkosto oli sängen pieni. (Mt. 159–160.)

Sosiaalityön tutkija Hannele Forsberg (1995, 132) on tutkinut isyyden muovautumista sosiaalityöntekijöiden puheessa ja työkäytännöissä. Isyyteen kannustaminen näyttää olevan sosiaalityön ammattilaisten velvollisuus (ks. myös Eriksson 2003). Isyys nostetaan keskustelun kohteeksi ja isyyteen kannustetaan erityisesti silloin, kun vanhemmat ovat eronneet ja asuvat eri talouksissa. Mielenkiintoista tämä on sikäli, että keskustelut tapahtuvat useimmiten ainoastaan äidin kanssa (kuten myös Alasuutarin 2010 tutkimuksessa). Lapsestaan erillään asuvan isän roolia ja vanhemmuutta korostetaan enemmän eron jälkeen kuin ennen eroa. Tavoitteena on lapsen etu ja isä–lapsi-suhteen (ideaalin) ylläpitäminen. Sosiaaliviranomaisten puheessa isyys ilmenee

konditionaalissa: miesten tulisi olla sosiaalisia ja emotionaalisia lapsilleen. (Mt. 137–144.) Onko siis niin, että jaetun vanhemmuuden ja isyyden merkitys on lävistänyt perhe-asiantuntijoiden tietoisuuden ja lähestymistavan (ja koulutuksen?), joskin isien ja ammattilaisten varsinaiset kohtaamiset ovat varsin vähissä, jolloin vuorovaikutusta ja keskustelua ei voikaan syntyä.

Isyys asiantuntijadiskursseissa

Sosiologi ja sukupuolentutkija Jaana Vuori (2001) on tutkinut, miten vanhemmuudesta puhutaan ja miten sitä tuotetaan sukupuolittuneena erilaisissa asiantuntijateksteissä. Aineistona Vuorella oli 86 erilaista vanhemmuutta kuvaavaa tai arvioivaa perheasiantuntijoiden kirjoittamaa tekstiä – keskustelukirjoja, oppikirjoja, vanhemmuusoppaita, tieteellisiä tutkimuksia – jotka on julkaistu vuosina 1986–1995. Teksteistä erottui kaksi erilaista diskurssia: äidinhoivan ja jaetun vanhemmuuden puhettavat. Isä näkyy äidinhoiva-puheessa ulkopuolisena, kun taas jaetun vanhemmuuden diskurssissa toisena samanarvoisena vanhempana. (Mt. 125–127.)

Vuori (2004, 39) toteaa, että tasa-arvokeskeistä ajattelua on kritisoitu mieskeskeisyydestä eli siitä, että on (piiloisesti) ajateltu naisten tulevan tasa-arvoiseksi, kun he ”saavuttavat” miesten aseman, oikeudet ja velvollisuudet. Tämä ilmenee esimerkiksi siinä, miten tasa-arvoliiikkeessä 1960- ja 1970-luvulla pyrittiin ”vapauttamaan” naiset äitiydestä ja lasten hoitamisesta. Tämän rinnalla voisikin kysyä, miten ja mihin miehet ovat sitten tasa-arvoistuneet? Vuori nostaa teksteistään esille 1970-luvun feministisessä psykologissa tehdyn havainnon siitä, että mieskin voi hoivata. Tässä mies rinnastuu naiseen. Mies voi tehdä kotitöitä ja toimia isänä – ikään kuin toisena äitinä. Vuori havaitseekin isyyskeskusteluissa kaksi mallia: isän henkilökohtaisen valinnan mallin sekä maskuliinisen isän mallin. Molemmat pohjautuvat äitien sille mahdollistamaan tilanteeseen ja pitävät sisällään velvoitteen isien vastuunottoon. Ensimmäisessä mallissa isällä nähdään mahdollisuus valita isyyteen sitoutumisen aste. Maskuliinisen isän malli pohjautuu myös äidin hoivaan, ja siinä korostetaan isän tehtävää toimia sukupuoli-identifikaation mallina lapsille. Isyys ja äitiys nähdään keskenään erilaisina vanhemmuuden muotoina. Asiantuntijapuheessa on havaittu myös ristiriitaa suhteessa isyyden ”muuttamiseen”: korostetaan sitä, ettei miesten tarvitse muuttua, kun samalla puhetta kuitenkin leimaa vahva velvoite muuttua. (Mt. 39–60.)

Sosiologi Kirsi Eräranta (2007a) on tarkastellut sitä, millaiseksi isän asema rakentuu vuosina 1998–2001 kirjoitetuissa asiantuntijateksteissä. Eräranta tukeutuu Jaana Vuoren diskursseihin äidinhoivasta ja jaetusta vanhemmuudesta, jotka ovat tunnistettavissa myös hänen tutkimissaan perheasiantuntijoiden teksteissä. Teksteissä, jotka nojaavat äidinhoivan diskurssiin, korostuu isyyden biologisuus ja luonnollisuus. Isä asettuu itsestään selvästi sukupolvien ketjuun ja moraalitoimijuuteen. Isän identiteetti ja maskuliinisuus tulevat annettuina. Isän moraalisenä tavoitteena on olla kunnan kansalainen. Mielenkiintoista on, että äidinhoivan diskurssista ammentavissa teksteissä käytetään esimerkkeinä lasten kertomuksia ja isästä kerrotaan usein lapsen tarpeiden näkökulmasta. Teksteissä luodaan ongelma nimeltä ”isän puute”. Kyse on nimenomaan biologisen isän, ei minkä tahansa isän korvikkeen puutteesta. (Eräranta 2007a, 93–105.)

Toisin kuin äidinhoivan diskurssia tuottavissa asiantuntijateksteissä, jaetun vanhemmuuden diskurssiin nojaavissa kirjoituksissa isyys ei rajoitu verisiteisiin, vaan isä–lapsi-suhdetta määrittävät enemmänkin tunnepitoinen hoiva ja molemminpuolinen kiintymys (vrt. psykologinen isyys; Huttunen 2001). Isän puutteen ongelma tässä puhettavassa on pikemminkin se, että lapsi on ”psykologisesti isätön”, kuin että häneltä puuttuisi juuri biologinen isä. Lapsen hyvän kehityksen turvaajiksi kelpaavat jaetun vanhemmuuden diskurssissa myös isäpuolet ja muut läheiset miehet. Jaetun vanhemmuuden mallissa isyys kerrotaan usein aikuisen miehen näkökulmasta ja asiantuntijatekstien esimerkit on haettu aikuisten miesten elämänkokemuksista. Isän tahto ja hänen lapsen kaipuunsa painottuvat. Jaetun vanhemmuuden diskurssissa isän moraalisenä päämääränä

on kehittyä ihmisenä. Isää leimaa jatkuva oman identiteetin ja maskuliinisuuden problematisointi. Näiden kahden puhettavan rinnakkainen olemassaolo osoittaa, että isyys on jatkuvassa muutoksessa. Kahden valtakirjassin vallitessa isillä on mistä valita. (Eräranta 2007a, 93–105.)

Isyyden kulttuuriset kuvat

Isyys ja miehisuus rakentuvat suhteessa kulttuuriin sukupuoli-, vanhemmuus- ja perhekäsityksiin. Näitä tukevat niin erilaiset mediat kuin muut kulttuurituotteet. Laajemmin koko suomalainen kulttuuri arvoineen ja normeineen, hyvinvointiyhteiskunta poliittisine päätöksineen ja toimineen sekä sukupuoli- ja sukupolvijärjestelmineen määrittävät isyyksien rajat ja mahdollisuudet. Se, mikä on tavoiteltavaa, velvoittavaa, toivottua ja epätoivottua, määrittyy kunkin ajan ja paikan mukaan. Isyysidentiteetin muotoutumiseen vaikuttavat muun muassa yhteiskunnalliset velvoitteet, sosiaaliset odotukset, puolison tuki ja kannustus, kulttuuriset hyvän isän mallit sekä muistot miehen omasta lapsuudenaikaisesta isyydestä. Kulttuurisia puhetapoja, tarinoita ja mielikuvia voikin luonnehtia yksinkertaistetuiksi, normatiivisiksi tavoiksi ajatella (Hänninen 2000). Kulttuurisilla tarinamalleilla sekä sukupuoli- ja vanhemmuususkomuksilla on myös voimaa muokata yleistä asenneilmastoa ja vanhempien toimintamalleja (ks. Hänninen 2000; Perälä-Littunen 2007). Näin ollen isyys ei rakennu itsestään, vaan on suhteessa vallitsevaan kulttuuriin, äitiyteen, isyyteen, lapseuteen, mieheyteen ja naiseuteen. Isyyttä on tarkasteltu useimmiten psykososiaalisen tiedon kautta, jolla tarkoitetaan sitä tiedollista kenttää, joka yhdistää eri koulukuntia edustavien psykologien, psykiatrien, psykoterapeuttien, sosiaalityön, terveydenhuollon ja kasvatusalan ammattilaisten koulutusta ja asiantuntijuutta. (Eräranta 2007a, 83; Vuori 2001.)

Sosiologi ja naistutkija Eeva Jokinen (2004, 196–211) on lähestynyt isyyttä vuoden 2002 kaunokirjallisuuskatsauksen avulla. Kaunokirjallisuustekstiaineiston käyttöä perustelee, että tämä kirjallisuudenlaji kuvaa yhteiskunnallisia muutoksia ja niiden ääripäitä. Jokisen mukaan kirjojen yleisin isäkuvaus kertoi väkivaltaisesta, ankarasta, ilkeästä ja viinaanmenevästä isästä. Nämä kuvasivat romaanien päähenkilöiden isää. Joissakin tarinoissa isä oli hukassa ja isää etsittiin tai isä kuvattiin heikkona ”nyhjäkkeenä”. Päähenkilöt itse eivät juuri pohtineet omaa isyyttään kokemuksellisesti, kyseessä oli omien lapsuudenaikaisten isien kuvaus. Kirjoissa nostettiin erityisesti esille sukupuoli. Tällä viitattiin parisuhteessa, rakkaudessa ja perheessä vallitsevaan valtataisteluun. Jokinen kiteyttää lopuksi, että romaaneissa oli eri tavoin hämmennyneen isän kuvauksia. Patriarkaatin muuttuminen tai purkaantuminen ei ole Jokisen mukaan (vielä) synnyttänyt uutta, lämmintä, viisasta ja virheensä tunnustavaa isyyttä. (Mt. 219.)

Populaarikirjallisuuden isäkokemuksissa ja -muistoissa nousee esiin pääosin isäksi tulon kokemuksia ja tunteita, mutta myös kannanottoja isyyteen ladatuista velvoitteista ja odotuksista. Vuosien 2000–2010 isyyttä käsittelevät kirjat (ks. liite 3) ovat pääosin isien itsensä kirjoittamia, mutta mukana on myös muutamia naiskirjoittajia. Aiheina on ollut lähinnä lapsen odotus tai isyyden arki. Monet tarinat on puettu sarkastiseen ja/tai humoristiseen sävyyn. Huumori syntyy usein sukupuolistereotyyppioista, kun isyyttä verrataan äitiyteen tai mieheyttä naiseuteen. Kirjoista löytyy niin tunnetason syvyyttä kuin kepeyttä suhteessa itseen, puolisoon ja yhteiskuntaan. Monia kirjoja voisi luonnehtia miesten selviytymistarinoiksi lapsenhoidosta, parisuhteesta, työelämästä, isyydestä ja elämästä yleensä.

Eräs narratiivisuuden uranuurtajista, tutkija Jerome Bruner (1991), on Oscar Wildeä mukaillen todennut: ”Taide jäljittelee elämää ja elämä taidetta.” Isyydestäkin on tuotettu vuosien varrella monia taide- ja elokuvaprojekteja, jotka kuvaavat taiteen avulla isien elämää ja isyyden kokemuksia. Tarvetta eri vuosikymmenten taiteiden isyyksien kartoitukselle olisikin, sillä tämä raportti ottaa esille vain muutaman esimerkin vuodelta 2010. Valokuvataiteilija Miina Savolainen on 15 valokuvaajan kanssa kuvannut erilaisia isiiä ja lapsia projektiinsa ”ISÄ – voimauttavia

valokuvia” (Savolainen 2010). Valokuvissa toistuvat ajankohtaiset teemat, kuten isän roolin muutokset, vanhemmuuden tasa-arvo, isien erilaisuus sekä isän ja lasten väliset suhteet. Jyväskylän kaupunginteatterissa tartuttiin keväällä 2010 Olof Willgrenin kirjoittamaan näytelmään ”Faijat”, jonka ohjasi Reino Bagge ja joka kertoi eron jälkeisestä isyydestä, isän kokemasta surusta ja ikävystä. Samana vuonna sai puolestaan ensi-illan Visa Koiso-Kanttilan ohjaama ja käsikirjoittama dokumentti ”Miehen kuva”, joka on isyyttä käsittelevän dokumenttitrilogian viimeinen osa. ”Miehen kuva” kertoo eronneesta yksinhuoltajaisästä, joka on vaarassa alkoholisoitua. Ohjaajaa puhutti suomalainen mies, joka ei ole perinteisesti osannut pyytää apua, ja hän halusi siksi puuttua tähän. Dokumentissa näkyy miehiä, jotka puhuvat iloistaan, suruistaan ja peloistaan avoimesti ja humoristisesti. Suomalaisen miehen ja isän kuva ei tämän mukaan ole suinkaan lohduton – päinvastoin.

Tutkija Leena-Maija Rossi on tarkastellut ”Heterotehtaassa” (2003, 11–26, 61) visuaalista kulttuuria ja erityisesti televisiomainonnan sukupuolisuuutta. Rossi nostaa esille mainonnan mies- ja naiskuvia sekä heteroseksuaalisuuden luonnollisuuden tuottamisen keinoja. Lähtökohtana Rossilla on ajatus siitä, että sukupuolta ja merkityksiä tehdään toiminnassa, kuvissa ja toistoissa. Juuri mainonta on hänen mukaansa oivallinen väline sukupuolisopeuttamisessa. Rossi havaitsi mainonnassa erilaisia mieskuvatyyppisiä. Näitä olivat hoivaisuus, ylikorostuneen feminiininen mies sekä konventionaalisen maskuliiniset, etäiset miehet/isät. Mainoksissa tuli esille miesten ja naisten muuttuneet sukupuoliroolit, jossa ”isät paikkaavat kättä lapsen ja luudan kanssa”. Rossi esittelee esimerkiksi Valintatalon mainoksen, jossa mies piirtää lapsen kanssa, Merita-pankin isoisa puolestaan retkeilee pikkutyttönsä kanssa luonnossa. Myyrmanni-ostoskeskusta mainostetaan siten, että isä ja lapsi ovat ruokaostoksilla äidin ollessa sillä aikaa pelaamassa sählyä. Mutta siinä missä mainoksissa kuvataan heteroperheitä ja tasa-arvoa, ei niissä suhteessa samassa määrin esitetä ydinperheen mallista eroavia perheitä, kuten uus-, homo- tai lesboperheitä. (Mt. 89–98.)

ISYYS JA MIEHEYS

Isyyttä on tutkittu paitsi sukupuolten välisissä suhteissa myös suhteessa isän sukupuoleen. Eräänlainen sukupuolinäkökulma näkyi jo varhaisissa psykoanalyysiin nojanneissa isättömyystutkimuksissa. Niissä isän tehtäväksi nähtiin nimenomaan sukupuolensa mallina toimiminen. Näin ollen niissä korostuivat erityisesti isän ja äidin sukupuoliero. Useimmat nykyiset isyytutkimukset viittaavat tavalla tai toisella siihen seikkaan, että isät ovat miehiä. Isyyden ja sukupuolen tai – tutkijasta riippuen – maskuliinisuuden yhteydet ovat kuitenkin olleet varsinaisena tutkimuskohteena harvemmin. Tosin ensimmäinen suomalainen isyysaiheinen väitöskirja käsitteli isän merkitystä pojan sosiaaliselle sukupuolelle (Huttunen 1990). Miestutkija Arto Jokinen (1999, 24–25) on jakanut isyytutkimuksen kahteen ryhmään sen mukaan, perustuuko tutkimus sukupuolentutkimukseen vai ei. Hänen mukaansa molemmat suuntaukset näkevät ongelmat, jotka liittyvät isyyteen ja mieheyteen ja pyrkivät ratkaisemaan niitä. Isyyden ja sukupuolen muotoutumisen yhteiskunnalliset ehdot jäävät kuitenkin helposti huomaamatta tutkimussuuntauksessa, joka ei pohjaa sukupuolentutkimukseen.

Suomalainen miestutkimus alkoi 1980-luvulla (esim. Jokinen 1999, 23–24). Tuolloin korostuivat miehen elämän kurjuudet ja puutteet – esimerkiksi lyhyt elinajanodote, alkoholismi ja tunne-elämän rajoittuneisuus. Isyys ei noussut laajaksi kysymykseksi miestutkimuksessa. Muutamat 2000-luvulla julkaistut isyytutkimukset ovat sen sijaan pureutuneet myös sukupuolen kysymyksiin. Esimerkiksi sosiologi Jaana Vuori (2001) tarkasteli väitöstudiumuksessaan, millaisina sukupuolitetuina toimijoina äidit ja isät esitettiin perheasantuntijoiden teksteissä ja kasvatusoppaissa 1980- ja 1990-luvulla. Tutkimuksen mukaan asiantuntijoiden kiinnostus kohdistui ennen kaikkea

isään ja isien toimijuudelle raivattiin tilaa. Puhe isistä oli myönteistä ja isyyteen houkuttelevaa. Äidin toimijuus näyttäytyi asiantuntijoiden teksteissä paljon ristiriitaisempana kuin isän. Myös Johanna Lammi-Taskula (2007) on tutkinut isyyttä sukupuolinäkökulmasta. Tutkimuksen aiheena oli vanhempainvapaan käyttö sukupuolen mukaan, mitä tutkittiin laajan, pienten lasten vanhemmilta kerätyn kyselyaineiston avulla. Tutkimuksessa tulevat esille ne eri syyt, joihin vedotaan, kun selitetään, miksi isä ei jää vanhempainvapaalle. Selitysten taustalla näkyi sukupuoleen kohdistuvia asenteita ja käsitys vanhempien erillisistä vastuualueista.

2000-luvun puolivälissä julkaistiin myös toistaiseksi ainoaksi jäänyt isyytutkimuksen kokoomateos *Isäkirja* (Aalto & Kolehmainen 2004). Siinä eri alojen tutkijat tarkastelevat esimerkiksi isyyden muutosta, vanhempien välisiä suhteita ja isän tekemää työtä sukupuolen näkökulmasta. Teoksessa myös hahmotellaan vanhemmuuden sukupuolittuneisuuden huomioivaa lähestymistapaa isyyden tutkimiseen (Kolehmainen & Aalto 2004, 13–14). Kirjan toimittajat sosiologi Jani Kolehmainen ja kulttuurihistorioitsija Ilana Aalto määrittelevät isyyden sukupuolittuneeksi käsitteeksi, jota tuotetaan sukupuolten välisissä (valta)suhteissa, isyyden käytännöissä ja isyydestä puhuttaessa. Vanhemmuutta sukupuolinäkökulmasta katsottaessa huomataan, että käsitykset isyydestä ja äitiydestä ovat lähes erottamattomasti sidoksissa toisiinsa. Sukupuoli määrittää isyyden ja äitiyden suhdetta, järjestystä ja niille annettuja merkityksiä sekä toiminta- ja ajattelutapoja. Kolehmainen ja Aalto toteavat, että isän vanhemmuuden erittelemiselle sukupuolen näkökulmasta on edelleen tarvetta.

Isyyden ja mieheyden suhdetta on usein lähestytty kysymyksenä muutoksesta: onko mieheys tai isyys muuttunut ja millaisessa suhteessa muutokset ovat keskenään (esim. Kolehmainen 2004, 92–93)? Keskeinen aihe on ollut miesten ”pehmeneminen” ja siihen kytkeytyen isän antama hoiva. Eri tutkimuksissa miesten ja naisten vanhemmuutta on vertailtu keskenään, milloin sukupuolistereotyyppioita purkaen, milloin niitä vahvistaen. (Esim. Holter Öystein & Aarseth 1993; Hoikkala 1998; Heinonen 2006, 126–127.) Vaikka tutkijat ovat pääosin olleet samaa mieltä siitä, että isyys on muuttunut viime vuosikymmeninä enemmän äitiyden kaltaiseksi, ei tätä ole itsestään selvästi pidetty merkinä maskuliinisuuksien vastaavasta ”pehmenemisestä” (Kolehmainen 2004). Esimerkiksi Mykkäsen tutkimustaan (2010b) varten haastattelema 28-vuotias isä totesi isyyden pikemminkin pönkittävän perinteisemmäksi miellettyä miehisyttä. Ollessaan isä ”mies on vielä enemmän äijä”: ”[Ajattelin, että] mä oon sitte tosi kukkopoika ja se oli mun tapa (– –) mitä monet ehkä käyttää, käy punttisalilla ja vastaavaa (– –) niin mä näin tässä tämmösen niinku samanlaisen äijämeininki-mahollisuuden. (– –) Oon kauheen jotenki ylpee, mä ajattelin, että tää on entistä enemmän vaan sulkia hattuun, kun mä oon tämmöstä, mä oon isä.” (Valteri, 28 v.)

Petteri Eerola (2009) on tutkinut nuoria isiä (25–27 v.) ja huomannut, että isien tarinat kertovat kyllä erilaisista isyyksistä, mutta niiden taustalla olevat kertomukset maskuliinisuudesta ovat samankaltaisia. Kaikissa tarinoissa isämies näkyy osallistuvana, aktiivisena ja ”pehmeänä”, mikä liitetään luonnollisena osana muuten perinteiseksi kuvailtua isyyttä. Eerola viittaa tässä Jari Kekäleen (2007, 317) käyttämään ”postmoderniin isyyteen”, jolla tarkoitetaan sitä, että isyys on isälle erityisen tärkeä ja merkittävä osa elämää. Eerola pohtiikin, kertooko miehuuden kulttuurinen mallitarina tätä nykyä isyydestä postmodernin isyyden mallitarinan mukaisesti? Jos näin on, voidaan postmodernin isyytarinan nähdä muodostuneen kulttuurilliseksi normiksi, jonka odotetaan sopivan miehelle.

ISYYS JA TASA-ARVO

Isältä vaaditaan tänä päivänä yhä suurempaa panosta perheen arkeen, kasvatukseen ja hoitoon, koska naiset ovat kodin ulkopuolisessa työelämässä kiinni siinä missä miehetkin. Skandinavian maissa isyys on pikkuhiljaa lähentynyt äitiyttä. Ruotsalaisen tutkijan Ulla Björnbergin (1992, 16–18) mukaan isä on pyritty hienovaraisesti johdattamaan sisälle äitiyden ”mysteeriin”. Monet tutkimukset kuitenkin osoittavat myös, että yhä edelleen naiset hoitavat lapsiaan enemmän kuin miehet ja vähemmän valinnanvapaasti. Miehin rooli perheen elättäjänä ei ole kokonaan väistynyt. Miehet ja maskuliinisuus liitetään yhä naisia useammin kodin ulkopuolelle. Niin työnjaollisesta kuin sosiaalisesta näkökulmasta naiset nähdään edelleen perhe- ja kotikeskeisinä sekä lasten ja sosiaalisten suhteiden pääasiallisina hoitajina. (Paajanen 2006, 49, 95.) Näyttää siltä, että vanhempien välisen tasa-arvon näkökulma kulkee mukana monissa isyystutkimuksissa. Erityisesti tätä kysymystä on tarkasteltu perhevapaita kokevissa tutkimuksissa sekä avioero- ja avioero- ja huoltajuuksiin liittyvissä tutkimuksissa.

Isän perhevapaat

Nykypäivän perhevapaat ovat syntyneet naisten aktiivisuuden ja tasa-arvopyrkimyksen tuloksena. Isyys- ja vanhempainvapaan taustalla on norjalaisten tutkijoiden Berit Bradthin ja Elin Kvanden (2009) mukaan ajatus tasa-arvoisesta, demokraattisesta perheestä, jossa niin kodin ulko- kuin sisäpuolinen työ jaetaan puolisojen kesken. Puolisot joutuvat näin yhdessä pohtimaan perhevapaiden käyttöä koskevia valintojaan ja pohtimaan naisen ja miehen paikkaa kotona ja työelämässä. Perhevapaisiin liittyvä ideologinen ajatus sukupuolineutraaliudesta ja vapaaehtoisuudesta ei kuitenkaan aina toteudu käytännössä. Paitsi että isät hyödyntävät vapaita vähemmän kuin äidit, on isien ja äitien vapaissa havaittu myös sisällöllisiä eroja. Isän ottaessa vapaata hän keskittyy lapseen. Äiti puolestaan ottaa huomioon lapsen lisäksi kodin ja siihen liittyvät työt. (Bradth & Kvande 1998.) Norjalaisen tutkimuksen mukaan vapaiden käyttö ei automaattisesti johda siihen, että isä sitoutuisi lapsen elämään samassa mitassa kuin äiti. Lapsen syntymän jälkeen moni norjalaisäiti siirtyy osa-aikatyöhön, kun isät taas jatkavat työelämäänsä entiseen malliin. Isyysvapaa on kuitenkin isän oikeus, joten se pakottaa työnantajan näkemään miehen isänä, ei vain palkkatyöläisenä. (Bradth & Kvande 2009.)

Suomessa isille suunnatut vapaat lapsen syntymän yhteydessä muodostuvat kolmenlaisista vapaista: isyysvapaasta, vanhempainvapaasta sekä ”bonusvapaasta” (josta käytetään myös sanaa isäkuukausi). Pohjoismaiset isät ovat ainutlaatuisessa asemassa, sillä he ovat jo vuosikymmeniä voineet jäädä 1–3 viikon mittaiselle isyysvapaalle, jota ei voi siirtää lapsen äidille. Isyysvapaa voidaan pitää milloin tahansa äitiys- ja vanhempainrahakauden aikana, ja se pidetään samaan aikaan äidin vapaan kanssa. Isyysvapaan tarkoituksena on tukea isä–lapsi-suhdetta sekä auttaa äitiä hoitamaan lasta. Isyysvapaasta puhutaankin jokamiehen joukkoliikkeenä, sillä lähes jokainen isä käyttää isyysvapaansa. (Kela 2010a; Lammi-Taskula 2007, 5; Lammi-Taskula & Salmi 2005, 112.)

Nykyinen isyysvapaa, entiseltä nimeltään isyysloma, toteutui vuonna 1978. Tuolloin se lyhensi puolison äitiyslomaa, minkä vuoksi siihen tarvittiin puolison lupa. Sosiaalipolitiikan tutkija Anita Haataja (2007, 18–21) huomauttaa, että isyysloman lähtökohtana eivät olleet isän oikeudet ja isä–lapsi-suhteen turvaaminen, vaan äitien oikeudet ja äitiyden suojeleminen. Vuonna 1991 isyysloma pidennettiin kolmiviikkoiseksi, eikä lisäviikko enää vähentänyt vanhempainvapaata. Tämä uudistus merkittiin Haatajan mukaan näkökulman siirtymistä äidistä vanhempien väliseen tasa-arvoon.

Vuodesta 2003 alkaen isä on voinut pitää isyysvapaan lisäksi kokonaisen isäkuukauden, josta käytetään myös nimeä ”bonusvapaa”. Kuukausi piteni vuonna 2010 kahdella viikolla (nyt yhteensä

6 viikkoa), minkä vuoksi nimitys ”isäkuukausi” voi johtaa harhaan. Sekaannuksien välttämiseksi käytän tässä käsitettä bonusvapaata. Bonusvapaata ei voi siirtää äidille, sillä sen tarkoituksena on isän toimiminen tämän ajan lapsen päävastuullisena hoitajana. Vapaa voidaan pitää vanhempainrahan jatkoksi tai siirtää myöhempään ajankohtaan. (Kela 2010b; Lammi-Taskula 2007, 48; Takala 2005a, 3.)

Bonusvapaan lisäksi isä voi jäädä vanhempainvapaalle. Vuodesta 1980 lähtien vanhemmat ovat voineet valita, kumpi jää vanhempainvapaalle hoitamaan lasta. (Haataja 2004.) Molempien vanhempien oikeutta vanhempainvapaaseen on tuettu Euroopan Unionin (EU 2010) tasolla. Vuonna 1995 tehtiin EU:ssa ensimmäinen yhteisön tason puitesopimus, jota seurasi vuonna 1996 annettu neuvoston direktiivi 96/34/EY. Vuonna 2009 puitesopimusta päivitettiin ja siinä pidennettiin vanhempainvapaan kesto kolmesta neljään kuukauteen vanhempaa kohti.

Suomessa isät käyttävät oikeuttaan vanhempainlomaan huomattavasti vähemmän kuin naiset. Vaikka yleisesti isän osallistumisesta lastenhoitoon pidetäänkin tärkeänä, käytännössä äiti on vastuussa sekä lapsen hoidosta että kasvatuksesta. (Lammi-Taskula 2007, 5; Salmi 1996, 220.) Toisaalta isät eivät voi automaattisesti jäädä vanhempainvapaalle, vaikka haluaisivatkin, sillä vapaalle voi jäädä vain toinen vanhemmista. Isän vapaalle jäämisessä on kaksi ehtoa: ensinnäkin isän vapaan on oltava myös äidin toive, toiseksi äidillä on oltava työ- tai opiskelupaikka, jonne palata. (Lammi-Taskula 2007, 112–113.) Minna Rantalaiho (2003, 206) toteaa, että ”miehen oikeus julkisesti säädettyyn lapsenhoitovapaaseen vaatii sopivan sosiaalipoliittisen alustan, tietyn hyvinvointipoliittisen ympäristön, johon on vakiintunut sanasto miehen aktiiviselle vanhemmuudelle”. Haatajan (2007, 24) mukaan syynä siihen, että isät harvemmin jäävät vanhempainvapaalle, pidetään päivärahan pienuutta ja sitä, ettei isien kannata parempituloisina jäädä kotiin.

Lammi-Taskulan (2007, 5–6) mukaan vanhempainvapaan jakaminen vanhempien kesken liittyy sekä vanhempien sosioekonomisiin asemiin että uskomuksiin ja asenteisiin sukupuolista. Korkeakoulutetut ja hyvin naisvaltaisissa organisaatioissa työskentelevät isät pitävät vapaata enemmän kuin muut isät (myös Lappegard 2008). Vapaalle jäämisen motiivina toimii joko emotionaalinen intressi tai ulkopuolinen pakko. Osa isistä haluaa tutustua lapseen, kehittää isä-lapsi-suhdetta sekä auttaa äitiä ja lujittaa tätä kautta parisuhdetta. Osa isistä jää vanhempainvapaalle pitääkseen hengähdystauon töistä tai puolison painostuksesta. Perhepolitiikassa tulisikin korostaa isien yksilöllisiä oikeuksia vapaaseen. Jotta tämä toteutuisi, tarvitaan perheiden, työnantajien ja työtovereiden tukea. (Mt. 105–107.) Monet isät kokevat vaikeaksi puhua työnantajansa kanssa mahdollisuudestaan ottaa vanhempainvapaata (Lammi-Taskula & Salmi 2005, 114). Yhtenä ratkaisuna olisi lisätä kiintiökuukausia kummallekin vanhemmalle. Tämä edistäisi tasa-arvoa niin työelämässä kuin kotona. Esimerkiksi Ruotsissa sekä äidillä että isällä on kahden kuukauden mittainen kiintiövapaa, joka on korvamerkitty asianomaiselle. Islannissa kiintiöt ovat puolestaan kolmen kuukauden mittaisia. (Haataja 2004, 35; Takala 2005b, 38–39.)

Suomalaiset isät näyttävät seuraavan pohjoismaista mallia siitä, että vanhempainloman käyttö on lisääntynyt juuri bonusvapaan verran. Isät siis hyödyntävät ennen kaikkea heille korvamerkittyjä vapaita. Vaikka bonusvapaan tarkoituksena on lisätä vanhemmuuden tasa-arvoa, voi se pahimmillaan vahvistaa perhevapaiden epätasaista käyttöä. (Leira 2002, 102; Takala 2005b, 39). Isäkuukaudesta näyttääkin tulleen hyvän isän normi.

Eron jälkeinen isyys

Isyyttä ja av(i)oeroa on tutkittu monissa tutkimuksissa, muun muassa vuoroasumisen, tapaamiskäytäntöjen sekä vanhempien ja lasten kokemusten näkökulmista. Myös eron jälkeistä uutta perheytymistä, uusperhettä, sen muodostumista ja sosiaalisia suhteita on viime vuosikymmenten aikana tutkittu niin lasten kuin aikuisten (biologisten ja sosiaalisten vanhempien) näkökulmista.

Eronneita miehiä ja eron jälkeistä isyyttä on tarkasteltu tutkimuksissa pitkälti sosiaalisena ongelmana. Tutkimusasetelman muuttaminen vähemmän ongelmakeskeiseksi olisikin tarpeen (ks. Autonen-Vaaraniemi 2009).

1970-luvulta lähtien vanhemmilla on ollut oikeus lastensa yhteishuoltajuuteen (Kurki-Suonio 2000, Bergman & Hobson 2002, 101). Kyse on ennen kaikkea lapsen oikeudesta säilyttää suhteensa vanhempiinsa, ei vanhempien oikeudesta lapseen (Panttila 2005, 8–11). Isyyslaki ja laki lapsen elatuksesta tulivat voimaan 1975. Lain mukaan isyys voitiin vahvistaa joko tunnustamisella tai tuomiolla. Tämä paransi erityisesti lapsen oikeuksia, sillä laista seurasi perintöoikeus, ja lapsesta tuli perheoikeudellisesti itsenäinen subjekti. Tapaamisoikeutta koskevissa päätöksissä alettiin nostaa esille eronneiden isien rooli. Vuonna 1983 annettiin laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Lain tavoitteena on turvata lapsen hyvinvointi, tasapainoinen kehitys ja läheisten ihmissuhteiden säilyminen. (Finlex 1975; 1983; Kurki-Suonio 1999.)

Lisääntyneet avioerot ovat johtaneet siihen, että yhä useampi lapsi elää erillään toisesta vanhemmastaan, useimmiten isästään. Eron jälkeinen isyys näyttyy usein ristiriitaisena. Vaikka ohenevaa isyyttä voi yhtä lailla olla ydinperheessä kuin muunlaisissa perheissä, yleisintä on ehkä pelko isyyden ohenemisesta eron jälkeen. Tällöin on vaarana, että isän ja lapsen yhdessäolo vähenee tai että isä jopa häviää lapsen elämästä. (Huttunen 2001, 154–159.) Isän oikeudet ja velvollisuudet lapsen kasvatukseen ja elatukseen kuitenkin säilyvät, vaikka isä ja lapsi eivät asuisikaan yhdessä. Mutta jos isä ei enää jaa arkea lapsen kanssa, voi se muuttaa myös isän ja lapsen suhdetta. Yhteisen arjen puuttuminen tekee suhteesta myös laadullisesti erilaisen verrattuna ns. arkivanhempaan. (Panttila 2005, 6.) Arjen yksi keskeisimmistä ympäristöistä on koti. Siihen liitetään myös erilaiset ihmissuhteet. Sosiaalityön tutkija Leena Autonen-Vaaraniemi (2009, 252–255) on tutkinut väitöskirjassaan eronneiden miesten (n=19) koteja ja kotikäytäntöjä ja todennut, että koti on miehille paljolti perhesuhteita. Haastateltavat kertoivat, että erityisesti lapset tekevät kodin. Lasten tullessa isänsä luokse muuttui asunto ”kämpästä kodiksi”.

Avioeron jälkeinen isyys näyttää olevan teema, jonka isät itse ovat ottaneet viime vuosina voimakkaasti esille. Erityisesti miesaktivistit ovat ottaneet kantaa erilaisin pamfletein ja nettipalstoin. Myös isille suunnattuja eroryhmiä on perustettu. Niissä isä saa vertaistukea vastaavan kokeneilta isiltä. Yhtenä esimerkkinä on ”Erosta Elossa” -projekti, joka käynnistyi vuonna 2005. Vilkas keskustelu miesten asemasta eroissa on näkynyt julkisuudessa myös erilaisina eron selviytymisoppaina, kuten Ralf Sundin (2005) kirja *Ero! ja Miessakit ry:n* koordinoiman ”Erosta Elossa” -projektin raportti ”Mitä miehen täytyy tietää – ja sietää? Selviytyminen erotilanteessa sosiaalitoimen asiakkaana” (Valtonen 2010). Myös Mannerheimin Lastensuojeluliiton kyselyn (2008) mukaan isät kokevat jäävänsä puolustusasemiin avioerossa.

Mutta millaista sitten olisi hyvä eroisuus? Leena Autonen-Vaaraniemi (2010) on tarkastellut tätä miesaktivistien (nettisivustojen) teksteistä moraalikysymysten näkökulmasta. Teksteissä pohditaan oikeanlaista vs. vääränlaista vanhemmuutta, mutta ennen kaikkea kannustetaan siihen, että isyyttä on eron jälkeenkin. Hyvän isän normiksi näyttää muodostuvan se, että isä saisi lapsen lähihuoltajuuden – kannustimena on lapsen hyvä. Teksteissä on oletus isien kokemusten kollektiivisuudesta ja miehiä kannustetaan osoittamaan isyytensä ”taidot”.

Virallisesti lapsi voi asua vain yhden vanhemman luona, vaikka hänellä olisi kaksi huoltajaa. Todellisuudessa lapsi voi kuitenkin asua yhtä paljon sekä isän että äidin luona tai sitten viettää toisen vanhemman luona pelkästään vapaa-aikaa. (Isyyslaki 1975; Kartovaara 2007.) Yhden osoitteen asumisratkaisulla on haluttu turvata lapsen kasvuympäristön jatkuvuus; esimerkiksi lapsen koulunkäynti määrittyy sen mukaan, missä hän on kirjoilla (Panttila 2005, 10).

Vuoroasuminen on kompromissi, joka takaa kummallekin vanhemmalle tasavertaisen aseman suhteessa lapseen. Siihen päädytäänkin silloin, kun kummallakin vanhemmalla on halu ja kyky lapsen kanssa elämiseen. (Panttila 2005, 29–35.) Vuoroasumista on tarkasteltu jonkin verran

kouluikäisten, mutta vastasyntyneiden tai hyvin pienten lasten kohdalla hyvin vähän. Ruotsalaiset tutkijat Broberg ja Gunilla Bohlin (2001) ovat havainneet, että pienten lasten vuoroasumista on käsitelty lähinnä kiintymyssuhdeteorian kautta. Teoria on perinteisesti korostanut yhden aikuisen (äidin) ja lapsen biologisperäistä ja vaistonvaraista kiintymyssuhdetta 0–3-vuotiailla lapsilla. Teoria on sittemmin laajentunut koskemaan molempia vanhempia (myös adoptiolasten ja sijoitettujen lasten vanhempia). Raportissa tuli esille, että yli kahdeksankuisten vauvojen vuoroasumisen harjoittelu oli aloitettu niin, että isä tuli tapaamaan lastaan pari kertaa viikossa. Tapaamisaikoja pidennettiin pikkuhiljaa yökyläilyihin saakka, mistä vuoroasuminen pikkuhiljaa alkoi. (Broberg & Bohlin 2001, 45.)

Vuoroasumisella on etunsa ja heikkoutensa. Ensinnäkin sitä voidaan pitää itsestään selvänä ratkaisuna, sillä lapsi säilyttää suhteet kumpaankin vanhempaansa. Toisaalta on todettu, että vuoroasuminen myös riitautuu usein, mikä voi hankaloittaa sekä vanhempien keskinäistä suhdetta että suhdetta lapseen. (Panttila 2005, 6–7.) Kasvatustieteen tutkija Hanna-Riikka Linnavuoren (2007) haastattelemissa lapsilla (n= 20) oli kaksi kotia, joissa he viettivät suurin piirtein yhtä paljon aikaa. Suurin osa lapsista arvioi, ettei suhde vanhempiin ollut muuttunut ajan kuluessa. Myös suhdetta isä- ja äitipuoliin pidettiin hyvänä. Yhteydenpito biologiseen isään oli haastatelluille lapsille tärkeää, sillä erosta huolimatta isä kuului perheeseen. Yhdellä lapsella suhde isään oli lujittunut avioeron jälkeen, isän kanssa juteltiin enemmän kuin ennen. (Linnavuori 2007, 130–131; ks. myös Ritala-Koskinen 2001.)

Isän (tai äidin) ja lapsen tapaamisten koetinkivenä on useimmiten se, miten suhde entiseen puolisoon toimii. Kasvatustieteen tutkijan Mari Brobergin ja sosiaalipolitiikan tutkijan Mia Hakovirran (2009, 193–197) tekemän kyselytutkimuksen mukaan yhteishuollossa olevat lapset tapasivat useammin isäänsä kuin lapset, jotka ovat vain äidin yksinhuollossa. Useimmiten isät tapaavat lapsiaan sovittujen tapaamisten puitteissa. Isommat lapset ovat yhteydessä isään myös puhelimitse. Tutkijoiden mukaan suurin osa isistä (90 %) haluaisi olla enemmän mukana lapsensa arjessa, mutta toisaalta 50 % isistä koki, ettei muualla olevalle lapselle ollut aikaa. Kolmannes etäisistä tapasi lapsiaan joka viikko, 24 % joka toinen viikko ja joka kuukausi 22 %. Tapaamistiheydeltään viiden prosentin luokkaa olivat sekä joka päivä että harvemmin kuin kerran vuodessa lapsiaan tapaavat isät. Suuri osa isistä koki kantavansa taloudellista vastuuta lapsesta ja maksavansa elatusavun lisäksi myös muita lapsesta aiheutuvia kuluja.

Broberg ja Hakovirta (2009, 197–198) jaottelivat eroisät kolmeen luokkaan: sitoutuneet, taloudellisesti sitoutuneet sekä sitoutumattomat isät. Sitoutuneilla isillä (n=24/41) oli yhteishuoltajuus ja he olivat sitoutuneita lapseen sekä sosiaalisesti että taloudellisesti. Yhteistyö entisen puolison kanssa sujui hyvin, eikä heillä ollut mahdollisen uuden puolison kanssa vielä lapsia. Taloudellisesti sitoutuneet isät (n=10) maksoivat elatusmaksunsa, mutta eivät tavanneet lapsiaan usein. Yhteistyö lapsen äitiin oli toimimaton. Isän uudessa parisuhteessa oli uusia lapsia, jotka velvoittivat isää toisaalla. Pienin ryhmä (n=7) muodostui sitoutumattomista isistä. Nämä isät eivät juurikaan tavanneet lapsiaan, välit lapsen äitiin olivat heikot, ja taloudellinen sitoutuminen lapseen oli heikkoa. Samantyyppisiä tuloksia sai norjalainen tutkija Anne Skevik (2006), joka listasi viikoittaista etäisän ja lapsen tapaamista edesauttavia seikkoja seuraavasti: a) vanhemmat ovat jossain vaiheessa asuneet yhdessä; b) vanhemmat ovat tehneet kirjallisen sopimuksen tapaamisista; c) vanhemmat elävät lähellä toisiaan (välimatka vanhemmalta toiselle ei ole pitkä); d) lapsi on nuori; ja e) äiti ei ole solminut uutta av(i)osuhdetta.

Sosiologian tutkijan Tiina Hokkasen erovanhemmuutta koskevan tutkimuksen (2005, 130, 167) isät (n=11) kokivat, että olivat hyviä isiä sellaisenaan kuin ovat, erosta huolimatta. Isät eivät pitäneet arjen asioiden hoitamisessa mitään aluetta ylivoimaisena. Toisaalta se, että kaikki täytyi tehdä itse, oli ahdistavaa. Arki oli täynnä työntekoa, mutta sellaisenaan aika ajoin mielekästä. Eronneiden isien suhde tyttäriin ja poikiin näyttäytyi hieman erilaisena. Isien kertoessa suhteestaan

tyttäreeseen tuli haastattelussa paikoin epäilyttävä hiljaisuus, ikään kuin suhde tyttäreeseen ei olisi pohtimisen arvoinen. Toisaalta tyttäristä puhuttiin ”isän tyttöinä” tai ”isän silmäterinä”. Isän suhde poikiin näkyi puolestaan selkeämmin tavoitteellisena: pojista tehtiin miehiä. Isät kertoivat, että tyttäret keskustelivat ”tyttöjen jutut” useammin äidin kuin isän kanssa, mitä he pitivät lapselle luontaisempana. (Mt. 127–129.)

Avioerotutkimusten näkökulma on ollut useimmiten biologisten vanhempien. Harvemmin on tutkittu uusperheen eli ns. isä/äitipuolten kokemuksia uudesta perheestä, puolisonsa lapsista tai uusperheen vanhemmuudesta. Kasvatustieteen tutkija Päivi Sutinen (2005) on kuitenkin kartoittanut kahdeksan isäpuolen ja seitsemän äitipuolen (kaikki eri perheistä) puhetta omasta toimijuudestaan ja odotuksista suhteessa uuteen elämäntilanteeseensa. Tuloksista selvisi, että ns. biologinen perhekehys on vahva. Tämän vuoksi isä- ja äitipuolet kokivat olonsa varsin ristiriitaiseksi ja olevansa aika ajoin ulkopuolisia omassa perheessään. Eronneiden vanhempien kuvitelmat uudesta perheestä tai sen yksityisyydestä romuttuivat viimeistään silloin, kun uuden puolison lapset tulivat mukaan perheeseen. Sutinen kuvaa tätä ”akvaarioelämäksi”, jossa kaikkea tekemistä ja tekemistä jättämistä katsottiin suurennuslasin läpi. Myös Anna-Maija Castrén (2009, 114–125) havaitsi vastaavaa eronneiden vanhempien (19 naisen ja 15 miehen) haastatteluaineistostaan. Uusperheessä pyrittiin ”palauttamaan perhe”, mikä kävi ilmi puolisoon kohdistuneista odotuksista ja toiveista. Se, mitä kuuluu biologiseen ja mitä sosiaaliseen vanhemmuuteen näyttäytyykin uusperheissä kiperänä asiana. Juuri uusperhevanhemman roolin epävarmuus on yksi vakiintuneimpia teemoja isä- ja äitipuolia koskevassa tutkimuskirjallisuudessa. Castrénin mukaan toisinaan ehdotetaankin, että tunnesidoksiin liittyvistä odotuksista luovuttaisiin kokonaan, mikä voisi helpottaa uusperheiden sisäisten suhteiden paineita.

Sutisen (2005) tutkimuksen isä- ja äitipuolten vastauksissa (n=15) oli myös mielenkiintoisia eroavuuksia. Isät kokivat esimerkiksi toisten, kuten lapsipuolen biologisen isän, kontrollin (vaikuttamisen omaan elämään) enemmän tueksi kuin uhkaksi – äitipuolet kokivat tämän päinvastoin. Yksi isäpuoli tulkitsi oman puolisonsa uhkaksi isäpuolena olemiselleen. Vaikka sekä isäpuoli että biologinen isä näkivät yhteydenpidon hyvänä asiana, äiti saattoi kieltää sen kokonaan. Omat biologiset lapset koettiin tukea antavana, joskin lapsen kielteinen suhtautuminen isä/äitipuoleen rasitti perhettä. (Mt. 113–114.)

Kaiken kaikkiaan erotutkimukset näyttävät tuovan esille sekä vanhempien että lasten näkökulmaa, joskin lasten näkökulmaa asumiskäytäntöihin ja perheiden sosiaalisiin suhteisiin kaivattaisiin enemmän. Myöskään sellaista tutkimusta, jossa näkyisi saman perheen aikuisten ja lasten näkökulmat ja niiden vertailu, ei juuri ole. Hanna-Riikka Linnavuori (2007, 167) kannustaa myös sellaiseen pitkittäistutkimukseen, jossa saataisiin tietoa esimerkiksi vuoroasumisen vaikutuksista lasten elämään pitkällä aikavälillä.

ISYYDEN ONGELMAKOHTIA

Varhaista, isättömyyden vaikutuksiin keskittynyttä isä- ja isyystutkimusta on pidetty varsin ongelmakeskeisenä (esim. Huttunen 1994, 46). Vaikka nykyinen isyystutkimus on laajentunut kattamaan myös isyyden myönteisiä osa-alueita, niin isyyteen liittyvät ongelmat ovat edelleen tutkimuksissa esillä. Tällaisina isyyden ongelmakohtina on tutkimuksessa pidetty esimerkiksi isien alkoholin käyttöä ja väkivaltaisuutta sekä niiden vaikutusta lasten kehitykselle. Muunlaisten päihteiden väärinkäyttö (esimerkiksi lääkkeet ja huumeaineet) lienevät yhtä lailla perheongelmien aiheuttajia ja isyyttä ohentavia tekijöitä. Tutkimusta tästä kaivattaisiin lisää. Sosiaalityön tutkija Arjan Ruisniemen (2006) tutkimuksessa tulee esille hieman toisenlainen näkökulma: isyys saattaa

myös kannustaa vaikeiden riippuvuuksien yli. ”Uusimpana” isä–lapsi-suhdetta heikentävänä tekijänä on nähty isän masennus, josta kansallista tutkimusta lienee vielä varsin niukasti.

Isät ja alkoholi

Tutkimuksissa on todettu, että elämä alkoholiongelmaisen kanssa aiheuttaa läheisille negatiivisia tunnekokemuksia ja heikentää erityisesti lapsen elämänlaatua. Isän juomisen on esitetty näyttävävän eri tavoin pojan ja tytön elämässä. Pojalla on usein tarve kunnioittaa isäänsä, mutta juova isä ei ole kunnioituksen arvoinen. Näin poika voi kokea isän juomisen loukkauksena ja oman identiteettinsä rakentamisen vaikeana. Tytär voi puolestaan kaivata isältään huomiota ja arvostusta, mikä on ongelmallista isän juomisen vuoksi. (Itäpuisto 2008, 33, 41–42.)

Sosiaalipolitiikan tutkija Ritva Nätkinin (2009, 63, 80–81) mukaan alkoholia voidaan pitää tyypillisenä vieraana suomalaisessa perheessä. Perheyhteisyyden kannalta alkoholinkäytöllä on todettu vain negatiivisia seurauksia. Nätkin huomauttaa kuitenkin, että tällaiset suljetut kategoriat tuottavat itsessään jo vieraantumista, mikä puolestaan muuttuu ammattilaisten käsittelyssä sopimattomaksi. Alkoholiongelmia voisi ehkä kesyttää siten, että ongelman määrittelyä ja kategorisointia lievennettäisiin. Ongelmaa ei voi kuitenkaan näin poistaa.

Nina Halmeen (2009) tutkimuksessa joka kolmas isä luokiteltiin alkoholin riskikuluttajaksi. Alkoholin käytöllä näytti myös olevan suora yhteys isän depression ja muihin terveysongelmiin sekä isän ja lapsen yhdessäolon laatuun. Halmeen mukaan luvut ovat huolestuttavia, onhan lasten vakavan pahoinvoinnin syy usein vanhempien päihde-ongelma. (Mt. 114–116.) Myös lapset itse määrittelevät ”huonon perheen” ominaisuuksiin väkivallan ja päihdeongelmat (Vidén & Ollila 2004).

Yhteiskuntapolitiikan tutkija Susanna Oksanen (2006, 66–69) on analysoinut, millainen kuva alkoholiperheestä rakentuu *Huoltaja*-lehden (sittemmin *Sosiaaliturvan*) artikkeleissa vuosina 1960–2004. Oksanen (2006, 83) huomaa, että alkoholiperhettä on kuvattu useimmiten vain vanhempien hoitoprosessin kautta (siitä lähtien kun alkoholismi alettiin nähdä sairautena). Alkoholiperheen lapsi on jäänyt pitkälti näkymättömäksi, ehkä juuri hänen kokemansa häpeän ja salaamisen tarpeen vuoksi. Myöskään muunlaisten päihdeiden käytön vaikutuksia perheen lapsiin ei ole juuri tutkittu. Arja Ruisniemi (2006, 173–175) on haastatellut neljää äitiä ja yhtä isää päihdeistä irti pyrkimisen aikana ja todennut, että vanhemmuus voi olla toipujan voimavara ja motivaatio. Tutkimuksen ainoa isä puhui vanhemman vastuusta enemmän kuin äidit, isä koki erityisesti taloudellisen vastuun painavana. Isän ambivalentti suhde isyyteensä näkyi siinä, miten lapsi antoi isälle ”sisäistä voimaa” ja toisaalta lapsi koettiin ahdistavana ja kahlitsevana.

Oksanen (2006, 66–69) analysoimista artikkeleista ilmenee, että alkoholia käyttävän isän tie on kulkenut pääroolista kulissemiin. Isä näyttäytyy 1960-luvun artikkeleissa ehdottomana keskipisteenä, maskuliinisenä yksilönä, jota alkoholinkäyttö pönkittää entisestään. Alkoholi ymmärretään miesten juomana ja sen käyttö ylläpitää miesten keskinäistä sosiaalista toimintaa perheestä erillisenä. Alkoholi on miesten kollektiivinen yksinoikeus, oma alue, joka on naisten ulottumattomissa. Alkoholiongelmisten miesten isyys näkyy hetkittäisenä ja alkoholin astuessa kuvaan isyys jopa unohtuu. Juodessaan isä on ikään kuin luopunut isän roolistaan, hän on vastuuton ja välinpitämätön. 1970-luvulla miehinen alkoholiongelma aletaan nähdä lehden artikkeleissa järjestysongelman ohella myös kansanterveyden ja yhteiskunnan päänvaivana. Alkoholiongelma piiryy pikkuhiljaa koko perheen sairaudeksi. 1980- ja 1990-luvulla kiinnostus isän alkoholinkäyttöön alkoi lehdessä selvästi jäädä sivurooliin äidin astuessa huomion keskipisteeksi. 2000-luvun alussa tarkastelun painopiste taas siirtyi isästä ja parisuhteesta lapseen sekä alkoholiongelmaisen äidin ja lapsen väliseen suhteeseen. Ammattilehtien keskipisteeksi tuli aikaisempaakin vahvemmin lapsi. Huomionarvoista on se, ettei yhdessäkään artikkelissa alkoholiongelmista isää nostettu keskustelun pääteemaksi,

hänet korkeintaan mainittiin. 2000-luvun isä on aineistossa läsnäolosta ja vastuusta vetäytyvä ressurkka. Näyttää siltä, että isän näkyvyys heikkenee vuosikymmen kerrallaan. Menettäessään näkyvyyttään isä samalla menettää miehisyttään, sillä 1960-luvun maskuliininen alkoholia käyttävä isä on 2000-luvulle tultaessa muuttunut syrjäytyneeksi ja yksinäiseksi. (Mt. 69–70.) Juovan isän asema ja rooli näyttäytyy Oksasen lehtianalyyseissä lähes päinvastaisena verrattaessa sitä nykypäivän aktiiviseen ja sitoutuneeseen isäkuvaan. Oksanen (2006, 80) itse selittää tätä sillä, että alkoholiperheen vanhemmuus on usein heikkoa: eristynyttä, turvatonta ja epäsopeutunutta. Näin ollen se asettuu nykypäivän ihanteita vastaan. Juovan isän isyys on Oksasen mukaan ohenevaa isyyttä (vrt. Huttunen 2001), sillä alkoholin vuoksi isän ja lapsen suhde on vaarassa jäädä heikoksi ja etäiseksi. Tutkimukselliseksi esteeksi voi nousta se, että tällaisia ohentuvan isyyden edustajia voi olla vaikea saada tutkimukseen mukaan. Oheneva isyys, sen syyt ja seuraukset, vaatisivat joka tapauksessa lisätutkimusta.

Isät ja väkivalta

Isien väkivaltaista käytöstä on käsitelty etenkin sosiaalityön tutkimuksissa. Esillä on niin lasten kuin koko perheen hyvinvointi. Väkivaltaa on tutkittu sukupuolinäkökulmasta 1990-luvulta lähtien. Ennen tätä väkivaltatutkimus keskittyi lähinnä oikeuspsykiatrian, kriminologian tai aggressiotutkimuksen aloille (Ronkainen 1998). Naisten ja lasten kokemusten lisäksi on tutkittu väkivallan yleisyyttä sekä ammattilaisten työkäytäntöjä väkivaltatyössä (Holma & Partanen 2008, 274). Lasten kokemaa väkivaltaa ovat tutkineet muun muassa sosiaalityön tutkijat Hannele Forsberg (2002; 2005), Inkeri Eskonen (2005) sekä ruotsalaiset sosiaalityön tutkijat Åsa Källström Cater (2004) ja Maria Eriksson (2003). Aivan viime vuosina myös isien oma näkökulma ja aktiivisuus hoitoonohjauksessa on alkanut puhuttaa. Sosiaalityön tutkijat (esim. Salonen & Säävälä 2006; Holma & Partanen) ovat tutkineet miesten omia ryhmiä hoidollisesta näkökulmasta ja pohtineet isien väkivallan ennaltaehkäisyä esimerkiksi jo ennen lapsen syntymää.

Väkivallan on määritelty tarkoittavan sitä, että joku käy fyysisesti käsiksi, hänellä on vahingoittamistarkoitus, teko tapahtuu ilman suostumusta ja viranomainen on nimennyt teon väkivallaksi. Henkinen väkivalta on usein kiinnittynyt fyysiseen väkivaltaan, mutta ne voivat esiintyä myös erikseen. (Säävälä, Nyqvist & Salonen 2006, 17–19.) Väkivalta liitetään useammin miehiin kuin naisiin ja miesten tekemää väkivaltaa pidetään seurauksiltaan pahempaan kuin naisten tekemä, joskin väkivallan tekijöiden ja uhrien sukupuolijakauma on viime vuosina ollut vilkkaan debatin kohteena. Miesten väkivaltaa selitetään usein sukupuolioletuksilla, joiden mukaan maskuliinisuuteen kuuluu kuri ja järjestys. Väkivallan sukupuolittuneisuutta puolestaan perustellaan useimmiten viittaamalla biologisiin eroihin, mutta perustelut saattavat huomioida myös kasvuympäristön ja lapsuuden ihmissuhteiden merkityksen. (Ruckenstein 2004; Säävälä, Nyqvist & Salonen 2006, 24–29.)

Kulttuuriantropologi Minna Ruckenstein (2004, 109) on haastatellut väkivaltaisista miehiä (n=17) ja tutkinut, miten miehet itse puhuvat (ruumiillisesta) väkivallasta, lapsuudenaikaisesta isästään sekä omasta isyydestään miesten hoitoryhmissä. Yleensä miesten väkivallan kohteena oli ollut puoliso tai naisystävä – miesten oman puheen mukaan lapseen ei kohdistettu väkivaltaa, lukuun ottamatta yhden miehen lasta. Kaikilla muilla paitsi yhdellä miehistä oli lapsia. Haastatellut miehet pyysivät asiantuntijataholta apua, sillä he eivät halunneet menettää perhettään. Ruckensteinin mukaan vasta viime vuosina on alettu kiinnittää huomiota väkivaltaiseen isään itseensä ja nähdä muutos väkivallattomuuteen mahdollisena. Tutkija toteaa, että tämän päivän isien ei ole pakko toistaa omien isiensä toimintatapoja – niitä voi oppia kyseenalaistamaan. Näin tehdessä osoitetaan, että isällä on toimijuutensa, hän voi vaikuttaa omaan ja läheistensä elämään. Miesten terapiaryhmät ja erilaiset miesten ryhmät olivat auttaneet miehiä löytämään uudenlaisen tavan

puhua itsestään: sanoittamalla kokemuksiaan ja tunteitaan ja saaden näin asiansa julki. Esimerkiksi Espoon ”Lyömätön linja” (Hautamäki 2001) on esimerkki väkivallan ehkäisyprojektista, joka tarjosi enimmäistä kertaa apua myös väkivallan tekijälle.

Hannele Forsberg (2005, 56–58) on tutkinut lasten tunnettyötä: sanoja, ajatuksia ja kokemuksia suhteessa väkivaltaiseen isään ja lasten toipuessa tästä suhteesta. Aineisto kerättiin noin vuoden hoitajakson jälkeen, kun lapset olivat jo tervehtymässä väkivaltaisesta isäsuhteestaan. Aiemmin lapset eivät olleet edes ymmärtäneet, että väkivalta ei kuulu ”normaaliin” elämään. Lapset kuvasivat toivottomuutta, yksinäisyyttä, ilottomuutta, avuttomuutta, tyhjyyttä ja tuskaa. Helpoin ratkaisu lapsista olisi ollut kuolla. Isä näyttäytyi niin mahtipontisena, että häntä vastaan oli vaikea taistella. Asiasta oli myös hankala puhua, sillä lapsi koki häpeää. Lapsen häpeäkokemuksen havaitsi myös Susanna Oksanen (2006) tutkiessaan sosiaalialan ammattilehtien kirjoituksia isän alkoholin väärinkäytöstä. Forsbergin (2005, 58) tutkittavien lasten suhde isään oli kuitenkin ambivalentti, sillä isä ei ollut aina paha. Vahva usko ja toivo siitä, että isä muuttuu, kantoi eteenpäin.

Sosiaalityön tutkija Åsa Källström Cater (2004) haastatteli 8–12-vuotiaita ruotsalaisia lapsia heidän kokemuksistaan väkivaltaisesta isästään. Lasten pohdinnan ykkösaiheeksi nousi hyvän isän ihanne ja kriteerit. Huolimatta oman isänsä väkivaltaisesta käytöksestä lapset jäsensivät isänsä vanhemmuutta monin tavoin, jopa niin, että oma isä saatettiin nähdä kaikesta huolimatta hyvänä isänä. Myös sosiaalityön tutkija Inkeri Eskonen (2005, 65) havaitsi, että isän väkivaltaa kokeneet lapset käyttivät ryhmähaastatteluissaan runsaasti aikaa sen miettimiseen, miten toisia ihmisiä tulee kohdella. Eskosen (2005, 43) tutkimusaineistona oli 20 terapeutin ryhmätapaamisen videotallenteet. Ryhmiin osallistui yhteensä seitsemän 6–9-vuotiasta lasta. Lasten kertomien väkivaltilanteiden pahimmat kuvaukset kohdistuivat isään.

Isiin liitetään muitakin sellaisia muistoja, joiden toivoisi unohtuvan – muistettujen asioiden ei soisi koskaan edes tapahtuneen. Sosiaalityön tutkija Merja Laitinen (2004, 63) haastatteli 21 aikuista, jotka olivat kohdanneet lapsuudessaan seksuaalista väkivaltaa. Useimmissa tapauksissa tekijä oli miespuolinen läheinen tai perheenjäsen. Vaikka läheissuhteiden pitäisi olla lapselle hyvyden ja huolenpidon ydin, ei se jokaiselle lapselle ole tätä. Laitinen kertoo, että isyys ja äitiys ovat aineiston keskeisiä teemoja siinä mielessä, että ne olivat aikuisuudessa luettavissa joko poissuljettuna valintana, haaveena tai ristiriitaisena kamppailuna. Lapsena koettu väkivalta heijastuu omaan vanhemmuuteen monin tavoin, esimerkiksi häpeänä, syyllisyytenä ja pelkona itsestään vanhempana. (Mt. 252.)

Viime vuosina on alettu kiinnittää enemmän huomiota raskausaikana ja vauvaperheissä ilmenevään lähisuhteiden väkivaltaan. Vauvaperheessä esiintyvä väkivalta voi johtua monista tekijöistä, mutta yhtenä syynä on pidetty suurta elämänmuutosta, joka positiivisuudestaan huolimatta aiheuttaa stressiä. Ennaltaehkäisevää väkivaltatyötä pohdittaessa on havaittu, että jaettu vanhemmuus voi estää vauvaperheen ristiriitoja, sillä silloin isällä ei ole niin suurta riskiä pudota perheen ytimen ulkopuolelle. Molemmat vanhemmat tarvitsevat tunteen siitä, että ovat tärkeitä ja tarvittuja. (Salonen & Säävälä 2006, 155–157.)

Isien masennus

Synnytyksen jälkeistä masennusta on tutkittu useimmiten äitien näkökulmasta, vaikka isilläkin sitä esiintyy. Kansainvälisissä (Yhdysvallat, Australia) tutkimuksissa on kiinnostuttu asiasta myös isän kokemana ja kertomana. Isien masennuksella on todettu olevan yhteys lapsen emotionaaliseen kehitykseen sekä käytösongelmiin (ks. Ramchandani, Stein, Evans & O’Connor 2005). Tanskalaiset tutkijat Svend Aage Madsen ja Tina Juhl (2007) ovat kartoittaneet isien (n=549) vointia kuusi viikkoa lapsen syntymän jälkeen. Heidän tutkimuksensa mukaan 6,5 %:lla tanskalaisista (uusista) isistä on riski sairastua lapsen syntymän jälkeiseen masennukseen. Tutkijoiden mukaan isien masennusoireet voivat poiketa ”perinteisistä” masennuksen oireista, minkä vuoksi isien masennusta

voi olla vaikeaa havaita. Isille tyypillisiä oireita näyttävät olevan vihan tunteet, itsesyytökset sekä erilaisten päihteiden käyttö. Tutkijat peräänkuuluttavat ennen kaikkea sitä, että terveydenhoidon kentällä tulisi löytää uusia keinoja ja tutkimusvälineitä isien masennuksen havaitsemiseksi.

LOPUKSI

Kuten tässä luvussa on käynyt ilmi, isyyttä on lähestytty ja tutkittu monenlaisten teemojen alla. Isyyden tutkimukselle on selvästi ollut tilausta. Teemojen sisällä liikutaan erilaisilla ”akseleilla”, joita ovat esimerkiksi läheisyys/etäisyys, arki/ihanteet, tasa-arvo/epätasa-arvo sekä muutos/pysyvyys (ks. myös Dermott 2008, 7). Ilmiöiden vastakkainasettelu ja niiden sisäinen aaltoliike, kuten isän ja lapsen välisen suhteen läheisyys ja/tai etäisyys, on yksi tapa osoittaa ilmiön sisäisiä jännitteitä ja ajassa tapahtuvaa muutosta tai pysyvyyttä. Vaikka isyyteen liittyvien ilmiöiden vastakkainasettelu on varsin karkea jaotteluperuste, voi se toimia isyyttä kokonaisuudessaan valottavana tekijänä. Esimerkiksi arjen isyyden ja ihanteiden välisen suhteen tarkastelu kertoo sen, mikä on tässä ajassa mahdollista, ristiriitaista tai (usein normatiivisesti) tavoiteltavaa – mutta ei kuitenkaan välttämättä toteutuva asia. Niin ihanteellisen kuin realistisen isyyden ajankuvan ja isyykokemuksen tavoittamiseksi on tarvittu – ja tarvitaan edelleen – tutkimusta ja myytinmurtajia monenlaisilta tutkimusaloilta ja monenlaisin lähestymistavoin.

Teemallisen kirjon lisäksi vaihtelee myös se, kenen näkökulmasta isyyttä on tutkittu. Raportin tutkimusten näkökulmia tarkastellessa huomattiin, että isän oma näkökulma on hallinnut tutkimusta varsinkin viimeisen vuosikymmenen aikana, ammattilaisten ja erilaisten asiantuntijoiden tullessa toiseksi ja lasten äänien jäädessä kauas kolmannelle sijalle. – Miksi isyyttä sitten on tutkittu? Isyys on nähty tärkeäksi ensinnäkin lapsen kasvulle ja kehitykselle. Myös vanhempien välinen parisuhde ja koko perhe hyötyy isyyden positiivisista vaikutuksista. Toiseksi isyyttä on tutkittu myös miehen elämää, identiteettiä ja hyvinvointia silmälläpitäen. Isyys näyttää olevan monelle miehelle sellainen kannustin ja voimavara, jota on vaikea verrata mihinkään muuhun. Kolmas syy tutkia isyyttä on löytynyt sukupuolten välisen tasa-arvon tai sen puutteen kysymyksistä. Neljäs peruste isyystutkimukselle on avautunut tarpeesta tietää, miten miehet itse isyytensä kokevat ja näkevät.

Isyyden tutkimusten perusteluista ja isyystutkimuksen teemallisesta monimuotoisuudesta siirrytään viimeiseen lukuun, jossa ehdotamme isyyden tutkimukselle uusia avauksia ja kannustamme eri alojen isyys- ja isätutkijoita entistä antoisampaan vuorovaikutukseen keskenään.

UUSIA AVAUKSIA

Johanna Mykkänen & Ilana Aalto

Se [isyys] on kummiski puhtaasti niinku tämän ajan ilmiö. Siitä tehdään helposti liian vaikea asia, että tavallaan vähän niinku syödään pohjaaki semmoselta perinteiseltä isyydeltä. Toki varmaan kaikella tutkimuksella on hyvä tarkoitus, haetaan entistä parempia ratkaisumalleja ja olemisen malleja, mut kun on kuitenkin niin paljon erilaisia tapoja olla niin sanottu hyvä isä ... ja isiä on monenlaisia ja paljo hyviä isiä ja monet hyvät isätkin saattaa olla hemmetin huonoja isiä, esimerkiks jos ne ei oo paikalla.

Yllä oleva 41-vuotiaan isän haastattelulainaus (Mykkänen 2010a) kuvaa osuvasti tämän raportin johtopäätöksiä: Isyys on yksi oman aikamme kiinnostuksen kohteista, jota on viimeaikoina problematisoitu ja analysoitu monesta näkökulmasta. Tutkimusten tavoitteena on usein paremman tulevaisuuden rakentaminen, mutta isyyksien moninaisuuden tavoittaminen on lähes mahdoton vaatimus. Ja mikä lopulta on parempi tulevaisuus, kun yhteisymmärrystä hyvästä isyydestä ei välttämättä löydy?

Tämän inventaarin tarkoituksena oli kartoittaa viimeisen parinkymmenen vuoden ajalta isyyden tutkimusta, sen sisältöjä ja menetelmiä. Ensinnäkin on todettava, että isä- ja isyyden tutkimusta on tehty kiitettävän runsaasti. Isyyden tutkimuksen noususuhdanne alkoi varsinaisesti 2000-luvulta, minkä jälkeen tutkimusta on tehty lähes kaikilla ihmis- ja yhteiskuntatutkimuksen tieteenaloilla. Isät ja isyys ovat kiistämättä perhetutkimuksen ytimessä. Suosituinta isyyden tutkimus on ollut sosiologian, kasvatustieteen, psykologian ja sosiaalityön aloilla. Tutkimukset näyttävät olevan kuitenkin melko hajallaan ja irti toisistaan eikä isyystutkimuksella toistaiseksi ole tutkimustraditiota. Tutkimusta tehdään eri aloilla ja erilaisista lähtökohdista, joten voi olla, ettei sellaista synnykään. Olemassa olevan tutkimuksen pohjalta ei muodostu yksimielistä kuvaa siitä, millaista olisi tämän päivän isyys. Toisaalta voi kysyä, onko se tarpeenkaan. Moniarvoisessa yhteiskunnassa on sallittava myös moniääninen tutkimus.

Monet lähtökohdat ja näkökulmat voivat kuitenkin tarkoittaa myös sirpaleisuutta. Vaarana on, että isyyden tutkimuksen traditio lepää vain muutaman kansallisesti tunnetun isyyden tutkijan tutkimuksen varassa – ja laidoilla on liuta yksittäisiä isiä ja isyyttä koskevia tutkimuksia. Yksittäisiä tutkimuksia ei välttämättä tunneta eivätkä tulkinnat ja johtopäätelmät riittävästi kulkeudu muiden isyyden tutkijoiden tutkimuksiin. Isyyden tutkimuksen yhteen vetäminen ja yhteisen pohjan luominen olisi kuitenkin tärkeää, jotta syntyisi ”isysteorioita”. Tutkimustradition puutteen takia myös tämän isyysraportin kuva suomalaisesta isyydestä on väistämättä sirpaleinen ja vaillinainen, vaikka tutkimuksia on paljon eri aloilla. Raportti on kuitenkin askel kokonaisuuden hahmottamiseksi. Inventaarin käynnistäneen Pojista isiksi -hankkeen tavoitteena onkin ollut myös koota yhteen suomalaiset isyyden tutkimukset ja -tutkijat ja luoda isyyden tutkimuksen verkosto, jonka puitteissa isyyden tutkimuksen uusia avauksia voi kehittää edelleen esimerkiksi tiedeidenvälisiksi tutkimushankkeiksi.

Vaikka isyyttä on tutkittu paljon, yhä on paljon tutkittavaa. Raportin lopuksi tuomme esille niin isyyden tutkimuksen painopiste- kuin katvealueita ja esitämme joitakin näkökulmia ja kysymyksiä, joiden pohjalta toivomme tutkimuksessa syntyvän uusia ideoita.

Isyyttä koskevien tutkimusten *aineistoja ja keruumenetelmiä* kartoitettaessa huomataan,

että isien omaa *kokemuspuhetta* on tutkittu hyvin paljon. Isiä on haastateltu ja heiltä on pyydetty elämäkertakirjoituksia. Tutkimusta on ainakin jossakin määrin motivoinut halu ja tarve saada ”isien äänet” kuuluviin, kun sekä perheiden että isyyden on koettu olevan muutostilassa. Isien kokemusten selvittäminen on relevantti tutkimussuuntaus jatkossakin. Sen rinnalla olisi kuitenkin kiinnostavaa tarkastella isyyttä myös muunlaisten aineistojen valossa. Mitä saisimme selville esimerkiksi isien havainnoinnista eri konteksteissa?

Kokemuskerronnan ohella toinen laajemmin käytetty aineistoryhmä on ollut erilaisten *perheasiantuntijoiden tekstit ja haastattelut*, joita on usein tarkasteltu diskurssianalyttisesti. Isyyttä on lähestytty yhteiskunnallisena ilmiönä kulttuuristen arvojen, normien ja käsitysten tasolla. Isyyskäsitysten kriittinen erittely on tuonut tärkeää tietoa esimerkiksi siitä, miten vanhemmuus kulttuurisesti jaetaan kahdeksi sukupuolierityiseksi lajiksi: äitiydeksi ja isyydeksi. Yhteiskunnallisten ja kulttuuristen isyyskäsitysten analysoimiselle on edelleen tilausta. Aineistopohjaa voisi kuitenkin laajentaa asiantuntijateksteistä mitä moninaisimpiin erilaisiin konteksteihin, vauvaledistä talouspolitiikkaan.

Isyyden muutokset niin yhteiskunnan rakenteellisella tasolla kuin yksilötasolla ovat puhuttaneet ja tutkituttaneet vuosikymmeniä. Hokema ”isyys on muuttunut” lienee perheille ja perheasiantuntijoille jo liiankin itsestään selvä. Näkemykset isyydestä muuttuneena asettavat ennako-odotuksia yksittäisille isille ja luovat isien kahtiajakoa ”perinteisiin” ja ”sitoutuneisiin”. Isyystutkimuksissa näiden kahden ääripään väliin jäävä kirjo ansaitsisi lisää huomiota. Viitisesitoista vuotta sitten Christoffer Tigerstedt (1996b, 23) kirjoitti ”isyyden vallankumouksen pysähdyksestä”. Vaikka isyyden kehityskeskustelu (niin yhteiskunnallisesti kuin miesten ja naisten tasa-arvon kannalta) on ollut tärkeää, niin pitkään jatkuvana se on samalla uuvuttava ja itseään toistava juoni. Onko puhe isyyden muutoksesta jäänyt paikoilleen? Pitäisikö isyystutkimukselle etsiä muitakin lähtökohia ja kimmokkeita? Ja toisaalta, jos muutoksesta puhutaan, eikö se tulisi tukevammin pohjata tutkittuun tietoon isyyden historiasta?

Yksi raportin keskeisimmistä tuloksista kiteytyy siihen, että lapsilta ei isyydestä ole juuri kysytty. Isyystutkimusta on hallinnut varsin aikuiskeskeinen näkökulma. *Lapsilähtöisemmälle tutkimusasetelmalle* olisi tilausta. Kysymystä lasten ja nuorten näkökulmasta isyyteen voidaan lähestyä monista suunnista. *Lasten puheessa ja ajatuksissa* isät ja isyys voivat näkyä toisenlaisena kuin mikä on aikuisten luoma kuva nykypäivän isyydestä. Millaisina lapset kokevat isänsä? Entä millaisia *isyyskuvia* lapset ja nuoret jakavat keskenään? Millaista isyyttä kauhistellaan, ihastellaan tai kadehditaan? Millaista isyyskuvaa lapsille ja nuorille tarjotaan esimerkiksi lasten- ja nuortenkirjoissa tai oppikirjoissa? Millaista isyyttä ilmentävät esimerkiksi lasten kirjakerhojen ohjelmistoon valitut kirjat tai kirjastojen eniten lainatut lasten- ja nuortenkirjat? Vastaavatko nämä lasten ja nuorten mielikuvia omasta isästään tai isoisästään?

Koska lapset ja nuoret kasvavat ja heitä kasvatetaan erilaisissa *sosiaalisissa elinympäristöissä*, olisi tarpeen kartoittaa isyyskäsityksiä ja isä–lapsi-suhteita myös näiden valossa. Millaista tulevaisuuden isyyttä ja isyysihanteita esiintyy ja tuotetaan esimerkiksi tyttöjen ja poikien erillisissä tai yhteisissä harrastuspiireissä? Entä kotona, päivähoidossa, koulussa, armeijassa tai erilaisissa sosiaalisissa medioissa? Olisi myös kiinnostavaa tietää, millaista ”isällistä toimintaa” tapahtuu esimerkiksi joukkuelajien valmentaja–valmennettava-suhteissa. Entä miten isyyteen vaikuttaa yhteiskuntaluokka, se, onko kyse taloudellisesti hyvin tai huonosti toimeentulevasta elinympäristöstä?

Vanhemmuuden roolit opitaan jo lapsena, ja siksi olisi tärkeää kiinnittää huomio *poikien kasvamiseen ja kasvattamiseen tulevaisuuden isiksi* niin kotona, päivähoidossa, koulussa kuin kulttuurin eri alueilla. Millaisia isäkuvia tämän ajan pikkupojat ja nuoret miehet omaavat ja kaipaavat? Entä millaisia isiä tai puolisoita pojat haluaisivat itse olla – vai haluavatko lainkaan? Vastaavasti voisi kartoittaa tyttöjen puolisoihanteita ja sitä, millainen rooli isyydellä niissä kenties on.

Myös isyyteen aikuisnäkökulmasta kytkeytyviä tutkimustarpeita on edelleen paljon.

Esimerkiksi *miesten ja isien keskinäiset ystävyysuhteet* ja vertaistuki ovat tutkimisen arvoisia ilmiöitä, joita voisi tutkia vaikkapa tunnevaihdon näkökulmasta. Olisi myös kiinnostavaa tietää, millaista on aikuisten työ- tai harrastuspiirien noviisi–eksperti-suhteen vuorovaikutus. Voiko tällaista mentorointia luonnehtia jopa ”isälliseksi” suhteeksi? Sosiaaliset suhteet ovat muutoksessa elämäntilanteiden muuttuessa: avioeron jälkeen tai uusperheen muotoutuessa. Millaista sosiaalista tukea isät haluaisivat ja tarvitsevat, entä itse antavat? Entä miten sosiaaliset suhteet omaan isään ja äitiin koetaan ja nähdään? *Isovanhemmuutta* koskevia tutkimuksia onkin varsin vähän isyyden näkökulmasta. Olisi kiinnostavaa tietää, miten tämän päivän isoisät näkyvät nykyisten ja lastenlasten elämässä. Yhtä lailla voisi tutkia sitä, miten isoisät ja -äidit kokevat ja näkevät nykypäivän isyydet.

Isien tunteita ja isyyden ja miesten mielenterveyden kytöksiä on toistaiseksi tutkittu hyvin vähän. Enemmän kaivattaisiin tietoa isien kokemista arkipäivän iloista. Ilot ovat tutkimuksissa useimmiten sivuhuomioita, joita voisi enemmänkin nostaa esille. Myös isien kohtaamat surut ansaitsevat tutkimuksissa paikkansa, esimerkiksi silloin, kun lasta ei toiveista huolimatta kuulu. Entä miten isät tuntevat ja kokevat puolisonsa keskenmenon – entä lapsensa menettämisen, lapsen sairastumisen tai vammautumisen jälkeen? Tunteisiin liittyvät myös isien mielenterveysongelmat ja Suomessa vielä vähän tutkittu isien synnytyksen jälkeinen masennus.

Perhemuoto vaikuttaa isän ja lapsen suhteeseen sekä arkipäivään. Hallitseva ydinperheisyys on tutkimuksissa saanut rinnalleen ero- ja uusperheen tarkastelun, mutta näiden lisäksi on olemassa myös muunlaisia isyyksiä, joita on tutkittu vain yksittäisissä tutkimuksissa. Esimerkiksi muunlaista kuin biologista isyyttä on tutkittu hyvin vähän. Tutkimusta kaivattaisiinkin niin *adoptio-, homo- kuin yksinhuoltajaisyydestä, sijaisisyydestä sekä maahanmuuttajaisyydestä* isien oman kokemusmaailman ja kulttuuristen käsitysten tasolla. Samalla kuva isyyden kirjosta moninaistuisi. Tuota kuvaa voisi kirkastaa ja moninaistaa vielä sillä, jos tutkisimme perheen toimijoita yhdessä ja erikseen: isää, äitiä ja lasta/lapsia kuulemalla. Millaista kuvaa ja kertomusta tällainen tutkimus meille tuottaisi perhekokonaisuudesta, perheen arjesta ja juhlasta?

Toinen ”valtavirtaisyyden” ulkopuolelle sijoittuva ilmiö on *oheneva isyys*, jolla tarkoitetaan isän ja lapsen yhdessä viettämän ajan vähenemistä ja heidän välisensä tunnesiteen heikkenemistä tai katoamista. Tällaiselle ohenevalle isyydelle voivat altistaa esimerkiksi avioerot tai yllätysraskaudet. Mutta millaisia ovat esimerkiksi isyydestään kieltäytyneiden miesten tarinat? Isyyden elämänkaaressa saattaa olla myös ajanjaksoja, jolloin isyys saattaa olla ajoittain vahvistuvaa ja ajoittain ohentuvaa, elämäntilanteista riippuen. Olisikin kiinnostavaa tietää, millaiselta yksittäisten isien ”isyysaika” näyttää pitkäaikaistutkimusten valossa.

Isiä on tutkittu esimerkiksi perhevapaiden käyttäjinä ja sosiaalitoimiston asiakkaina. *Isyyden asemaa erilaisissa instituutioissa* tulisi kuitenkin selvittää edelleen. Isyyden ja työelämän suhde olisi kiinnostava teema monestakin näkökulmasta. Millainen asema näillä kahdella elämäntilanteella on yksittäisten miesten elämässä? Millä tavoin isyys rakentuu eri ammattiteissa – esimerkiksi sairaanhoitajan, opettajan, insinöörin, palomiehen, poliisin tai yrittäjän ammattiteissa – joiden suhde perinteiseksi miellettyyn maskuliinisuuteen vaihtelee. Instituutioihin liittyy myös kysymys isyyden ja isien saamista rooleista erilaisissa palvelujärjestelmissä kuten äitiys-, lasten- tai perheneuvoloissa tai lasten päivähoitossa ja kouluissa. Tässä yhteydessä voisi myös kartoittaa, millaisia tarpeita olisi palvelujärjestelmien puitteissa tukea isyyttä niissä elämäntilanteissa ja käännekohtissa, joissa isyys on tavalla tai toisella uhattuna. Entä miten asiantuntijat erilaisissa perhepoliittisissa ja lapsuuden instituutioissa kokevat isien kanssa työskentelyn? Millaiset isät tekevät yhteistyötä, ja ketkä jäävät, jättäytyvät tai ketkä jätetään ulkopuolelle?

Isyyttä rakennetaan myös erilaisten *kulttuurituotteiden* kautta. Mielikuvia isyydestä tuotetaan esimerkiksi eri *medioissa*: aikakaus- ja sanomalehdissä, mainoksissa, elokuvissa, radio ja tv-kanavilla sekä sosiaalisessa mediassa, mutta tätä on isyytutkimuksessa sivuttu vasta ohimennen. Isyyden näkökulmasta olisi tarpeen tietää, millaisia isyyteen liittyviä – enemmän tai vähemmän pilotettuja

– ideologioita ja myyttejä media ja mainokset tuottavat? Millaista mainoskuvastoa isille ”syötetään”? Millainen on esimerkiksi isänpäivän tuotemainonnan isäkuva? Millaisia kytköksiä ylipäätään on miesten kuluttajuudella ja isyydellä? Kuka tekee esimerkiksi ostopäätökset lastentarvikkeista tai tila-autoista?

Historiantutkijoiden mielenkiinto on kohdistunut esimerkiksi perheen määritelmiin, elämäntapoihin ja perherakenteisiin, mutta isyyttä omana kysymyksenään on tutkittu hyvin vähän. Tämän takia isyyden nykytilanteisiin keskittyvälle tutkimukselle ei ole ollut tarjolla empiiriseen tutkimukseen pohjautuvia tulkintoja siitä, millaista isyys on menneinä aikoina ollut tai mitä isyydellä on tarkoitettu. Emme siis tiedä, miten menneisyyden perintö vaikuttaa nykypäivän isyyksiin yksittäisten isien elämässä tai yhteiskunnan tasolla. Tarvittaisiin lisää tutkimusta, joka kohdistuisi niin *isyiden historiaan kuin menneisyyden läsnäoloon nykyajassa*. Isyyttä tulisi tarkastella moninaisen lähdeaineiston valossa. Esimerkiksi tuomiokirjojen, näytelmien, kansantarujen, kuvataiteen, oppikirjojen, laulujen, kirjeenvaihdon, päiväkirjojen, poliittisten tekstien, lehdistön tai kasvatustieteiden avaamat näkökulmat eri aikojen isyyksiin rikastuttaisivat nykyisiä historiakäsityksiämme. Tarvitsisimme tietoa esimerkiksi siitä, miten isät suhtautuivat lapsiinsa, millaisen aseman isyys miesten elämässä sai, millaisiin yhteiskunta- ja sukupuolikäsityksiin isyyshanteet kiinnittyivät tai minkälaisia eroja eri yhteiskuntaryhmien miesten isyydessä ja sille asetetuissa vaatimuksissa on ollut.

Edellä emme suinkaan ole esittäneet kaikenkattavaa listaa siitä, mitä isyystutkimuksen tulisi vastaisuudessa tutkia, eihän minkään alueen tutkimusta voi lukita vain tiettyjen kysymystenasetteluiden sisään. Isyyttä käsittelevää tutkimusta on jatkossakin hedelmällistä tehdä monilla aloilla ja monista aiheista, joita emme ole osanneet edes kuvitella. Isyyttä voi tutkia niin omana kysymyksenään kuin esimerkiksi perhettä, lapsuutta tai äitiyttä käsittelevän tutkimuksen yhteydessä. Nyt heitämme pallon lukijoille ja jäämme katsomaan, millaisia isyystutkimuksen uusia avauksia jatkossa on tulossa.

LIITE 1

Isyystutkimuksen monografiat aikajärjestyksessä:

- Nummenmaa, Anna Raija (1981) *Isä alle kouluikäisen lapsen yksinhuoltajana*. Tampereen yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksia 124. Tampere.
- Nummenmaa, Anna Raija (1987) *Isän hoitorooli ja leikinohjaustyylit*. Tampereen yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksia 145. Tampere.
- Huttunen, Jouko (1990) *Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 77. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mäkinen, Seppo (1991) *Isänsä menettäneet pojat varusmiehinä. Vertaileva tutkimus hajonneiden ja ehjien kotien poikien persoonallisuuden kehityksestä ja palveluksessa selviytymisestä*. Sotilaslääketieteellinen aikakauslehti 1a. Helsinki: Suomen lääkintäupseeriliitto.
- Hyssälä, Liisa (1993) *Health behaviour of a young family's father: a study of health behaviour of a young father, his transition to fatherhood and his role as a health educator conducted at maternity health care clinics and well-baby clinics: The Finnish family competence study*. Sosiaali- ja terveyshallitus, tutkimuksia 18.
- Kaila-Behm, Arja (1997) *Miehestä esikoisen isäksi*. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 49. Hoitotieteen laitos. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Kauhanen, Saija (1998) *Kohti uudenlaista isyyttä: haastattelu pienten lasten isien isyykokemuksista*. Yhteiskuntapolitiikan tutkimuksia 5. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Korhonen, Merja (1999) *Isyyden muutos: keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus*. Joensuu: Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 39.
- Torkkeli, Markus (2001) *Koulutulokkaiden isät lastensa koulunkäynnin tukena*. Kasvatuspsykologian tutkimusyksikkö, tutkimuksia 6. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Huttunen, Jouko (2001) *Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jämsä, Juha (2003) *Isä joka on homo: homomiehen perhe ja vanhemmuus*. Seta julkaisuja 16. Helsinki: Seksuaalinen tasavertaisuus.
- Kokkonen, Sari (2003) *Työttömänä isänä – perheessä ja yhteiskunnassa*. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 238. Helsinki.
- Kujala, Erkki (2003) *Sodan pojat. Sodanaikaisten pikkupoikien lapsuuskokemuksia isyyden näkökulmasta*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 222. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Aalto, Ilana (2004a) *Kerrottu isyys. Kahden sukupolven miesten isyyskertomuksia*. TANE-julkaisuja 6. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta .
- Perälä-Littunen, Satu (2004) *Cultural images of a good mother and a good father in three generations*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 239. Jyväskylä: University Printing House.
- Mesiäislehto-Soukka, Helinä. (2005) *Perheenlisäys isien kokemana – fenomenologinen tutkimus*. Acta universitatis ouluensis D Medica 829. Oulu.
- Paajanen, Pirjo (2006) *Päivisin leiväntuoja, iltaisin hoiva-isä. Alle 3-vuotiaiden esikoislasten isien näkemyksiä ja kokemuksia isyydestä*. Perhebarometri. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E24. Helsinki: Väestöliitto.
- Lammi-Taskula, Johanna (2007) *Parental leave for fathers? Gendered conceptions and practices in families with young children in Finland*. Stakes, research report 166. Acta Electronica universitatis

- Tamperensis 664. <http://acta.uta.fi> Viitattu 28.12.2009.
- Kekäle, Jari (2007) *Postmoderni isyys ja uskonnollisuus – tarinallinen näkökulma*. Joensuu: Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja 19.
- Halme, Nina (2009) *Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Acta electronica universitatis Tamperensis 870. Helsinki.
- Mykkänen, Johanna (2010) *Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 382. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Koivumäki, Risto (2010) *Isyyttä alihankintana. Narratiivinen analyysi sijaisinä toimivien miesten identiteetin rakentumisesta*. Diakonia-ammattikorkeakoulu. A tutkimuksia 26.

LIITE 2

Tutkimukset, joissa lapset ovat olleet informanteina. Tutkimukset ovat aikajärjestyksessä. Asteriskilla (*) merkityissä kohdissa on tutkittu ensisijaisesti isiä ja/tai isyyttä.

- * Huttunen, Jouko (1990) *Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle*. Kyselytutkimus isille (n=113) ja pojille (n=179). Kasvatustiede, väitöskirja.
- Rautava, Pasi & Laakso, Lauri & Nupponen, Heimo (2003) *Vanhempien merkitys 5. luokan oppilaiden liikuntaharrastuksessa*. Aineistona kysely 12-vuotiaille lapsille (n=192). Liikuntatiede.
- * Innanen, Mikko (2001) *Isyys ja äitiys nuorten kertomana*. Aineistona lukioikäisten poikien (n=36) ja tyttöjen (n=56) kirjoittamat kouluaineet. Liikuntatiede, väitöskirja.
- Vidén, Sari & Ollila, Anne. K (2004) *Hyvä, parempi ydinperhe?* Aineistona tyttöjen (n=38) ja poikien (n=14) ryhmäkeskustelut ja kirjoitelmat. Nuorisotutkimus.
- Eskonen, Inkeri (2005) *Perheväkivalta lasten kertomana*. Aineistona 7:n lapsen (6–9-vuotiaat) ryhmätapaamisten videointi. Sosiaalityö, väitöskirja.
- Kivimäki, Riikka & Otonkorpi-Lehtoranta, Katri (2005) *Aikuisen työ lapsen silmin*.
- Höglund, Kirsi & Kivimäki, Riikka (2005) *Tuoko etättyö työn kotiin? Etätöön mahdollisuuksia ja esteitä*. Aineistona lasten haastatteluita. Sosiaalityö.
- * Forsberg, Hannele (2005) *Talking feels like you wouldn't love your daddy anymore?* Aineistona lasten haastatteluita. Sosiaalipolitiikka.
- * Valkonen, Leena (2006) *Millainen on hyvä äiti ja isä?* Aineistona 5–6-luokkalaisten lasten kouluaineet (n=207). Kasvatustiede, väitöskirja.
- Linnavuori, Hanna-Riikka (2007) *Lasten kokemuksia vuoroasumisesta*. Aineistona lasten haastattelut (n=20). Kasvatustiede, väitöskirja.
- Rönkä, Anna & Poikkeus, Anna-Maija (2000) *Työt, pojat ja vanhemmat: kumppanuutta ja kahinointia*. Aineistona kysely (n=129) ja haastattelu (n= 57) 13–14-vuotiaille. Psykologia.
- Rönkä, Anna & Sallinen, Marjukka (2008) *Murrosikäisen perhesubteet: muutoksia ja jännitteitä*. Aineistona 57:n nuoren (13–16 v.) haastattelut. Psykologia.
- Myllyniemi, Sami (2009) *Aika vapaalla*. Nuorten vapaa-aikatutkimus. Aineistona 1201:n nuoren (10-29-v) puhelinhaastattelu. Nuorisotutkimus.

LIITE 3

Isyyttä koskevat kaunokirjalliset teokset:

Seppänen, Juhani 2000. *Ensimmäinen sana on isä.*

Tervo, Jari 2000. *Kallellaan.*

Hotakainen, Kari 2002. *Juoksuhaudantie.*

Mäkelä, Hannu 2002. *Ihme.*

Leppänen, Keijo 2003. *Isyydesti.*

Penttinen, Hannu 2004. *Rohkeutta isä!*

Jamieson, Wendell 2007. *Kyllä isä tietää.*

Huttunen, Janne 2007. *Isyyspakkaus.*

Frangén, Simo & Meriläinen, Rosa 2007. *Nollasta ykköseksi. Isän ja äidin päiväkirja.*

Holvas, Jakke 2009. *Vauvatarinoita.*

Hietamies, Eve 2010. *Yösyöttö.*

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

ARKISTOLÄHTEET

Käytetyt lyhenteet:

SKS KRA = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto = Isää etsimässä. Kirjoituskilpailu 1998–1999.

SKS KRA IE 4020–4024.1999.

SKS KRA IE 2344–2349.1999.

KIRJALLISUUS

Aalto, Ilana (2004a) *Kerrottu isyys. Kahden sukupolven miesten isyyskertomuksia*. TANE-julkaisuja 6. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.

Aalto, Ilana (2004b) Perinteisestä uuteen? Isyyden muutuskertomusta purkamassa. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 65–87.

Alasuutari, Maarit (2003) *Kuka lasta kasvattaa?* Helsinki: Gaudeamus.

Alasuutari, Maarit (2010) *Suunniteltu lapsuus. Keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoidossa*. Vastapaino: Tampere. Ilmestyy elokuussa.

Anna-Leena Välimäki & Pirkko-Liisa Rauhala (2000) Lasten päivähoidon taipuminen yhteiskunnallisiin murroksiin Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 65 (5), 387–405.

Antila, Juha (2005) *Veteen piirretty viiva? Työn ja yksityiselämän välisen rajapinnan tarkastelua*. Työpoliittinen tutkimus Nro 272 Helsinki: Työministeriö.

Anttonen, Anneli (1999) *Lasten kotihoidontuki suomalaisessa perhepolitiikassa*. KELA Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 52. Helsinki: Kansaneläkelaitos, tutkimus- ja kehitysyksikkö.

Aukia, Markku (2010) *Lapset olkoot ihmisiksi. Suomen talonpoikaiskotien hiljainen kasvatus. Kansatieteellinen tutkimus*. Turku: Turun yliopisto. Luettu 6.5.2010. <https://oa.doria.fi/handle/10024/52564>

Autonen-Vaaraniemi, Leena (2009) *Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt*. Acta Universitatis Tamperensis 1445. Tampere: Tampere University Press.

Autonen-Vaaraniemi, Leena (2010) Men's activism, moral reasoning and good fatherhood in post-divorce family context. *Norma – Nordic Journal for Masculinity Studies* 5 (1). Tulossa syksyllä 2010.

Björnberg, Ulla (1992) Parenting in transition: an introduction and summary. Teoksessa Ulla Björnberg (toim.) *European parents in the 1990s. Contradictions and comparisons*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1–29.

Bowlby John (1957) *Lasten hoivan ja hellyyden tarve*. Suom. Laura Jokinen (alkuteos *Maternal care and mental health*). Helsinki: WSOY.

Brandth, Berit & Kvande, Elin (1998) *Masculinity and child care: the reconstruction of fathering*. *Sociological Review* 46 (2), 293–313.

- Brandth, Berit & Kvande, Elin (2009) "Gendered or gender-neutral care politics for fathers?" *ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 624, 177.
- Bretherton, Inge (2010) Fathers in attachment theory and research: a review. *Early Child Development and Care* 180 (1&2), 9–23.
- Broberg, Anders & Bohlin, Gunilla (2001) *Växelsvis boende för små barn – utvecklingspsykologiska Aspekter*. Socialstyrelsen. Växelsvis boende – Att bo hos pappa och mamma fast de inte bor tillsammans. 45–59. Luettu 11.3.2010. [Http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/10343/2004-110-14_200411014.pdf](http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/10343/2004-110-14_200411014.pdf)
- Broberg, Mari & Hakovirta Mia (2009) Lapsistaan erillään asuvana isänä eron jälkeen. Teoksessa Katja Forssén & Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Väestöliitto: Väestöntutkimuslaitos Katsauksia D 50, 186–200.
- Bronte-Tinkew, Jacinta & Moore, Kristin A. & Capps, Randolph C. & Zaffc, Jonathan (2006) The influence of father involvement on youth risk behaviors among adolescents: A comparison of native-born and immigrant families. *Social Science Research* 35 (1), 181–209.
- Broughton, Trev Lynn & Rogers, Helen (2007) Introduction: The Empire of the Father. Teoksessa Trev Lynn Broughton & Helen Rogers (eds) *Gender and Fatherhood in the Nineteenth Century*. Hampshire, New York: Palgrave Macmillian, 1–28.
- Bruner, Jerome (1991) The narrative construction of reality. *Critical Inquiry* 18 (1), 1–21.
- Bäckström, Caroline & Hertfelt Wahn, Elisabeth (2009) Support during labour: first-time fathers' descriptions of requested and received support during the birth of their child. *Midwifery*. Luettu 16.12.2009: www.elsevier.com/midw
- Böök, Marja Leena & Perälä-Littunen, Satu (2006) Luottamusta rajojen kera – mielipidekirjoitusten vanhemmuuden vastuu. *Nuorisotutkimus* 24 (2), 3–17.
- Böök, Marja Leena & Perälä-Littunen, Satu (2010) Vastuullisen vanhemman velvoitteet. *Kasvatus* 1, 41–52.
- Böök, Marja Leena (2001) *Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteessa*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 182. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Cabrera, Natasha & Fagan, Jay & Farrie, Daniella (2008) Explaining the long reach of father's prenatal involvement on later paternal engagement. *Journal of Marriage and Family* 70, 1094–1107.
- Castrén, Anna-Maija (2009) Mahtuuko ero perheeseen? Perheen hajoaminen ja uusperhe perheenä. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus, 106–127.
- Dermott, Esther (2008) *Intimate fatherhood. A sociological analysis*. London: Routledge.
- Edwards, Rosalind & Bäck-Wiklund, Margareta & Bak, Maren & Ribbens McCarthy, Jane (2002) *Step-fathering: Comparing policy and everyday experience in Britain and Sweden*. Sociological Research Online. Luettu 12.5.2010. [Http://ideas.repec.org/a/sro/srosro/2002-5-2.html](http://ideas.repec.org/a/sro/srosro/2002-5-2.html)
- Eerola, Petteri (2009) Lapsikeskeisempi isyys – kolme tarinaa nuorten koulutettujen miesten astumisesta isyyteen. *Nuorisotutkimus* 2, 15–28.
- Eilola, Jari (2002) "Cuckoi päällä curjanacin; cana alla armaisnakin" – patriarkaalisuus, puolisoiden välinen suhde ja auktoriteetin muodostuminen. Teoksessa Piia Einonen & Petri Karonen (toim.) *Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkaalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860)*. Historiallinen arkisto 116. Helsinki: SKS, 100–127.
- Eloranta, Miia (2008) *Sosiaali- ja terveysministeriön perhevapaakampanja 2007–2008. Loppuraportti*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:22. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Emslie, Carol & Ridge, Damien & Ziebland, Sue & Hunt, Kate (2006) Men's accounts of depression: reconstructing or resisting hegemonic masculinity? *Social Science & Medicine* 62, 2246–2257.
- Eriksson, Maria (2003) *I skuggan av Pappa. Familjerätten och hanteringen av faders våld*. Stehag: Förlags ab Gondolin.
- Erlandsson, Kerstin & Lindgren, Helena (2009) From belonging to belonging through a blessed

- moment of love for a child – the birth of a child from the fathers' perspective. *Scandinavian Journal of Caring Science* October, 1–7.
- Eräranta, Kirsi (2005) Heteroseksuaalinen matriisi ja isän vanhemmuus. *Naistutkimus– Kvinnoforskning* 18(3), 19–29.
- Eräranta, Kirsi (2007a) Olevasta tekijäksi? Psykososiaalinen tieto isän määrittäjänä. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino, 83–105.
- Eräranta, Kirsi (2007b) Isäksi tulossa ja tekemässä. Isäryhmät ja omaelämäkerrallinen työ isyyteen ohjaamisen välineinä. *Nuorisotutkimus* 25(1), 33–46.
- Esko, Martti (1984) *Mies ja isyys. Perheen kehitysvaiheet ja isän muuttuva rooli*. Porvoo: WSOY.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Katarina (1968) Sukupuoliroolikeskustelu Suomessa. Teoksessa Katarina Eskola (toim.) *Miesten maailman nurjat lait*. Helsinki: Tammi, 11–37.
- Eskonen, Inkeri (2005) *Perheväkivalta lasten kertomana*. Acta Universitatis Tamperensis 1107. Tampere: Tampere University press.
- Etchegoyen, Alicia (2002) Psychoanalytic Ideas About Fathers. Teoksessa Trowell, Judith & Etchegoyen, Alicia (toim.) *The Importance of Fathers. A Psychoanalytic Re-evaluation*. The New Library of Psychoanalysis 42. Hove and New York: Brunner-Routledge, 20–41.
- EU 2010. Euroopan tason työmarkkinaosapuolten uusi puitesopimus vanhempainvapaasta. Luettu 22.5.2010. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/948&format=HTML&aged=0&language=FI&guiLanguage=en>
- Fagerskiöld, Astrid (2006) Support of fathers of infants by the child health nurse. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 20 (1), 79–85.
- Fegran, Liv & Helseth, Sølvi (2009) The parent–nurse relationship in the neonatal intensive care unit context – closeness and emotional involvement. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 23, 667–673.
- Finlex (1975) *Isyyslaki* 5.9.1975/700 Luettu 25.5.2010. <http://www.finlex.fi/fi/>
- Finlex (1983) *Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta* 8.4.1983/361. Luettu 25.5.2010. <http://www.finlex.fi/fi/>
- Forsberg, Hannele (1995) Sosiaalitoimiston isä: kaivattu, toivoton ja uhkaava. Teoksessa Leena Eräsaari, Raija Julkunen & Harriet Silius (toim.) *Naiset yksityisen ja julkisen rajalla*. Tampere: Vastapaino, 132–149.
- Forsberg, Hannele (1998) *Perheen ja lapsen tähden: etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Forsberg, Hannele (2002) *Lasten asiakkuudet ja kokemukset turvakodissa*. Julkaisu 31. Helsinki: Ensi- ja turvakodin liitto.
- Forsberg, Hannele (2005) “Talking feels like you wouldn’t love Dad anymore” – Children’s emotions, close relations and domestic violence. Teoksessa Maria Eriksson & Marianne Hester & Suvi Keskinen & Keith Pringle (toim.) *Tackling men’s violence in families*. Nordic issues and dilemmas. Bristol: Policy Press, 49–65.
- Gaunt, David (1983) *Familjeliv i Norden*. Malmö: Gidlunds.
- Goodsell, Todd, L. & Meldrum, Jaren, T. (2010) Nurturing fathers: a qualitative examination of child–father attachment. *Early Child Development and Care* 180 (1&2), 249–262.
- Griswold, Robert L. (1993) *Fatherhood in America: A History*. New York: Basic Books.
- Haataja, Anita (2004) *Pohjoismaiset vanhempainvapaat kahden lasta hoitavan vanhemman tukena*. Janus 12 (1), 25–48.
- Haataja, Anita (2007) Suomalainen äitiys-, isyys- ja vanhempainrahajärjestelmä: ylistämisestä alistamiseen? Teoksessa Anna-Maija Castrén (toim.) *Työn ja perheen tasapaino: sääntelyä, tutkimusta ja kehittämistä*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Palmenia, 14–34.

- Haavio-Mannila, Elina (1968) *Suomalainen nainen ja mies. Asema ja muuttuvat roolit*. Helsinki: WSOY.
- Hagström, Charlotte (1999) *Man blir pappa. Föräldrarskap och maskulinitet I förändring*. Lund: Nordic Academic Press.
- Hallgren, Anita & Kihlgren, Mona & Forslin, Lars (1999) Swedish fathers' involvement in and experiences of childbirth preparation and childbirth. *Midwifery* 15, 6–15.
- Halme, Nina (2009) *Isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolo*. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Acta electronica universitatis Tampereensis 870. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hanska, Jussi & Lahtinen, Anu (2010) Keskiäjalta 1500-luvun lopulle. Teoksessa Jussi Hanska & Kirsi Vainio-Korhonen (toim.) *Huoneentaulun maailma. Kasvatus ja koulutus Suomessa keskiäjalta 1860-luvulle*. Helsinki: SKS, 17–111.
- Harrikari, Timo (2008) *Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa*. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkosto, julkaisu 86.
- Hautamäki, Jari (2001) Lyömätön linja Espoossa. Teoksessa Marie Rautava & Sirkka Perttu (toim.) *Tavoitteena uhrin turvallisuus*. Kotka: Stakes, 43–47.
- Hearn, Jeff (2002) Men, fathers and the state: national and global relations. Teoksessa Barbara Hobson (toim.) *Making men into fathers. Men, masculinities and the social politics of fatherhood*. UK: Cambridge, 245–272.
- Hedov, Gerth & Anneren, Göran & Wikblad, Karin (2002) Swedish parents of children with Down's syndrome. Parental stress and sense of coherence in relation to employment rate and time spent in child care. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 16 (4), 424–430.
- Heinonen, Jari (2006) *Työläismies abdingossa. Kolme miessukupolvea rakennemuutosten Suomessa*. Helsinki: Palmenia.
- Helén, Ilpo (1997) *Äidin elämän politiikkaa. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helsti, Hilkka (2000) *Kotisyntyisten aikaan. Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalituksen konflikteista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heydemann, Irma (toim.) (1980) *Suomen lapsen pitkä marssi. Mannerheimin lastensuojeluliiton vaiheita ja Arvo Ylpön muistelemaa*. Helsinki: WSOY.
- Heywood, Colin (2001) *A history of childhood: children and childhood in the West from medieval to Modern Times*. Cambridge, Oxford, Malden: Polity Press.
- Hirsjärvi, Sirkka & Laurinen, Leena (2004) *Lempeästi mutta lujasti. Suomalaisia sanontoja ja arkiuskomuksia kasvatuksesta*. Helsinki: WSOY.
- Hoikkala, Tommi (1994) Mies, kasvatus ja auktoriteettimaisema. Teoksessa J. P. Roos & Eeva Peltonen (toim.) *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkertoista*. Tietolipas 136. Helsinki: SKS, 86–105.
- Hoikkala, Tommi (1996) Esipuhe. Teoksessa Tommi Hoikkala (toim.) *Miehenkuvia. Välihdyksiä nuorista miehistä Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 3–5.
- Hoikkala, Tommi (1998) Isyys ja vanhemmuus. Teoksessa Elina Saksala (toim.) *Muutoksen sosiologia*. Jyväskylä: Gummerus, 75–84.
- Hokkanen, Tiina. (2005) *Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajan vanhemmuus arjen kokemuksesta*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 267. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Holma, Juha & Partanen, Terhi (2008) Lähisuhdeväkivalta tutkimuskohteena. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Gaudeamus, 274–291.
- Holmes, Jeremy (1993) *John Bowlby and Attachment Theory*. London: Routledge.
- Holter Øystein Gullvåg & Aarseth, Helene (1994) *Mäns Livsammanhang*. Stockholm: Bonnier.
- Husu, Liisa & Katainen, Elina & Peltonen, Eeva & Purra, Pia & Raevaara, Eeva & Tiukka, Liisa (1995) *Lukukirja Suomen naisille*. Tampere: Gaudeamus.

- Huttunen, Jouko (1990) *Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 77. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Huttunen, Jouko (1994) Isyys ja miehisuus: isä perhepsykologisessa tutkimuksessa. Teoksessa Juha Virkki (toim.) *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Helsinki: WSOY, 46–66.
- Huttunen, Jouko (1999) Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere University Press, 169–193.
- Huttunen, Jouko (2001) *Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä*. Jyväskylä: kustannus.
- Huttunen, Jouko (2010) Isyyteen sitoutuminen ja sen merkitys miehelle. *Suomen lääkäri-lehti* 3, 175–81.
- Hyssälä, Liisa (1993) *Health behaviour of a young family's father*. A study of health behaviour of a young father, his transition to fatherhood and his role as a health educator conducted at maternity health care clinics and well-baby clinics: The Finnish family competence study. Sosiaali- ja terveyshallitus, tutkimuksia 18.
- Häggman, Kai (1991) Från självklarhet till ideologi – familjen som den bildade klassens ideal i 1800-talets Finland. Teoksessa Panu Pulma (red.) *Den problematiska familjen*. Historiallinen arkisto 97. Helsinki: Historiska Samfundet, 143–156.
- Häggman, Kai (1994) *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Historiallisia tutkimuksia 179. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Häggman, Kai (1996) *Johdatus perbehistoriaan*. Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja 11. Helsinki: Helsingin yliopiston historian laitos.
- Hänninen, Vilma (2000) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 696.
- Högbacka, Riitta (2009) Ikioma lapsi vieraasta maasta. yhteisyys ja erot kansainvälisissä adoptio-perheissä. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus, 162–190.
- Höglund, Kirsi & Kivimäki, Riikka (2005) Tuoko etätö työ kotiin? Etätöiden mahdollisuuksia ja esteitä. Teoksessa Anja-Riitta Lahikainen & Tytti Hietala & Tommi Inkinen & Marjatta Kangassalo & Riikka Kivimäki & Frans Mäyrä (toim.) *Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan*. Helsinki: Gaudeamus, 34–53.
- Innanen, Mikko (2001) *Isyys ja äitiys nuorten kertomana – lukiolaisten tyttöjen ja poikien kirjoituksia*. Jyväskylä: LIKES.
- Isyys.net (2010) Sosiaali- ja terveysministeriön isyyden tukikampanja. Luettu 15.5.2010. [Http://www.isyys.net/articles/292/](http://www.isyys.net/articles/292/)
- Isätoimikunta (1999) *Isätoimikunnan mietintö*. Komiteamietintö 1999:1. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: Edita.
- Itäpuisto, Maritta (2008) *Pullon pohjimmaisat. Lapsi, perhe ja alkoholi*. Helsinki: Kirjapaja.
- Jackson, Karin & Ternstedt, Britt-Marie & Schollin, Jens (2003) From alienation to familiarity: experiences of mothers and fathers of preterm infants. *Journal of Advanced Nursing* 43 (2), 120–129.
- Jallinoja, Riitta (2006) *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Johansen, Shawn: *Family Men. Middle-Class Fatherhood in Early Industrializing America*. Routledge, New York and London 2001.
- Jokinen, Arto (1999) Suomalainen miestutkimus ja -liike: muutoksen mahdollisuus? Teoksessa Arto Jokinen (toim.) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere University Press, 15–51.
- Jokinen, Eeva (2004) Hämmentyneitä veljiä ja rakenteellista isättömyyttä. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) *Isäkirja*. Tampere: Vastapaino, 193–222.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.

- Julkunen, Raija (1994) Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteenä. Teoksessa Anneli Anttonen & Lea Hendriksson & Ritva Nätkin (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino, 179–201.
- Juntumaa, Raimo (1992) Kehitys kolmiosuhteessa. Isä lapsen toisena huoltajana. *Psykologia* 27, 476–481.
- Jämsä, Juha (2003) *Isä joka on homo: homomiehen perhe ja vanhemmuus*. Seta julkaisuja 16. Helsinki: Seksuaalinen tasavertaisuus.
- Jämsä, Juha (2004) Isä, joka on homo. Homouden, mieheyden ja vanhemmuuden puhetapoja. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.
- Kaarninen, Mervi (2008) *Punaorvot 1918*. Helsinki: Minerva.
- Kaila-Behm, Arja (1997) *Miehestä esikoisen isäksi*. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 49. Hoitotieteen laitos. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Kaksola, Juho (2009) Muisto Kirja Merkillisimmistä kohtauksista Minun elämäni juoksun alla. Teoksessa Kaisa Kauranen (toim.) *Työtä ja rakkautta. Kansanmiesten päiväkirjoja 1843–1937*. Kansanelämän kuvauksia 75. Helsinki: SKS, 59–87.
- Karila, Irma (1968) *Isä lapsensa kasvattajana*. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Karonen, Petri (2002a) Johdanto: Moninainen patriarkalisuus – normien ja käytäntöjen solmukohtat. Teoksessa Piia Einonen & Petri Karonen (toim.) *Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860)*. Historiallinen arkisto 116. Helsinki: SKS, 10–23.
- Karonen, Petri (2002b) (Koti)talouden yhtenäisyys koetuksella. Teoksessa Piia Einonen & Petri Karonen (toim.) *Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860)*. Historiallinen arkisto 116. Helsinki: SKS, 27–35.
- Kartovaara, Leena (2007) Lapset hajoavissa perheissä. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007*. Tilastokeskus. Helsinki: Stakes, 93–108.
- Katajala-Peltomaa, Sari & Toivo, Raisa Maria (2009) *Noitavaimo ja neitsytäiti. Naisten arki keskiajalta uudelle ajalle*. Jyväskylä: Atena kustannus.
- Kearney, Jeremy & Månsson, Sven-Axel & Plantin, Lars & Pringle, Keith & Quaid, Sheila (2000) *Fatherhood and Masculinities. A comparative study of the ideals and realities of fatherhood and masculinity in Britain and Sweden*. University of Sunderland. Centre for Social Research and Practice.
- Kekäle, Jari (2007) *Postmoderni isyys ja uskonnollisuus – tarinallinen näkökulma*. Joensuu: Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja 19.
- Kela (2010a) Luettu 15.3.2010. [Http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/120701121608EH?OpenDocument&utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_term=isyyysvapaa&utm_campaign=asiointi](http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/120701121608EH?OpenDocument&utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_term=isyyysvapaa&utm_campaign=asiointi)
- Kela (2010b) Luettu 15.3.2010. [Http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/160404102920MH?OpenDocument](http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/160404102920MH?OpenDocument)
- Ketokivi, Kaisa (2004) Pidentynyt nuoruus ja perheen perustaminen individualistisen elämäntapa-orientaation jäljillä. *Sosiologia* 2, 94–107.
- Ketokivi, Kaisa (2005) Aikuistumisen ja perheen perustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia*. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 100–137.
- Kinnunen, Ulla & Malinen, Kaisa & Laitinen, Katja (2009) Työn ja perheen yhteensovittaminen: perheiden kokemuksia ja ratkaisuja. Teoksessa Anna Rönkä & Kaisa Malinen & Tiina Lämsä (toim.) *Perhe-elämän paletti. vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 125–148.

- Kinnunen, Ulla & Mauno Saija (2002) Työn ja perheen yhteensovittaminen vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa Anna Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.) *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–118.
- Kivijärvi, Saira & Rönkä, Anna & Hyväluoma, Johanna (2009) Vanhemmuus arjessa: neuvottelua, hässäköitä ja hassuttelua. Teoksessa Anna Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.) *Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: PS-kustannus, 47–68.
- Kivimäki, Riikka & Otonkorpi-Lehtoranta, Katri (2005) Aikuisen työ lapsen silmin. Teoksessa Anja-Riitta Lahikainen & Petti Hietala & Tommi Inkinen & Marjatta Kangassalo & Riikka Kivimäki & Frans Mäyrä (toim.) *Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan*. Helsinki: Gaudeamus, 19–33.
- Kivimäki, Riikka (1996) Yrittäjät, perhe ja sukupuoli. Teoksessa Merja Kinnunen & Päivi Korvajärvi (toim.) *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Jyväskylä: Vastapaino, 109–118.
- Kivimäki, Ville (2007) Sodan rampauttama vanhemmuus. Teoksessa Sari Näre & Jenni Kirves & Juha Siltala & Joni Strandberg (toim.) *Haavoitettu lapsuus. Sodassa koettua*. Helsinki: Weilin+Göös.
- Klinth, Roger & Johansson, Thomas (2010) *Nya svenska fäder*. Umeå: Boréa.
- Koivumäki, Risto (2010) *Isyyttä alihankintana. Narratiivinen analyysi sijaisinä toimivien miesten identiteetin rakentumisesta*. Diakonia-ammattikorkeakoulu. A tutkimuksia 26. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Koivunen, Anu (1995) *Isänmaan moninaiset äidinkasvat: sotavuosien suomalainen naisten elokuva sukupuoliteknologiana*. Turku: Suomen elokuvatutkimuksen seura.
- Kokkonen, Sari (2003) *Työttömänä isänä perheessä ja yhteiskunnassa*. teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 238. Helsinki: teologinen kirjallisuusseura.
- Kolbe, Laura (2005) Ristin vai edistyksen kansa? – isänmaan, valtion ja kodin puolesta. Teoksessa Risto Sinkko (toim.) *Arvot ja velvollisuudet isänmaan puolustuksessa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Julkaisusarja 2, Artikkelikokoelmat n:o 14. Helsinki: Maanpuolustus-korkeakoulu, 21–39.
- Kolehmainen, Jani & Aalto, Ilana (2004) Johdanto isyyksien tutkimiseen. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 9–25.
- Kolehmainen, Jani (2004) Osallistuva isä – muuttunut mies? Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 89–108.
- Kontio, Helena (toim.) *Kaipa sinua, isä. 1939–1945 sodissa isänsä menettäneiden kertomuksia*. Oulu: Oulun seudun sotaorvot ry.
- Korhonen, Merja (1999) *Isyyden muutos. Keski-ikäisten miesten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 39. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Koski, Leena (2001) *Hyvän lapsen ja kasvattamisen ideaalit. Tutkimus aapisten ja lukukirjojen moraalisesta kosmologiasta itsenäisyyden aikana*. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Kotro, Arno & Sepponen, Hannu (toim.) (2007) *Mies vailla tasa-arvoa*. Helsinki: Tammi.
- Kröger, Teppo (2009) Yksinhuoltajuus ja isyys: outo yhdistelmä? Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Väestöntutkimuslaitos Katsauksia D 50. Helsinki: Väestöliitto, 168–185.
- Krötzl, Christian (1991) Förhållandet mellan barn och föräldrar – från helvete till paradiset? Teoksessa Panu Pulma (red.) *Den problematiska familjen*. Historiallinen arkisto 97. Helsinki: Historiska Samfundet, 125–132.
- Kujala, Erkki (2009) *Sodan pitkä varjo. Sota-ajan lasten elämä*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kujala, Erkki (2003) *Sodan pojat. Sodanaikaisten pikkupoikien lapsuuskokemuksia isyyden näkökulmasta*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 222. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kurki-Suonio, Kirsti (1999) *Äidinhoivasta yhteishuoltoon – lapsen edun muuttuvat oikeudelliset*

- tulkinmat*. Oikeusvertaileva tutkimus. A-sarja n:o 222. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Kurki-Suonio, Kirsti (2000) *Joint custody as an interpretation of the best interests of the child in critical and comparative perspective*. International Journal of Law, Policy and the Family 14, 183–205.
- Kuronen, Marjo (1993) *Lasten hyväksi naisten kesken. Tutkimus äitiys- ja lastenneuvolan toimintakäytännöistä*. Helsinki: Stakes.
- Kyrönlampi-Kylmänen, Taina (2007) *Arki lapsen kokemana – Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus*. Acta Universitatis Lapponiensis 111.
- Källström Cater, Åsa (2004) *Negotiating normality and deviation – father's violence against mother from children's perspective*. Studies in Social Work 5. Örebro: Örebro University.
- Lagerstam, Liisa (2007) *A Noble Life. The Cultural Biography of Gabriel Kurck (1630–1712)*. Turku: Cultural history, University of Turku.
- Lagström, Hanna & Pösö, Tarja & Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.) (2010) *Lasten ja nuorten etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Lahtinen, Anu (2007) *Sopeutuvat, neuvottelevat, kapinalliset. Naiset toimijoina Flemingin sukupiirissä 1470–1620*. Bibliotheca Historica 108. Helsinki: SKS.
- Laitinen, Merja (2004) *Häväistyt ruumiit, rikotut mielet: tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä*. Tampere: Vastapaino.
- Lamb, Michael E. (toim.) (1976) *The Role Of The Father In Child Development*. New York: John Wiley and Sons, Inc.
- Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (2009) *Lapsiperheiden hyvinvointi*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2005) *Sopiiko vanhemmuus työelämään? – Perhevapaat ja työpaikan arki*. Teoksessa Pentti Takala (toim.) *Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin?* Helsinki: Kela, 110–125.
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2008) *Huoli jaksamisesta vanhempana*. Teoksessa Pasi Moisio & Sakari Karvonen & Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Stakes, 38–61.
- Lammi-Taskula, Johanna (2007) *Parental Leave for Fathers? Gendered Conceptions and Practices in Families with Young Children in Finland*. Stakes Research Report 166. Helsinki: Gummerus.
- Lappegard, Trude (2008) *Changing the Gender Balance in Caring: Fatherhood and the Division of Parental Leave in Norway*. *Population research and policy review* 27, 139–159.
- LaRossa, Ralph (1997) *The Modernization of Fatherhood. A Social and Political History*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Leira, Arnlaug (2002) *Working parents and the welfare state. Family change and policy reform in Scandinavia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Liliequist, Jonas (2002) *Käänteinen vaimokuri – diskurssi avioliittoon kuuluvasta miehisyydestä, vallasta ja auktoriteetista Ruotsissa uskonpuhdistuksesta 1800-luvun alkuun*. Teoksessa Piia Einonen & Petri Karonen (toim.) *Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860)*. Historiallinen arkisto 116. Helsinki: SKS, 73–99.
- Linnavuori, Hanna-Riikka (2007) *Lasten kokemuksia vuoroasumisesta*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 131. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Luoma, Ilona & Tamminen, Tuula & Koivisto, Anna-Maija (2004) *Fathers' and mothers' perceptions of their child and maternal depressive symptoms*. *Nordic Journal of Psychiatry*, Volume 58 (3), 205–211.
- Lupton, Deborah & Barclay, Lesley (1997) *Constructing Fatherhood: Discourses and Experiences*. London: Sage.
- Madsen, Svend Aage & Juhl, Tina (2007) *Paternal depression in the postnatal period assessed with*

- traditional and male depression scales. *Jmhg* 4 (1), 26–31.
- Malmi, Timo (toim.) (2001) *Isän ikävä. Sotaorvot kertovat*. Jyväskylä: Atena.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto (2008) *Mitä kuuluu isä? Isäkyselyn tulokset*. Koonnut Maija Säkijärvi. Sosiaalikehitys Oy.
- Manninen, Vesa (1991) *Pojan polku, isän tie*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Markkola, Pirjo (1989) Maaseudun työläisvaimot. Teoksessa Leena Laine & Pirjo Markkola (toim.) *Tuntematon työläisnainen*. Tampere: Vastapaino, 39–60.
- Markkola, Pirjo (1994) *Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle*. Historiallisia tutkimuksia 187. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- McGormack, Matthew (2007) 'Married Men and the Fathers of Families': Fatherhood and Franchise Reform in Britain. Teoksessa Trev Lynn Broughton & Helen Rogers (eds) *Gender and Fatherhood in the Nineteenth Century*. Hampshire, New York: Palgrave Macmillian, 43–54.
- Mesiäislehto-Soukka, Helinä (2005) *Perheenlisäys isien kokemana – fenomenologinen tutkimus*. Lääketieteen tiedekunta, hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos. Oulu: University Press.
- Mickwitz, Margaretha (2008) Tasa-arvotilanne 1960-luvulla. Teoksessa Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen & Elisabeth Nordgren (toim.) *Roolien murtaajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*. Gaudeamus, Helsinki, 11–24.
- Miessakit. Luettu 12.4. 2010. <http://www.miessakit.fi/index.php?mid=303>
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2008) *Milloin on lapsen aika? Lapsenhankinnan toiveet ja esteet*. Perhebarometri, Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E 34. Helsinki: Väestöliitto.
- Mykkänen, Johanna & Hirsjärvi, Sirkka & Laurinen, Leena (2001) Poikien, isien ja isoisien uskomuksia kasvatuksesta. *Kasvatus* 4, 382–391.
- Mykkänen, Johanna & Huttunen, Jouko (2008) Isäksi tulon tunteet. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Palmenia, 169–187.
- Mykkänen, Johanna (2010a) *Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 382. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Mykkänen, Johanna (2010b) Miesten puhetta isäksi tulon halusta ja aikeista. *Sosiologia* 3. Tulossa.
- Myllyniemi, Sami (2009) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus*. Helsinki, Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Mäkinen, Seppo (1991) *Isänsä menettäneet pojat varusmiehinä*. Vertaileva tutkimus hajonneiden ja ehjien kotien poikien persoonallisuuden kehityksestä ja palveluksessa selviytymisestä. Sotilaslääketieteellinen aikakauslehti 1a. Helsinki: Suomen lääkintäupseeriliitto.
- Nieminen, Tarja (2008) *Tasa-arvobarometri*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Ny, Pernilla & Plantin, Lars & Dykes, Anna-Karin (2006) The experience of Middle Eastern men living in Sweden of maternal and child health care and fatherhood: focus-group discussions and content analysis. *Midwifery* 24 (3), 281–290.
- Näre, Sari (2007) Sotaorpojen mykkä ikävä. Teoksessa Sari Näre & Jenni Kirves & Juha Siltala & Joni Strandberg (toim.) *Haavoitettu lapsuus. Sodassa koettua*. Helsinki: Weilin+Göös.
- Nätkin, Ritva (1997) *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset*. Tampere: Gaudeamus.
- Nätkin, Ritva (2009) Alkoholiongelmainen perheessä – vieras ja sopimaton. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus, 63–82.
- Oinonen, Paavo (2004) *Pitkä matka on Tippavaaraan. Suomalaisuuden tulkinta ja Yleisradion toimintaperiaatteet radiosarjoissa Työmiehen perhe, Kalle-Kustaa Korkin seikkailuja ja Kankkulan kaivolla 1945–1964*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ojakangas, Mika (1997) *Lapsuus ja auktoriteetti. Pedagogisen vallan historia Snellmanista Koskeniemeen*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Oksanen, Susanna (2006) ”Alkoholiongelmasta kärsivien joukossa on eniten niitä, jotka eivät koskaan

- ole ottaneet ryyppyäkään*” Tutkimus Huoltaja-/Sosiaaliturva-lehden välittämästä alkoholiperheen kuvasta vuosina 1960–2004. A-klinikkasäitiön monistesarja nro 55. A-klinikkasäitiö.
- Olin, Rose-May & Faxelid, Elisabeth (2003) Parents’ needs to talk about their experiences of childbirth. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 17 (2), 153–159.
- Ollila, Anne (1993) *Suomen kotien päivä valkenee... Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939*. Historiallisia tutkimuksia 173. Helsinki: SHS.
- Paajanen, Pirjo (2002) *Saako haikara tulla käymään? Suomalaisten lastenhankinnan ihanteet ja todellisuus*. Perhebarometri. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E 14. Helsinki: Väestöliitto.
- Paajanen, Pirjo (2006) *Päivisin leiväntuoja, iltaisin hoiva-isä*. Alle 3-vuotiaiden esikoislasten isien näkemyksiä ja kokemuksia isyydestä. Perhebarometri. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E24. Helsinki: Väestöliitto.
- Paavilainen, Riitta (2003) *Turvallisuutta ja varmuutta lapsen odotukseen. Äitien ja isien kokemuksia raskaudesta ja äitiyshuollosta*. Acta Universitatis Tampereensis. Tampereen yliopisto.
- Pedersen, Frank A. (toim.) (1980) *The Father-infant Relationship: Observational Studies in the Family Settings*. New York: Praeger Publishers.
- Perheet (2008) Tilastokeskus. Luettu 9.5.2010. http://www.stat.fi/til/perh/2008/perh_2008_2009-05-29_rie_001_fi.html
- Perälä-Littunen, Satu (2004) *Cultural images of a good mother and a good father in three generations*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 239. Jyväskylä: University Printing House.
- Perälä-Littunen, Satu (2007) Gender equality or primacy of the mother? Ambivalent descriptions of good parents. *Journal of Marriage and Family* 69 (2), 341–351.
- Piensoho, Tuula (2006) *Perheestä voimaa työhön – työstä voimaa kotiin. Työssäkäyvien kokemuksia työn ja perheen tasapainosta*. Oppimisverkostot työn ja perheen tasapainon rakentajina -hankkeen julkaisuja 1. Helsinki: Palmenia.
- Pietilä-Hella, Riitta & Viinikka, Anne (2006) *Kumppanuus kannattaa*. Helsinki: Kuntaliitto.
- Pitkänen, Kari & Jalovaara, Marika (2007) Perheet ja perheen muodostus. Teoksessa Seppo Koskinen & Tuija Martelin & Irma-Leena Notkola & Veijo Notkola & Kari Jalovaara & Marika Jalovaara & Elina Mäenpää & Anne Ruokolainen & Markku Ryyänen & Ismo Söderling (toim.) *Suomen väestö*. Helsinki: Gaudeamus, 115–167.
- Pleck, Joseph H. (1981): *The Myth of Masculinity*. The MIT Press, Cambridge, London.
- Pleck, Joseph H. (1997) Paternal involvement: levels, sources, and consequences. Teoksessa Michael. E. Lamb (toim.) *The role of the father in child development*. 3. painos. New York: Wiley, 66–103.
- Premberg, Åsa & Hellström, Anna-Leena & Berg, Marie (2008) Experiences of the first year as father. *Scandinavian Journal of Caring Science* 22, 56–63.
- Pulkkinen, Lea (toim.) (2002) *Mukavaa yhdessä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Puosi, Hanna-Leena (1999) *Avioerot Turussa sodan jälkeisinä erojen ”hulluina vuosina” 1945–1946*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Suomen historia.
- Pösö, Tarja (2003) Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelyinä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 140–158.
- Rajala, Isto & Ruoppila, Pirjo (1983) *Nuori lapsiperhe. Esikoisen odotusajalta tämän ensimmäisen ikävuoden lopulle*. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Lapsiraportti A 42.
- Ramchandani, Paul & Stein, Alan & Evans, Jonathan & O’Connor, Thomas & G ALSPAC Study Team (2005) Paternal depression in the postnatal period and child development: a prospective population study. *Lancet* 365, 2201–2205.
- Rantalaiho, Liisa (1994) Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anneli Anttonen, Lea

- Henriksson & Ritva Nätkin (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino, 202–229.
- Rantalaiho, Minna (2003) Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 202–229.
- Rautava, Pasi & Laakso, Lauri & Nupponen, Heimo (2003) Vanhempien merkitys 5. luokan oppilaiden liikuntaharrastuksessa. *Liikunta & Tiede*, 5–6.
- Reuna, Veera (1998) *Perhebarometri. Vastuu perheen arjessa*. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 3/1007. Helsinki: Väestöliitto.
- Ritala-Koskinen, Aino (2001) *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos.
- Rogers, Helen (2007) 'First in the House': Daughters on Working-Class Fathers and Fatherhood. The Empire of the Father. Teoksessa Trev Lynn Broughton & Helen Rogers (eds) *Gender and Fatherhood in the Nineteenth Century*. Hampshire, New York: Palgrave Macmillian, 113–125.
- Ronkainen, Suvi (1998) *Sukupuolistunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa*. Tutkimuksen katveet valokeilassa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimusraportteja 2. Helsinki.
- Roos, J. P. (1987) *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Helsinki: SKS.
- Rossi, Leena-Maija (2003) *Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuolituotantona*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rothkirch, Holger (1968) Yhdistys 9 uudistusten jouduttajana. Teoksessa Katarina Eskola (toim.) *Miesten maailman nurjat lait*. Helsinki: Tammi.
- Rotkirch, Anna (2007) 'All that she wants is a(nother) baby'? Longing for children as a fertility incentive of growing importance. *Journal of Psychology* 5 (1–4), 89–104.
- Ruckenstein, Minna (2004) Isät ja väkivalta: kilpailevia tulkintoja, toistuvia käytäntöjä. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 90–108.
- Ruisniemi, Arja (2006) *Vanhemmuus päihderiippuvuudesta toipumisen voimavarana*. Sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan laitos. Acta Universitatis Tamperensis 1150. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Räisänen, Arja-Liisa (1995) *Onnellisen avioliiton ehdot. Sukupuolijärjestelmän muodostumisprosessi suomalaisissa avioliitto- ja seksuaalivalistusoppaissa 1865–1920*. Bibliotheca Historica 6. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (2009) Kun työstä tulee vieras perheessä. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus, 83–105.
- Rönkä, Anna & Poikkeus, Anna-Maija (2000) Tytöt, pojat ja vanhemmat: kumppanuutta ja kahinointia. *Nuorisotutkimus* 18 (4), 3–18.
- Rönkä, Anna & Sallinen, Marjukka (2008) Murrosikäisen perhesuhteet: muutoksia ja jännitteitä. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Palmenia, 43–67.
- Sadeniemi, Elina & Hyvönen, Jouni (toim.) (2002) *Isää etsimässä*. Helsinki: SKS.
- Salmi, Minna & Huttunen, Jouko & Yli-Pietilä, Päivi (1998) *Lapset ja lama*. Stakes, raportteja 197. Lisäpainos. Helsinki: Stakes.
- Salmi, Minna (1996) Työelämän ja perhe-elämän yhdistämisen palapelit. Teoksessa Merja Kinnunen & Päivi Korvajärvi (toim.) *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Jyväskylä: Vastapaino, 211–231.
- Salonen, Santtu & Säävälä, Hannu (2006) Ennaltaehkäisevä väkivaltatyö. Teoksessa Hannu Säävälä, Riitta Pohjoisvirta, Eero Keinänen & Santtu Salonen (toim.) *Mies varikolle. Apua lähisuhdeväkivaltaan*. Oulu: Oulun ensi- ja turvakoti ry, 153–167.
- Sarkadi, Anna & Kristiansson, Robert & Oberklaid, Frank & Bremberg, Sven (2008) Father's involvement and children's developmental outcomes: a systematic review of longitudinal studies. *Acta Paediatrica* 97, 153–158.
- Savolainen, Miina (2010) *Isyysprojekti. ISÄ-voimauttavia valokuvia*. Luettu 20.5.2010. [Http://www.isyys.fi/isyysprojekti.html](http://www.isyys.fi/isyysprojekti.html)

- Schalin, Lars-Johan (1989) *Narsismin kohtaloita. Psykoanalyttisiä tutkielmia kateudesta, isättömyydestä ja vanhenemisesta*. Jyväskylä: Gummerus.
- Schalin, Lars-Johan (1991) *Narsismin kohtaloita. Psykoanalyttisiä tutkielmia kateudesta, isättömyydestä ja vanhenemisesta*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Seppälä, Niina (2000) Yhteisellä lapsen parhaaksi. *Perhebarometri*. Väestöntutkimuslaitos E 9. Helsinki: Väestöliitto.
- Seppänen, Juhani (2000) *Ensimmäinen sana on isä*. Helsinki: Otava.
- Sevon, Eija & Huttunen, Jouko (2002) Odottavan äidin vastuu. Teoksessa Anna Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.) *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*. Jyväskylä: PS-kustannus, 72–98.
- Sevon, Eija & Huttunen, Jouko (2004) Isäksi naisten kertomuksissa ja vähän miestenkin. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.) *Isäkirja. Mies vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 133–166.
- Shields, Stephanie. E. (2002) *Speaking from the heart. Gender and the social meaning of emotion*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sihvola, Tapani (1994) *Isyyksie – isäksi kasvamisen ilot ja surut*. Helsinki: WSOY.
- Siltala, Juha (1994) *Miehen kunnia. Modernin miehen taistelu häpeää vastaan*. Helsinki: Otava.
- Silvennoinen, Matti & Tiuhonen, Arto & Innanen, Mikko (1997) *Härkätaistelija kentän reunalla: kertomuksia isistä, lapsista ja urheilusta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuyksikkö.
- Sinkkonen, Jari (1998) *Yhdessä isän kanssa*. Helsinki: Wsoy.
- Sirein, Kirsi (1999) *Suuresta suvusta pieneen perheeseen. Itäsuomalainen perhe 1700-luvulla*. Bibliotheca Historica 38. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Skevik, Anne (2006) 'Absent fathers' or 'reorganized families'? Variations in father-child contact after parental break-up on Norway. *The Sociological Review* 54 (1), 114–132.
- Sommer, Dion (1984) *Kun isä on kotona – isänroolista, isistä ja pikkulapsista*. Suom. Mikko Kilpi (alkuteos Når far er hjemme – om faderrollen, faedre og spaedbørn. Helsinki: WSOY.
- Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:24. *Isien ja isyyden tukeminen äitiys- ja lastenneuvoloissa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Sulkunen, Irma (1987) Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds & Henrik Stenius (toim.) *Kansa liikkeessä*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Sund, Ralf (2005) *Ero! Selviytymisopas miehelle*. Helsinki: Kirjastudio.
- Sutinen, Päivi (2005) *Vanhempiana ja aikuisena uusperheessä*. Kasvatustieteen alan väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Säävälä, Hannu & Keinänen, Eero & Vainio, Jari (2001) *Isä neuvolassa – työvälineitä ja ajatuksia vauvaa odottavien ja hoitavien isien kanssa työskenteleville*. Tasa-arvoajankokous 8. Sosiaali- ja terveysministeriö: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta.
- Säävälä, Hannu (2001) *Isänsä surmannut poika – psykiatrinen tutkimus*. Acta Universitatis Ouluensis D Medica 657. Oulu: Oulun yliopisto.
- Säävälä, Hannu, Nyqvist, Leo & Salonen, Santtu (2006) Väkivallan olemus. Teoksessa Hannu Säävälä, Riitta Pohjoisvirta, Eero Keinänen & Santtu Salonen (toim.) *Mies varikolle. Apua lähisuhdeväkivaltaan*. Oulu: Oulun ensi- ja turvakoti ry, 17–29.
- Takala, Pentti (2005a) *Uuden isyysvapaan ja isän muiden perhevapaiden käyttö*. Sosiaali- ja terveys- turvan selosteita 43. Helsinki: Kela.
- Takala Pentti (2005b) Perheen muutos ja pohjoismainen perhepolitiikan malli. Teoksessa Pentti Takala (toim.) *Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin?* Helsinki: Kela, 20–56.
- Tammelin, Mia (2009) *Working time and family time. Experiences of the dual-earning couples in Finland*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 355. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Tigerstedt, Christoffer (1996) Isyys. Teoksessa *Vanhemmuuksia*. Oikeuden nainen – naisen oikeus -projektin seminaarijulkaisu. Helsingin yliopiston yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja 45. Helsinki: Yliopistopaino.
- Tiittula, Liisa & Ruusuvoori, Johanna (2005) Johdanto. Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 9–21.
- Tilastokeskus (2010) *Syntyneet 2009*. Luettu 15.4.2010. [Http://www.stat.fi/til/synt/index.html](http://www.stat.fi/til/synt/index.html)
- Toivanen, Jenni (2002) Äidillinen valta, lapselle kuuluva kuuliaisuus – patriarkalisuus leskiäitien ja lasten välisissä suhteissa 1700-luvun lopun loppupuolen Sisä-Suomessa. Teoksessa Piia Einonen & Petri Karonen (toim.) *Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle (v. 1450–1860)*. Historiallinen arkisto 116. Helsinki: SKS, 128–147.
- Torkkeli, Markus (2001) *Koulutulokkaiden isät lastensa koulunkäynnin tukena*. Kasvatuspsykologian tutkimusyksikkö, tutkimuksia 6. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tosh, John (1999) *A Man's Place: Masculinity and the Middle-Class Home in Victorian England*. New Haven (Conn.): Yale University Press.
- Tähtinen, Juhani (1992) *Miten kasvattaa pikkulapsia. Kasvatusmoraliteetin ja -suuntausten lähtökohtien muutoksia Suomessa 1850–1989 suomenkielisten kasvatus- ja hoito-oppaiden sekä aikakauslehdistön ilmaisemana*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja A, Tutkimuksia 157. Turku: Turun yliopisto.
- Vaippasulkeiset: kolme isää ja vauvat*. Luettu 19.3.2010. [Http://blogit.yle.fi/vaippasulkeiset-kolme-isaa-ja-vauvat](http://blogit.yle.fi/vaippasulkeiset-kolme-isaa-ja-vauvat).
- Valkonen, Leena (1996) *Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonoorten vanhempisuhteet*. Helsinki: Stakes tutkimuksia 52.
- Valkonen, Leena (2006) *Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudeluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 286. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Vallimies-Patomäki, Marjukka (1998) *Synnytyksen naisen ja miehen kokemana. Tutkimus hoitokäytäntöjen yhteyksistä synnytystapaan ja synnytyskokemukseen*. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisu E, Yhteiskuntatieteet 64.
- Valtonen, Markku (2010) *Erosta Elossa -projekti*. Miessakit ry. Luettu 30.4.2010. [Http://www.miessakit.fi/easydata/customers/miessakit/files/Liitetiedostot/MITA_MIEHEN_PITAA.pdf](http://www.miessakit.fi/easydata/customers/miessakit/files/Liitetiedostot/MITA_MIEHEN_PITAA.pdf)
- Waris, Elina (1999) *Yksissä leivissä : ruokolahtelainen perhelaitos ja yhteisöllinen toiminta 1750-1850*. Bibliotheca Historica 48. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Weiss, Jessica (1999) "A Drop-In Catering Job": Middle-Class Women And Fatherhood, 1950-1980. *Journal of Family History*, 24 (3), 374–390.
- White, Marjorie A. & Wilson, Margaret E. & Elander, Gunnel & Persson, Berlith (1999) The Swedish family: transition to parenthood. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 13, 171–176.
- Viden, Sari & Ollila, Anne K. (2004) Hyvä, parempi, ydinperhe? Perhemuodot nuorten pohdinnoissa. *Nuorisotutkimus* 3, 3–18.
- Viljamaa, Marja-Leena (2003) *Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukemisen perhekeskeisyys ja vertaistuki*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 212. Jyväskylä: Jyväskylä Printing House.
- Wilson, Margaret E. & White, Marjorie A. & Cobb, Brenda & Curry, Ruthanne & Greene, Diane & Popovitch, Deborah (2000) Family dynamics, parental-fetal attachment and infant temperament. *Journal of Advanced Nursing* 31 (1), 204–210.
- Vuori, Jaana (2001) *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnellut asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Vuori, Jaana (2004) Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen

- (toim.) *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 29–63.
- Yesilova, Katja (2009) *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ylikännö, Minna (2009) Isien ajankäytöstä: uuden isyyden hidas esiinmarssi. *Yhteiskuntapolitiikka* 74, 121–131.
- Zimmerman, Mark. A. & Salem, Deborah. A. & Notaro, Paul. C. (2000) Make room for daddy: II. The positive effects of fathers role in adolescent development. Teoksessa R. Donald Taylor & Margaret C. Wang (toim.) *Resilience Across Contexts: Family, Work, Culture, and Community*. Erlbaum, Mahwah, NJ.